

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

Regionalne
Obserwatorium
Integracji
Społecznej

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2018

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz
Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

ŁÓDŹ 2019

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2018.....	8
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA	14
1. Stan i prognozy ludności	14
2. Aktywność ekonomiczna ludności	19
3. Sytuacja społeczna w regionie	25
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA.....	28
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej	28
2. Świadczenia z pomocy społecznej	34
3. Usługi pomocy społecznej	46
3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze	46
3.2. Praca socjalna	47
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności.....	51
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami.....	55
5. Usamodzielnienie	58
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW	61
1. Rodziny.....	62
2. Dzieci i młodzież.....	64
3. Osoby starsze.....	68
4. Osoby z niepełnosprawnościami	71
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	73
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK	76
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	83
VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	90
SŁOWNICZEK	91
BIBLIOGRAFIA.....	115
ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2018 ROK.....	117

WYKAZ SKRÓTÓW

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JSP	Jednostka Specjalistycznego Poradnictwa
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatu Grodzkiego
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
POW	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PWD	Placówka Wsparcia Dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DZ. U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”. W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na pomoc społeczną na rok następny.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe), na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Uzyskane dane – poddane analizie – wraz z danymi aplikacji CeSAR MRPiPS służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

W roku bieżącym w wyniku projektu **pn. Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego** realizowanego w partnerstwie przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych współfinansowanego ze środków PO WER 2014-2020 powstało nowe narzędzie do agregowania danych. W wyniku prowadzonych prac całkowicie zmienił się sposób sporządzania oceny oraz prezentacji danych. Gminy i powiaty otrzymały narzędzie automatycznie pobierające dane z ich aplikacji dziedzicznych oraz baz zewnętrznych. Dzięki takiemu rozwiązaniu możliwe stało się dostarczenie JST gotowych, predefiniowanych analiz zebranych w jednym, spólnym raporcie. Jednocześnie ograniczona została liczba tabel do uzupełnienia. Na poziomie województwa dostarczono licencję umożliwiającą korzystanie z aplikacji CeSAR MRPiPS (Oracle BI) będącej platformą umożliwiającą pobieranie informacji z hurtowni danych. Było to konieczne, gdyż wraz z wprowadzoną zmianą Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej utraciły dostęp do wielu danych stanowiących podstawę sporządzania oceny.

Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2018* zawiera dane zasilane z następujących źródeł informacji:

- systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza Oceny zasobów pomocy społecznej następowało z systemów informatycznych CeSAR, CAS (dot. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), POMOST, MEN-SIO, GUS;

- systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Są to tzw. dane własne jednostek pozyskanych na podstawie różnych raportów, własnych informacji oraz wyników badań.

Podobnie jak w latach ubiegłych, dokument składa się z dwóch części: opisowej i tabelarycznej. Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą ze:

- 177 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,
- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2018* oraz częściowo z danych Banku Danych Lokalnych GUS, które stanowią podstawę opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji.

W drugiej części zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS, a także dane pochodzące ze sprawozdań z oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W rozdziale pierwszym i drugim odwołując się do danych ze statystyki publicznej podawano najbardziej aktualne wartości (dane GUS na dzień 03.06.2019 r.) Ze względu na terminarz zasilenia danych statystycznych nie wszystkie wartości dla opisywanych zjawisk dostępne były dla roku 2018. W takich przypadkach wskazano wartości najbardziej aktualne, tj. za rok 2017.

Trzecia część dotyczy charakterystyki osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej – świadczeń pieniężnych, niepieniężnych oraz innych rodzajów pomocy i świadczeń, a także usług pomocy społecznej skierowanych do poszczególnych grup odbiorców, w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, a także pomocy na usamodzielnienie. W omawianych zagadnieniach uwzględniono zróżnicowanie terytorialne ze względu na właściwości kompetencyjne gmin oraz powiatów.

W rozdziale czwartym *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2018* charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jaki i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: jednostki poradnictwa specjalistycznego, ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, mieszkania chronione, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, noclegownie, schroniska i ogrzewalnie. Analizy odnoszą się do liczby oferowanych miejsc, osób korzystających z oferty, jak i oczekujących na przyjęcie do placówek.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, a także jednostek składających się na zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz zatrudnienia socjalnego, jednostek działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami i działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na wybrane zadania pomocy społecznej oraz inne obszary polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych.

Opracowanie uzupełniono o aneks zawierający tabelaryczne podsumowanie najważniejszych informacji dotyczących zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim za rok 2018, w perspektywie porównawczej do roku 2017.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2018

WNIOSKI:

1. W 2018 roku województwo łódzkie zamieszkiwało 2 466 322 osób. W skali kraju łódzkie zajmuje 6. miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim i dolnośląskim). W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. Zgodnie z prognozą ludności GUS, tendencja spadkowa liczby mieszkańców województwa łódzkiego będzie się pogłębiać w kolejnych latach. Spadek liczby ludności w województwie łódzkim to wynik głównie negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa**. Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym.
3. W strukturze ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim obserwowana jest nieznaczna **tendencja spadkowa udziału ludności biernej zawodowo** (42,7% ogółu ludności w 2017 roku) przy jednoczesnym wzroście liczby aktywnych zawodowo (około 57% w 2017 roku).
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła w końcu 2018 roku wartość **6,1%**, co stanowiło spadek o 0,6 p. proc. w stosunku do roku 2017 oraz o 8,0 p. proc. w stosunku do roku 2013 roku. Grupą najbardziej dotkniętą brakiem pracy w województwie łódzkim są kobiety w wieku 24-35 lata.
5. **Spośród wszystkich** bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy na terenie województwa łódzkiego w 2018 roku **40,9% stanowili długotrwale bezrobotni** (o 1,0 p. proc mniej niż w roku 2017).
6. Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych **poniżej ustawowej granicy ubóstwa** wyniósł w 2017 roku **5,2%**, natomiast odsetek osób żyjących **poniżej minimum egzystencji** był na poziomie **2,1%** mieszkańców. **Ubóstwem relatywnym** zagrożone było **7,2%** mieszkańców. Wartości wszystkich wskaźników wykazują tendencję malejącą.
7. W 2018 roku w województwie łódzkim istniało ok. **78,8 tys. mieszkań komunalnych** będących w zasobach gmin, z czego 9% (około 7,3 tys.) stanowiły mieszkania socjalne. **Na mieszkanie socjalne oczekiwało** w roku badania około **8,0 tys. osób**.
8. Łączna liczba **żłobków (147), oddziałów żłobkowych (5) i klubów dziecięcych (44)** w województwie łódzkim wynosiła **196 jednostek**.
9. Liczba **klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** wzrosła w 2018 roku do **235 jednostek** (o 25 więcej niż w roku 2017).
10. W województwie łódzkim funkcjonowało w 2018 roku **15 hospicjów** (niezmiennie w stosunku do roku 2017).
11. W 2018 roku w województwie łódzkim istniał **1 ośrodek dla cudzoziemców**.
12. W województwie łódzkim w 2018 roku **z pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR**, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej

- decyzji, **skorzystało łącznie 151 625 osób**, co stanowi około **6,1% ogółu ludności województwa łódzkiego**. Liczba ta ulega od 2015 roku systematycznemu **zmniejszeniu**.
13. W 2018 roku pomocą w formie **świadczeń** (w formie decyzji administracyjnej oraz bez decyzji) objęto **62,2 tys. rodzin** (o 10 tys. rodzin mniej niż w roku 2017) liczących łącznie około **127,3 tys. osób**.
 14. Łączna liczba osób, którym w 2018 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej** wyniosła **84,4 tys. osób** (55,6% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia) – o 18,6 tys. osób mniej niż rok wcześniej. Liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu **zmniejszeniu**.
 15. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2018 roku **63,7%** ogółu osób, którym przyznano świadczenie.
 16. W 2018 roku **zahamowaniu uległa tendencja wzrostowa długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**. W roku 2018 udział osób długotrwanie korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców zmniejszył się do 56,4% (o 1,7 p. proc. mniej niż w roku 2017).
 17. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2018 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (50% rodzin), **ubóstwo** (44%), **bezrobocie** (42%), **niepełnosprawność** (40%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (20%).
 18. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2018 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 63,6% świadczeniobiorców. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (66% osób z przyznanym zasiłkiem celowym).
 19. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Wsparciem tym objęto w 2018 roku 31,7% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie.
 20. W ramach świadczeń kierowanych do rodzin w największym zakresie przyznawane jest **świadczenie wychowawcze** – w 2018 roku w województwie łódzkim świadczeniem tym objęto **149,7 tys. rodzin**. Do otrzymywania dodatków w wysokości świadczenia wychowawczego uprawnionych było **3,2 tys. dzieci przebywających w pieczy zastępczej**.
 21. Istotną pozycję w świadczeniach rodzinnych zajmują również **zasiłki rodzinne wraz z dodatkami**. W 2018 roku z tej formy pomocy (łącznie z pobierającymi jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia dziecka) skorzystało około **89 tys. rodzin** (o około **4,4 tys. rodzin mniej** niż przed rokiem).
 22. Najczęściej udzielanym w 2018 roku w województwie łódzkim świadczeniem spośród świadczeń kierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów był **zasiłek pielęgnacyjny** (622,4 tys. świadczeń na łączną kwotę 98,3 mln zł).
 23. W 2018 roku w województwie łódzkim udzielono ponad **93,8 tys. świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę blisko 137,8 mln zł (o 4,6 tys. świadczeń i 12,9 mln zł więcej niż w roku 2017).
 24. W 2018 roku z **usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych** skorzystało łącznie około **7 tys. osób** (ponad 1,7 mln świadczeń na łączną kwotę 31,2 mln zł) – o 134 osoby mniej niż przed rokiem. Jednocześnie **usługami specjalistycznymi** objęto

- zalewie 155 osób. Ze specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi skorzystało w roku oceny **160 osób** (o 21 mniej niż w roku 2017).
25. W 2018 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci **pracy socjalnej** objęto 60 tys. rodzin (o 4,8 tys. rodzin mniej niż rok wcześniej) liczących łącznie 115,5 tys. osób (12,3 tys. osób mniej), co stanowi 4,7% ludności województwa.
 26. Liczba osób objętych **kontraktami socjalnymi** w 2018 roku wyniosła 2 654 osoby, co stanowiło 3,15% wszystkich świadczeniobiorców. Jednocześnie kontrakty realizowane w województwie łódzkim w 2018 roku w zdecydowanej większości (67,2%) dotyczyły rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin.
 27. W 2018 roku województwie łódzkim realizowano **285 projektów socjalnych**, którymi objęto 1 166 osób.
 28. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2018 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono ponad **3,8 tys. rodzin liczącym łącznie 8,4 tys. osób**, co stanowi około **6,2%** wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
 29. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2018 roku łącznie niespełna **1,1 tys. rodzin liczących łącznie 2,5 tys. osób**, co stanowi 1,7% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
 30. W 2018 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało **238 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **blisko 2,7 tys. rodzin**.
 31. W 2018 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim **53,9 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o nieco ponad 3 mln zł.
 32. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2018 roku wyniosła **6,6 mln zł** (o ponad 1,8 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Pomocą w postaci dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych objęto w 2018 blisko 6 tys. osób.
 33. W 2018 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie **12,5 mln zł**, a skorzystało z niego ponad 14 tys. osób.
 34. W 2018 roku w województwie łódzkim wielkość pomocy na **usamodzielnienie** wyniosła blisko **9 mln zł**. Największą grupę objętą usamodzielnieniem stanowiły osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej (66% spośród wszystkich otrzymujących pomoc na usamodzielnienie). Drugą co do wielkości grupą były osoby opuszczające placówki opiekuńczo wychowawcze (31%). Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje stanowiły najmniejszą grupę – łącznie 3% w grupie objętej usamodzielnieniem.
 35. Wśród jednostek świadczących wsparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2018 roku odnotowano: **96 placówek wsparcia dziennego, 68 placówek opiekuńczo-wychowawczych, 2 842 podmioty rodzinnej pieczy zastępczej**. Ponadto, w województwie zatrudnionych jest **98 koordynatorów pieczy zastępczej**.
 36. Wśród placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w województwie w 2018 roku funkcjonowało m.in.: **56 domów pomocy społecznej i 37 dziennych domów pomocy**.

37. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim to m.in.: **47 środowiskowych domów samopomocy**.
38. W województwie łódzkim w 2018 roku nastąpił nieznaczny **spadek liczby zatrudnionych** w OPS i PCPR, z wyłączeniem kadry kierowniczej oraz pracowników socjalnych, dla których odnotowano nieznaczny wzrost zatrudnienia.
39. W województwie łódzkim **wzrasta stopień specjalizacji** pracowników socjalnych oraz ich **dostępność**.
40. Liczba zatrudnionych w placówkach zasobu instytucjonalnego pomocy i wsparcia, tj. **w domach pomocy społecznej, placówkach specjalistycznego poradnictwa, środowiskowych domach samopomocy, dziennych domach pomocy i w klubach samopomocy oraz noclegowniach i schroniskach dla osób bezdomnych, wzrosła** w województwie łódzkim w 2018 roku w porównaniu z rokiem 2017.
41. W zasobie instytucjonalnym wspierania rodziny i pieczy zastępczej liczba zatrudnionych w **placówkach wsparcia dziennego** zmalała w porównaniu do roku poprzedniego, natomiast liczba zatrudnionych w **placówkach opiekuńczo-wychowawczych** wzrosła.
42. **Wydatki poniesione w 2018 roku na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wyniosły ponad **3,4 mld złotych**. Kwota ta wzrosła w porównaniu do roku 2017 o około 1,6%. i jest wyraźnie wyższa od wydatków obserwowanych w latach wcześniejszych, co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego
43. W strukturze wydatków ponoszonych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej dominują wydatki ponoszone na rodzinę, a w dalszej kolejności znajdują się wydatki na pomoc społeczną.
44. W 2018 roku **79** ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego **współpracowało z organizacjami pozarządowymi**.

REKOMENDACJE:

Kluczowym wyzwaniem dla polityki społecznej jest uwzględnienie w podejściu do szeroko rozumianej pomocy społecznej współczesnych wyzwań, jakie przed całym systemem stawia dotychczasowy stan wiedzy naukowej, wyniki badań oraz polityka prowadzona na szczeblu krajowym i unijnym. Istota zmiany we współczesnym podejściu polega przede wszystkim na konieczności ukierunkowania wszelkich działań realizowanych przez poszczególne jednostki w ramach zadań z zakresu pomocy społecznej na skuteczne i efektywne rozwiązywanie problemów społecznych i integrację środowiska lokalnego oraz dążenie do profesjonalizacji kadry i standaryzacji usług przy jednoczesnej deinstytucjonalizacji oraz indywidualizacji świadczonego wsparcia. Do najważniejszych zmian w tym zakresie należą:

- przyjęcie podejścia wzmacniającego, uruchamiającego mechanizmy radzenia sobie (*empowerment*), które zakłada odchodzenie od działań charytatywnych na rzecz działań wspierających oraz przejście od otaczania jednostki pomocą w kierunku jej aktywizacji¹;

¹ Czarnecki P. S., 2013, Praca socjalna, Difin, Warszawa.

- odejście od rozwiązań interwencyjnych do rozwiązań o charakterze społecznym, systemowym i sieciowym (nawiązujących do sieci powiązań społecznych)²;
- odejście od instytucjonalizacji działań opiekuńczych w stronę aktywizacji naturalnego środowiska społecznego i wzmocnienia potencjału wspólnoty (opiekuńczej, bazującej na poczuciu odpowiedzialności za jednostkę).

Zasadniczy wpływ na kształt polityki społecznej mają obserwowane obecnie procesy demograficzne, takie jak m.in.: zmieniony model rodziny (małodzieństwo rodzin, samotne rodzicielstwo), późny wiek zakładania rodziny, wzrost liczby jednoosobowych gospodarstw domowych, ujemny przyrost naturalny, malejąca dzietność czy wzrost przeciętnej długości życia. Ponadto, zgodnie z Wojewódzką Strategią w zakresie Polityki Społecznej 2020 dla województwa łódzkiego, szczególny nacisk położyć należy na wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem, które są dotknięte zjawiskami społecznymi silnie obserwowanymi w województwie, takimi jak np. starzenie się społeczeństwa, długotrwałe lub ciężkie choroby i niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych czy bezdomność oraz pogłębiająca się dezintegracja grup społecznych.

W związku z powyższymi zjawiskami oraz wyzwaniem stojącymi przed polityką społeczną, a także mając na uwadze wnioski i rekomendacje formułowane przez przedstawicieli poszczególnych jednostek organizacyjnych pomocy i wsparcia funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w ramach corocznej oceny w zakresie pomocy społecznej, rekomenduje się:

- zagwarantowanie odpowiedniej liczebności kadr służb społecznych oraz zapewnienie szerokiego wsparcia procesu ich profesjonalizacji poprzez tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających podnoszenie ich kwalifikacji i umiejętności zawodowych pracowników, w tym osiągnięcie kolejnych stopni specjalizacji, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości świadczonych usług oraz nabywania umiejętności trafnego diagnozowania istniejących w wymiarze lokalnym potrzeb społecznych. Istotną kwestią jest również stworzenie systemu wsparcia pomagającego przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu;
- odejście od dominującej roli pracownika socjalnego w procesie pomocowym na rzecz większej współpracy z klientem pomocy społecznej oraz zwiększenia jego aktywnego do zwiększenia jego aktywności w tym procesie;
- rozwój indywidualnych programów i planów pracy z klientami pomocy społecznej (w tym m.in. projektów socjalnych) umożliwiających dostosowywanie pomocy do jednostkowych potrzeb i indywidualnej sytuacji klientów oraz wykorzystanie szerokiego wachlarza narzędzi, w tym spoza obszaru pomocy społecznej (w tym aktywizacji zawodowej);
- zapewnienie efektywności wsparcia oferowanego poszczególnym grupom docelowym o zróżnicowanych potrzebach poprzez indywidualizację, kompleksowość i długofalowość podejmowanych działań;
- dopasowywanie oferty domów pomocy społecznej w związku ze zmianami w strukturze demograficznej mieszkańców oraz wzrostem ich potrzeb zdrowotnych, w tym: położenie większego nacisku na zapewnienie całodobowej opieki dla osób przewlekle

² Grewiński M., Krzyszkowski J. (red), 2011, Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej, Warszawa.

somatycznie chorych, zmniejszenie okresu oczekiwania na umieszczenie w placówce osób przewlekle psychicznie chorych, zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc dla osób w podeszłym wieku.;

- zabezpieczenie wsparcia samotnym osobom starszym oraz niepełnosprawnym poprzez rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz poszerzenie oferty środowiskowych form opieki, takich jak dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy, a także wolontariat;
- tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów samopomocy dla osób z demencją i chorobą Alzheimera;
- deinstytucjonalizacja usług (włączając formy stacjonarne) oraz tworzenie efektywnego systemu opieki środowiskowej;
- rozwijanie form pracy z rodziną niewydolną wychowawczo (asystent rodziny) mających na celu uniknięcie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej;
- dążenie do deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej, m.in. poprzez promocję rodzicielstwa zastępczego służącą pozyskaniu kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, a zagwarantowanie rodzinom zastępczym odpowiedniego wsparcia, m.in. w formie ułatwienia dostępu do świadczeń specjalistycznych: psychiatry dziecięcego, neurologa dziecięcego, ortopedy;
- rozwój mieszkań chronionych, w tym treningowych oraz interwencyjnych dla osób czasowo nie posiadających miejsca zamieszkania (np. dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej czy ofiar przemocy);
- zabezpieczenie odpowiedniej wysokości środków finansowych na realizację zadań z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych na szczeblu powiatowym;
- rozwój i wzmocnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- stosowanie nowoczesnych rozwiązań projektowych pozwalających na modyfikowanie lub łączenie funkcji w nowopowstałych budynkach w zależności od istniejących potrzeb (np. możliwość adaptacji budynku przedszkola na ośrodek wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie wynikające ze zmian w strukturze społeczno-demograficznej określonego obszaru).

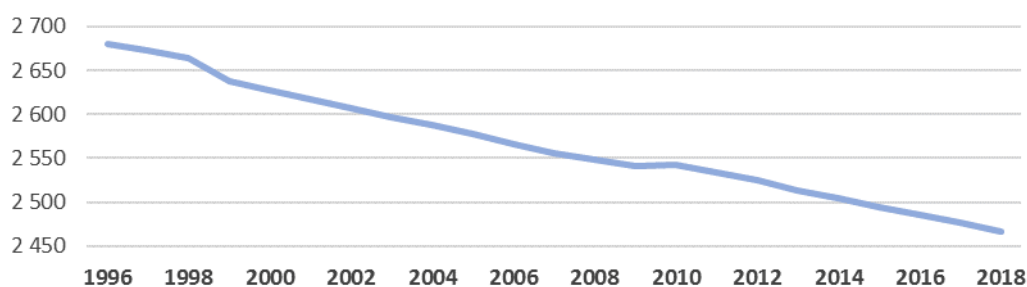
Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze „ratownictwa” w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej, jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. W dłuższej perspektywie czasowej inwestowanie w pomoc społeczną ogranicza negatywne skutki społecznych i ekonomicznych niedostosowań, wykluczenia i patologii społecznych. Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie, 133 – wiejskie, a 26 – miejsko-wiejskie. Mieszka w nich niespełna 2,5 mln osób, z czego ok. 63% to mieszkańcy miast. Według stanu na dzień 30 VI 2018 r., województwo zamieszkuje 2 466 322 osoby³. W przekroju województw Polski, województwo łódzkie znajduje się na 6 pozycji pod względem liczby ludności.

Rysunek 1. Liczba mieszkańców (w tys. osób) województwa łódzkiego w latach 1996-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS.

W województwie łódzkim obserwowane jest silne zjawisko depopulacji. W latach 1996-2018 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o ponad 209 tys. osób, co stanowi spadek o 7,8%. Spadek liczby ludności obserwowany w województwie to wynik negatywnego przyrostu naturalnego oraz negatywnego salda migracji. Województwo łódzkie charakteryzuje ujemnym przyrostem naturalnym (-3,0⁴), który oznacza, że więcej osób umiera niż się rodzi. W zestawieniu województw województwo łódzkie znajduje się na ostatnim miejscu w kraju.

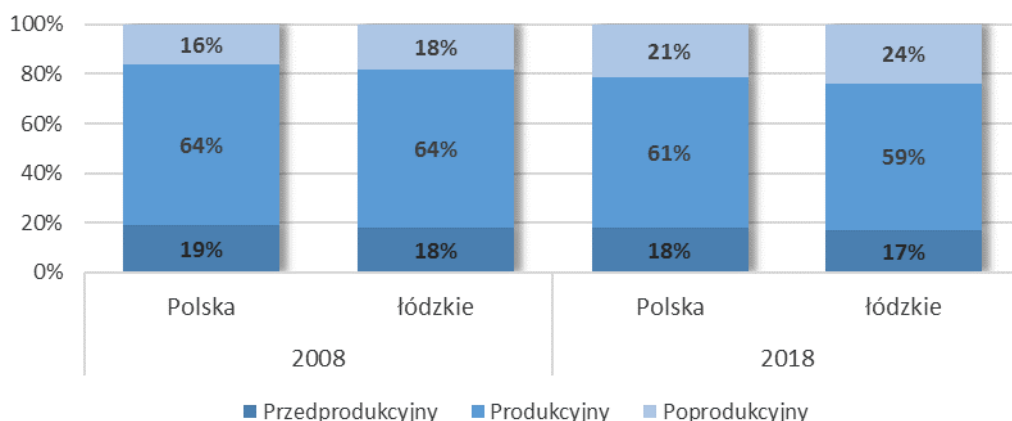
Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym⁵. Należy zauważyć, że struktura demograficzna ludności województwa łódzkiego prezentuje się niekorzystnie, nawet na tle ogólnie złej sytuacji demograficznej w kraju.

³ Bank Danych Lokalnych, GUS; *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

⁴ Według stanu za 2017 rok (brak danych za 2018 rok w chwili opracowywania raportu).

⁵ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

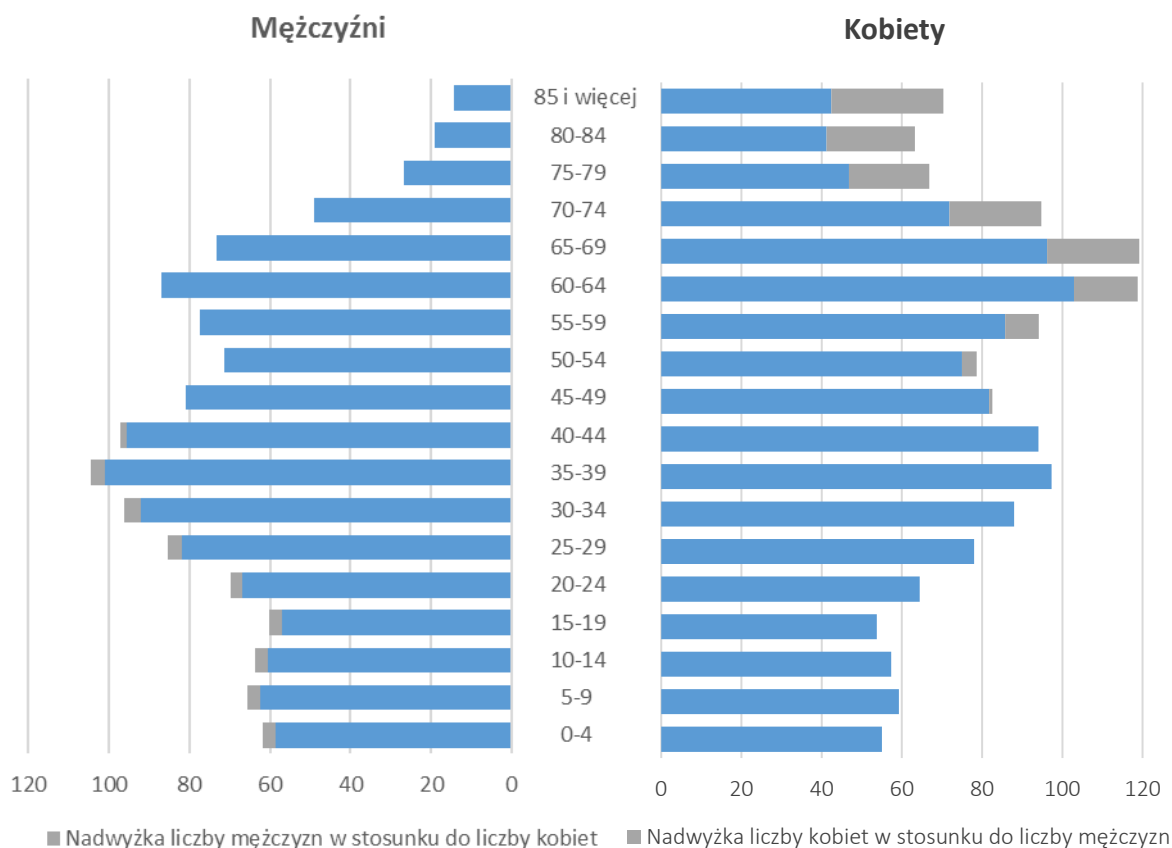
Rysunek 2. Struktura (w %) ludności według wieku produkcyjnego w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2008 i 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS; Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

Kolejną cechą wyróżniającą mieszkańców województwa łódzkiego wśród mieszkańców Polski, jest struktura ludności według wieku i płci. W województwie obserwowany jest silny proces starzenia się społeczeństwa.

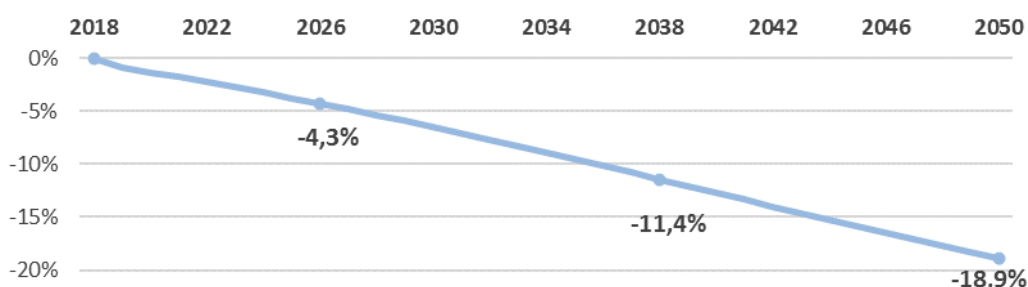
Rysunek 3. Struktura ludności (w tys. osób) według wieku i płci w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Bank Danych Lokalnych GUS; Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

Zgodnie z *Prognozą ludności na lata 2014-2050* opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Do 2050 roku populacja osób zamieszkałych na terenie województwa zmniejszy się o niespełna 19% w porównaniu do stanu z roku 2018.

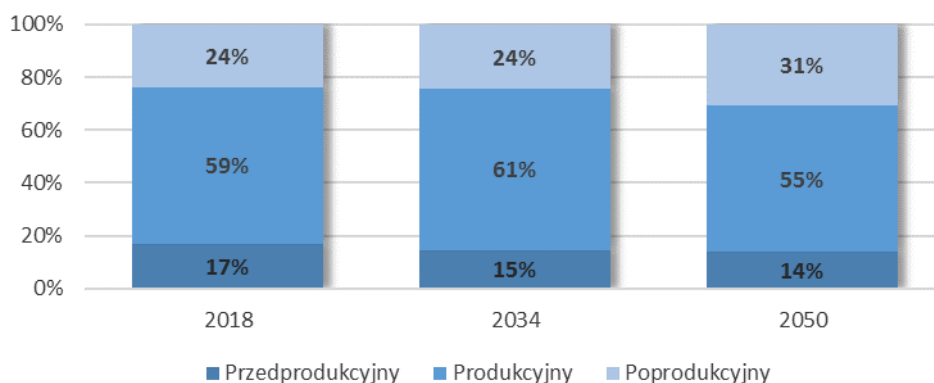
Rysunek 4. Prognozowane zmiany liczby ludności w województwie łódzkim w latach 2018-2050 w relacji do roku 2018 (2018 – dane rzeczywiste)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, GUS 2014; Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego). Do 2050 roku liczba osób w tej grupie wieku ma wzrosnąć o ponad 30,8 tys. osób (5,3%) w porównaniu z rokiem 2018. Jest to szczególnie negatywne zjawisko w połączeniu ze spadkiem liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym (o około 359 tys. osób; ponad 24%) oraz przedprodukcyjnym (o blisko 139 tys. osób; ponad 33%).

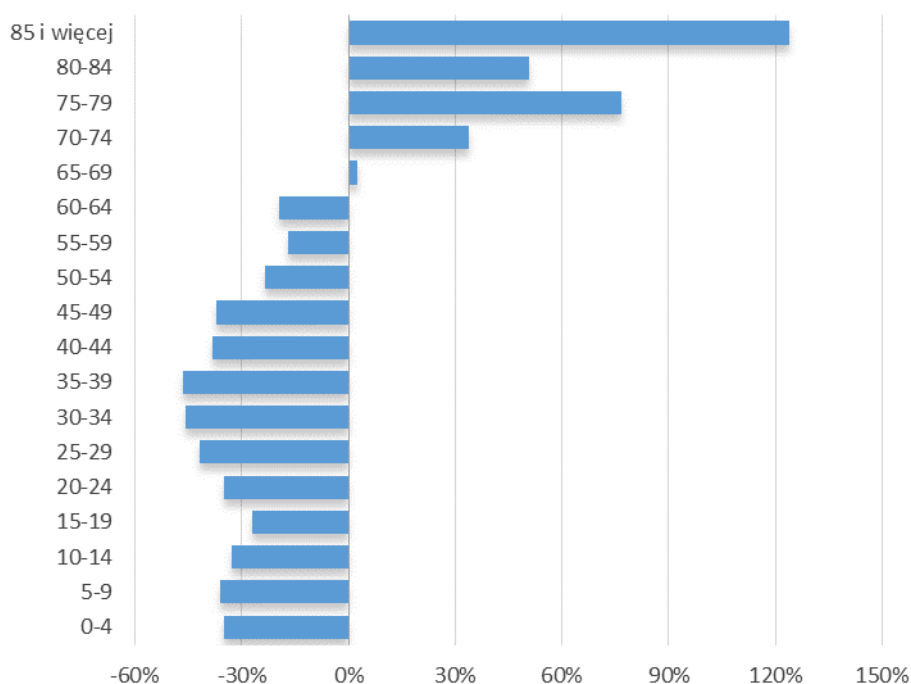
Rysunek 5. Prognozowane zmiany struktury ludności według grup wieku w województwie łódzkim w latach 2018-2050 (2018 – dane rzeczywiste)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Prognoza ludności na lata 2014-2050*, GUS 2014; Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

Według szacunków GUS, do 2050 roku najwięcej przybędzie osób w grupie wieku 85, natomiast najbardziej, bo o nieco ponad połowę, zmniejszy się liczba osób w wieku 30-34 lata. W 2018 roku najliczniejszą grupą były osoby w wieku 35-39 lat – stanowiły one 8% ogółu ludności województwa, natomiast w 2050 roku GUS prognozuje, że najliczniejszą grupą będą osoby w wieku 65-69 lat (prawie 9% ogółu mieszkańców).

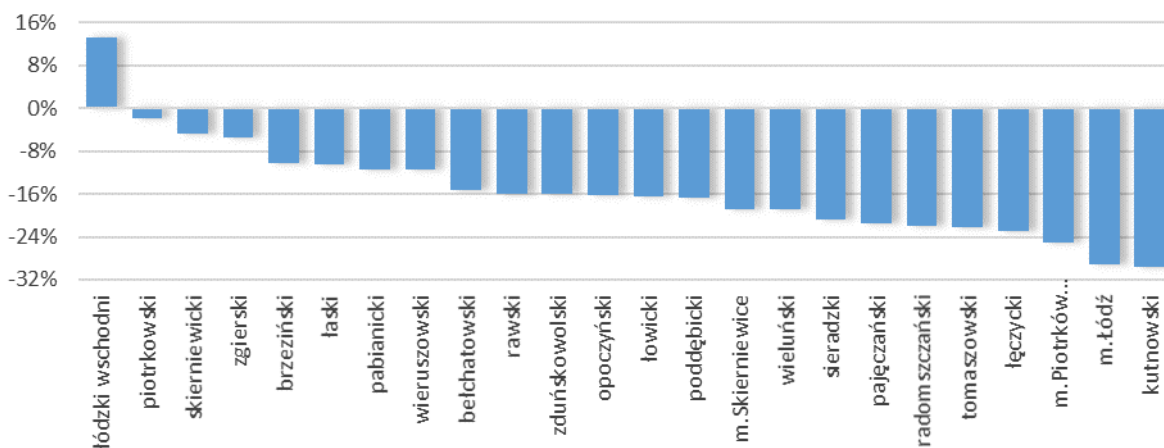
Rysunek 6. Zmiana (w %) liczby ludności w poszczególnych grupach wieku pomiędzy rokiem 2018 (dane rzeczywiste) a 2050 (prognoza) w województwie łódzkim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS 2014; Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

W zdecydowanej większości powiatów województwa łódzkiego (poza jednym) prognozowany jest spadek liczby ludności w perspektywie do roku 2050 (w stosunku do stanu z roku 2018), przy czym poziom zmian w poszczególnych powiatach jest dosyć zróżnicowany – spadki wahają się między -2% a -30%. Najmniejszy spadek liczby mieszkańców prognozuje się w powiecie piotrkowskim, natomiast największe ubytki liczby ludności przewidywane są w powiecie kutnowskim oraz w Łodzi. Tylko w jednym powiecie – łódzkim wschodnim – prognozuje się wzrost liczby ludności do roku 2050 (o 13%).

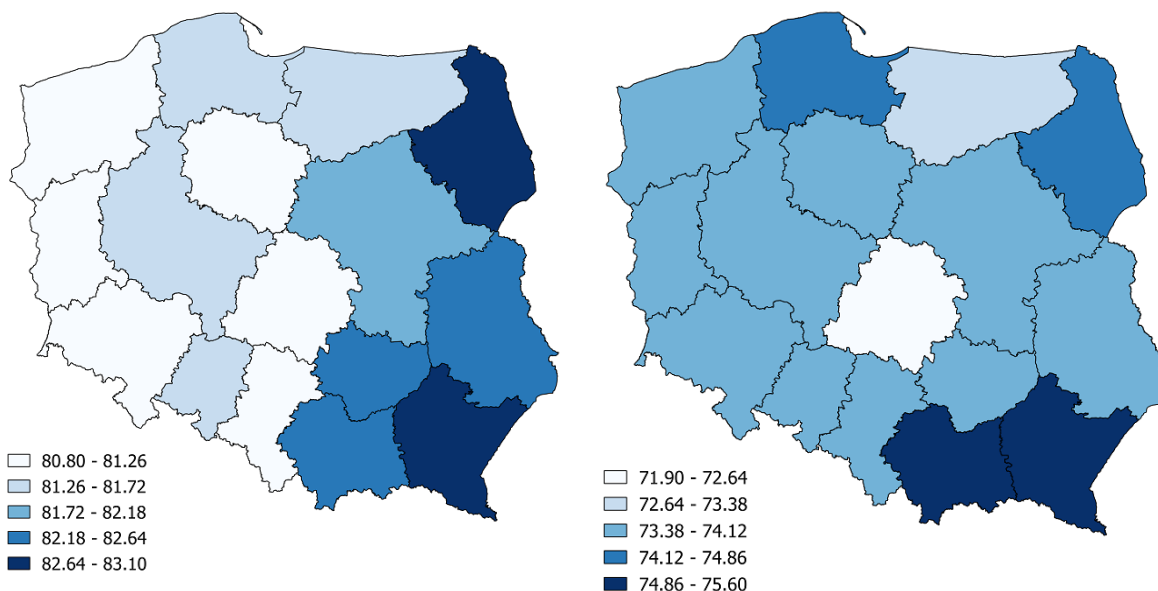
Rysunek 7. Zmiany liczby ludności (w %) w powiatach województwa łódzkiego do 2050 roku (w stosunku do stanu rzeczywistego w roku 2018)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2014-2050*, GUS 2014; *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r. Stan w dniu 31 XII*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019.

W 2018 roku mediana wieku⁶ ludności w miastach województwa łódzkiego wynosiła 40,7 lat dla mężczyzn i 46,5 lat dla kobiet, natomiast na wsi – 39 lat dla mężczyzn i 41,7 lat dla kobiet⁷. Przeciętne trwanie życia mieszkańca województwa łódzkiego jest krótsze niż średnia dla kraju. W Polsce w 2017⁸ roku przeciętne trwanie życia wynosiło dla kobiet – 81,8 roku, a dla mężczyzn – 74 roku (dane GUS). Województwo łódzkie odnotowało w tej kategorii najgorszy wynik spośród wszystkich województw. Taką samą wartość przeciętnego dalszego życia (w przypadku wskaźnika dla kobiet) osiągnęło tylko województwo śląskie. Jednocześnie dalsze trwanie życia kobiet jest dłuższe na wsi, natomiast mężczyzn – w miastach.

Rysunek 8. Przeciętne trwanie życia (w latach) kobiet (lewa mapa) i mężczyzn (prawa mapa) w 2017 roku w przekroju województw w Polsce

⁶ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

⁷ GUS, *Rocznik demograficzny 2018*, Warszawa 2018, s. 57.

⁸ Brak danych lokalnych dla 2018 r.

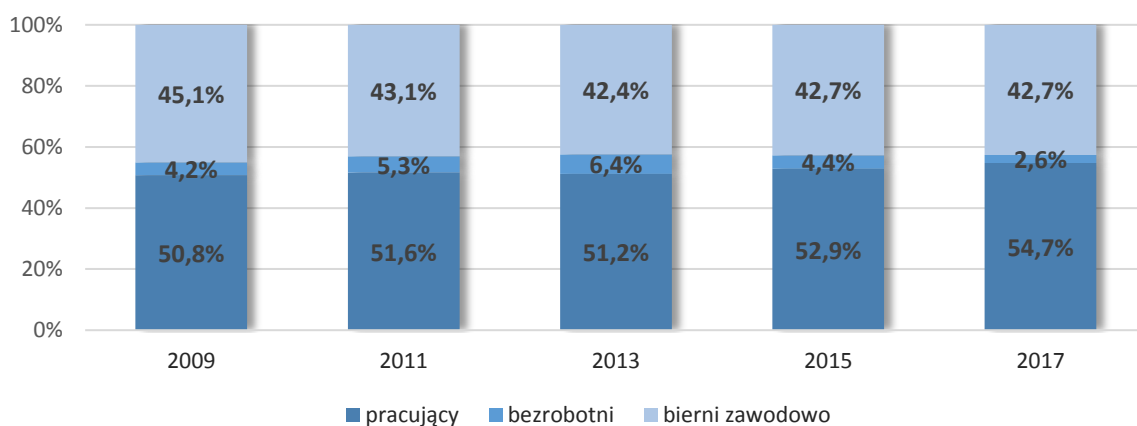
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

2. Aktywność ekonomiczna ludności

Zgodnie z założeniami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku powyżej 15 lat) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą razem zbiorowość aktywnych zawodowo. W badaniu BAEL oraz NSP aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim⁹ jest stosunkowo stabilna. W 2017 roku¹⁰ ludność aktywna zawodowo w województwie łódzkim stanowiła łącznie około 57% ogółu ludności (niecałe 1,18 mln osób), a bierni zawodowo około 43% ludności województwa (niespełna 900 tys. osób). Jednocześnie pracujący stanowili około 95% wszystkich aktywnych zawodowo.

Rysunek 9. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim w latach 2009-2017

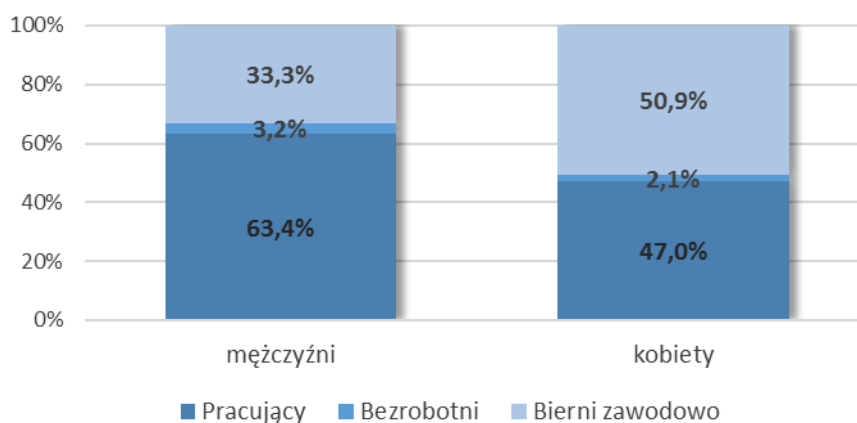
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Biorąc pod uwagę aktywność ekonomiczną wg płci zauważa się zupełnie odmienną strukturę aktywności u kobiet i u mężczyzn. Wśród kobiet największy odsetek stanowią osoby bierne zawodowo (51%), podczas, gdy biernych zawodowo mężczyzn jest o 17,6 punktu procentowego mniej. Wśród mężczyzn najwięcej jest osób pracujących (63,4%), czyli o 16,4 punktu procentowego więcej niż kobiet w tej samej grupie ekonomicznej. Odsetek osób bezrobotnych wśród obu płci jest na podobnym poziomie, nieco wyższy wśród mężczyzn.

Rysunek 10. Struktura ludności (w %) według aktywności ekonomicznej i płci w województwie łódzkim w 2017 roku

⁹ Aktywność ekonomiczna ludności według BAEL.

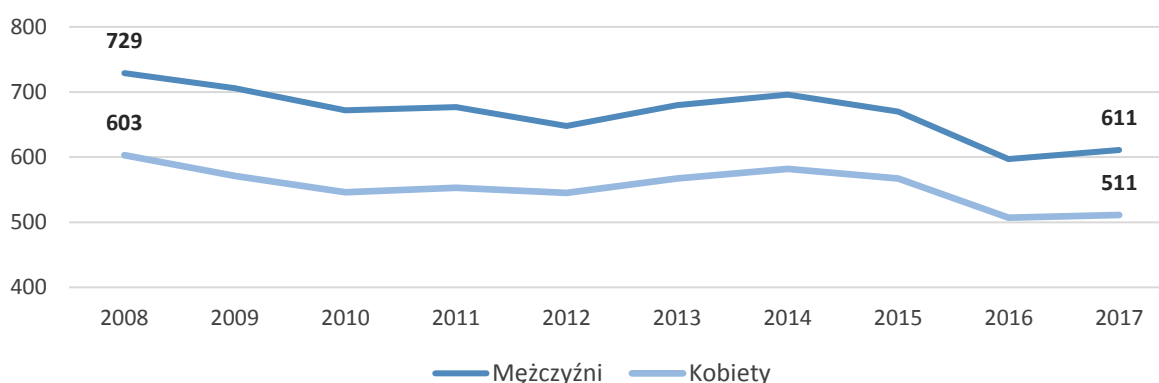
¹⁰ Brak danych za rok 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

W 2017¹¹ roku liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła nieco ponad 1,12 mln osób. Wśród pracujących występuje stosunkowo stabilna nadwyżka pracujących mężczyzn w stosunku do pracujących kobiet, wynosząca średnio 9 punktów procentowych.

Rysunek 11. Liczba (w tys. osób) pracujących według płci w województwie łódzkim w latach 2008-2016

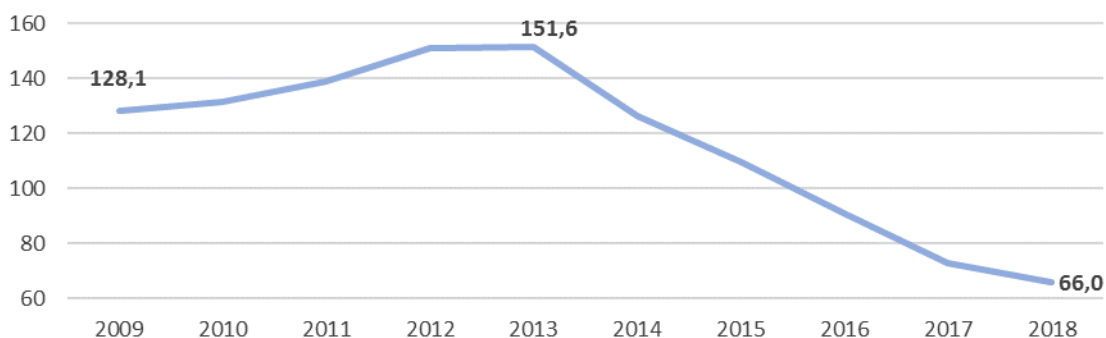
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w ciągu ostatnich 10 lat wskazuje na odwrócenie obserwowanych uprzednio niekorzystnych tendencji – w 2014 roku nastąpiło bowiem przełamanie wzrostowego trendu poziomu bezrobocia zapoczątkowanego w roku 2009.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie w 2018 roku uległa zmniejszeniu do wartości najniższej w ciągu ostatniej dekady. W analizowanym roku bez pracy pozostawało około 66 tysięcy osób.

Rysunek 12. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych (w tys. osób) w województwie łódzkim w latach 2008-2018

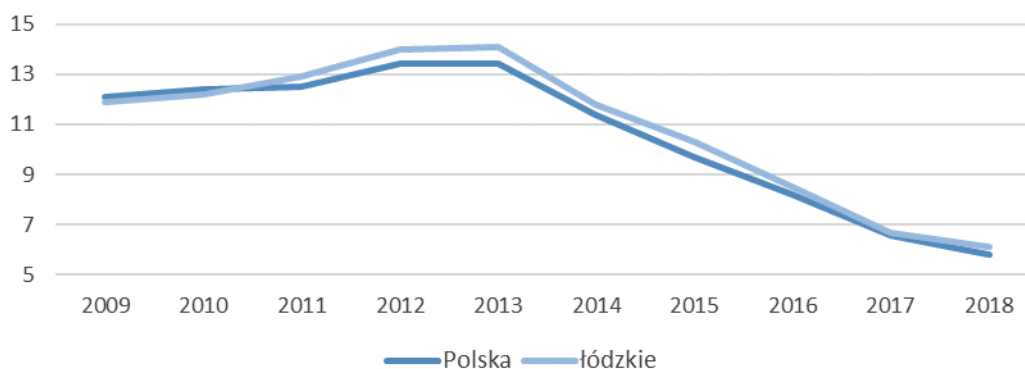
¹¹ Brak danych za rok 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Wraz z malejącą liczbą zarejestrowanych bezrobotnych malała także wartość stopy bezrobocia obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2018 roku stopa bezrobocia rejestrowanego ukształtowała się na poziomie 6,1% i była niższa o 0,6 punktu procentowego od obserwowanej w końcu 2017 roku oraz aż o 8 punktów procentowych od wartości odnotowanej w końcu 2013 roku, kiedy to stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim była najwyższa w badanym okresie. Należy zauważyć, że od 8 lat stopa bezrobocia w województwie przewyższa wartość stopy bezrobocia dla kraju.

Rysunek 13. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2009-2018

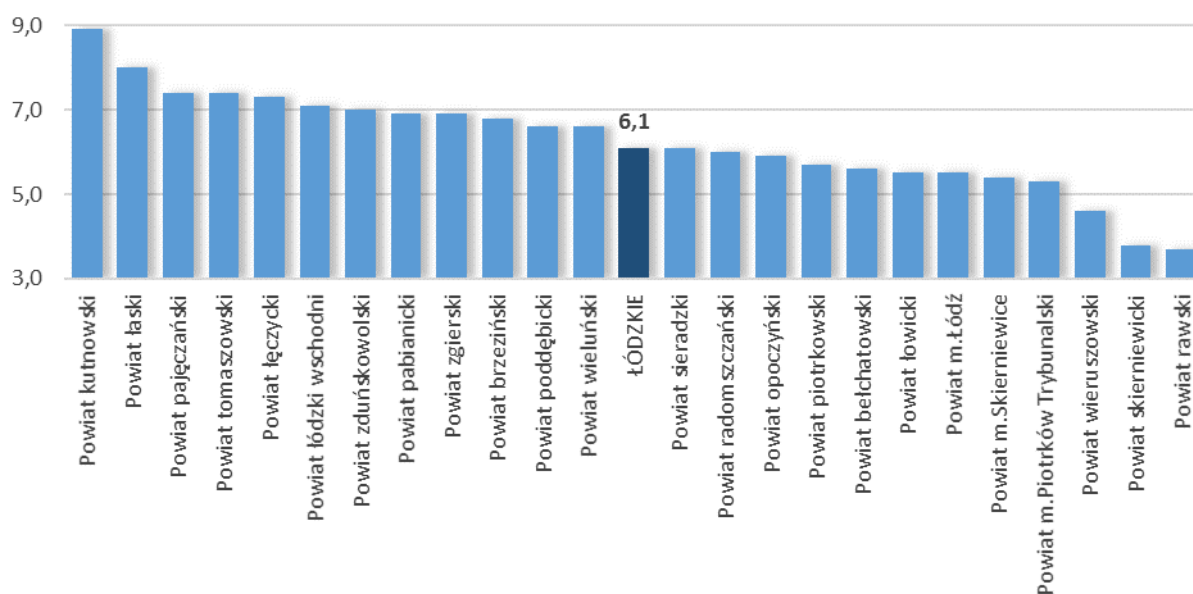
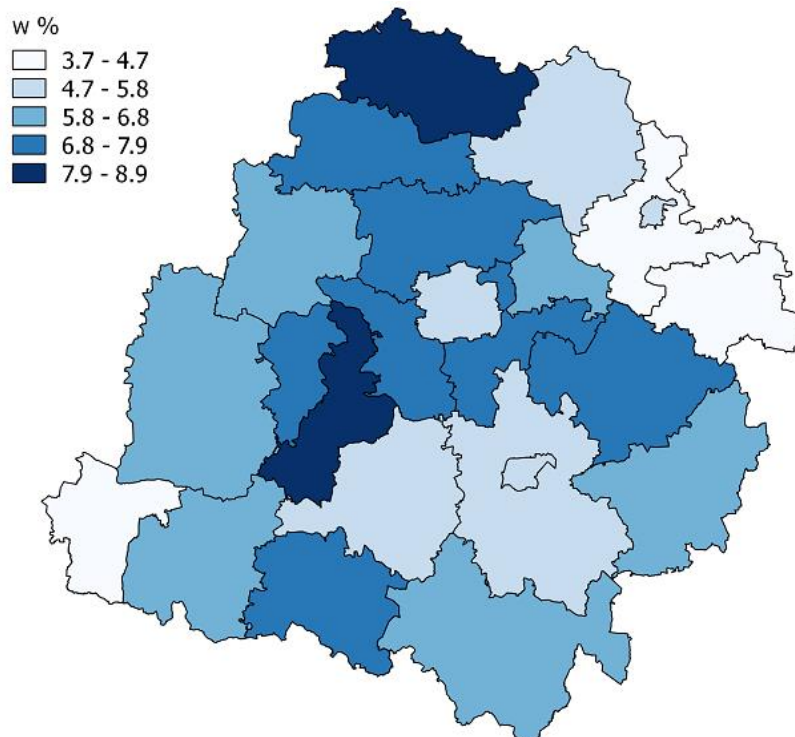

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Jak już wspomniano, począwszy od 2014 roku stopa bezrobocia podlega tendencji spadkowej, przy czym na poziomie powiatów występują znaczne różnice w wielkości tego wskaźnika.

W 12 powiatach stopa bezrobocia jest wyższa niż średnia dla województwa. Szczególnie trudną sytuację można zaobserwować w powiatach: łaskim i kutnowskim. Z analiz wynika, że od 2013 roku spadek wartości stopy bezrobocia dotyczy wszystkich powiatów województwa łódzkiego. W ujęciu terytorialnym, spadek wartości stopy bezrobocia w 2018 roku w porównaniu z 2017 r. był największy w powiecie łaskim (o 1,5 pp.) oraz powiatach: radomszczańskim (o 1,1 pp.) i łódzkim wschodnim (o 1,0 pp.).

Rysunek 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim w 2018 roku w przekroju powiatów

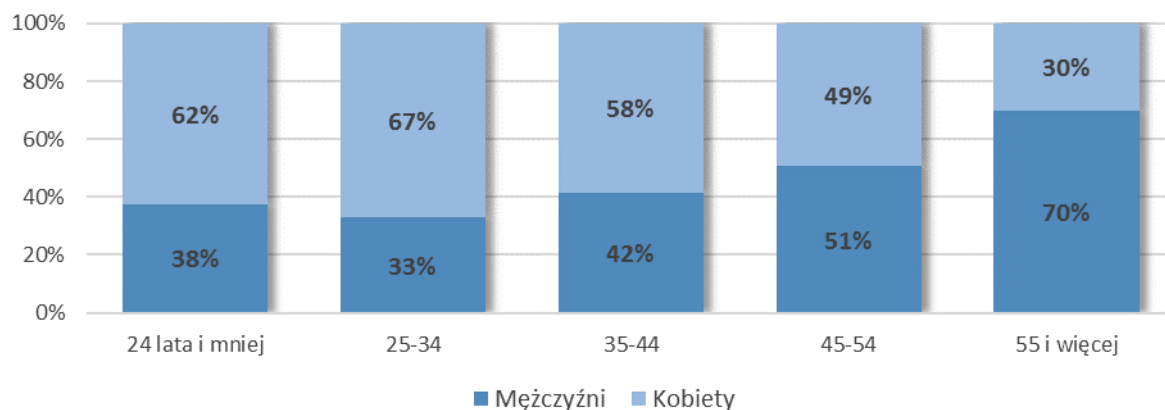
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie łódzkim w 2018 roku obserwowano nieznaczną nadwyżkę kobiet – 53,3%. Warto zauważyć, że ten stan nie jest stały w ostatnich latach. Co prawda w ostatnich dwóch latach analizy liczba bezrobotnych kobiet także dominowała nad liczbą bezrobotnych mężczyzn, ale w czterech wcześniejszych latach (2012-2015) sytuacja była odwrotna.

W populacji osób bezrobotnych w województwie łódzkim wyraźnie dominują kobiety w wieku poniżej 44 lat, przy czym najwyższy udział bezrobotnych kobiet odnotowano w grupie

wiekowej 25-34 lata. Wśród ogółu bezrobotnych w wieku powyżej 45 roku życia przeważają natomiast mężczyźni (w szczególności w grupie wiekowej powyżej 55 lat).

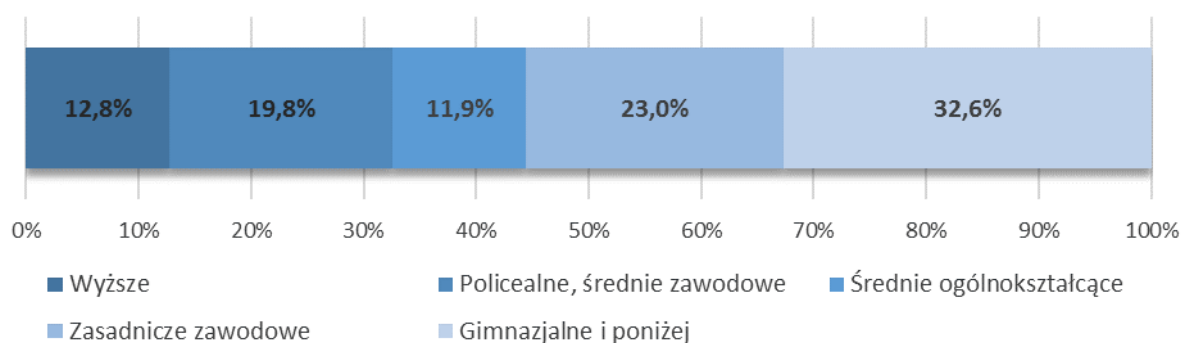
Rysunek 15. Struktura bezrobotnych (w %) w przekroju płci i wieku w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Niski poziom wykształcenia wiąże się z większym ryzykiem pozostawania w stanie bezrobocia. Wśród osób bezrobotnych w 2018 roku dominowały osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 32,6%). Najmniej bezrobotnych ma wykształcenie średnie ogólnokształcące, jest to niecałe 12% wszystkich bezrobotnych.

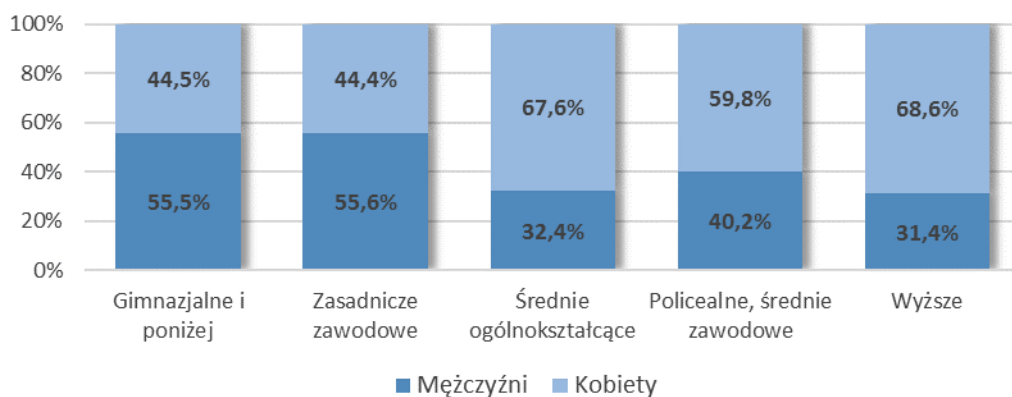
Rysunek 16. Struktura (w %) bezrobotnych według wykształcenia w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Z punktu widzenia płci osób bezrobotnych największe dysproporcje obserwowane są wśród osób z wykształceniem wyższym (dwukrotnie więcej kobiet niż mężczyzn). Relatywnie więcej bezrobotnych kobiet występuje także w grupach osób z wykształceniem policealnym, oraz średnim ogólnokształcącym. W pozostałych dwóch kategoriach przeważają bezrobotni mężczyźni.

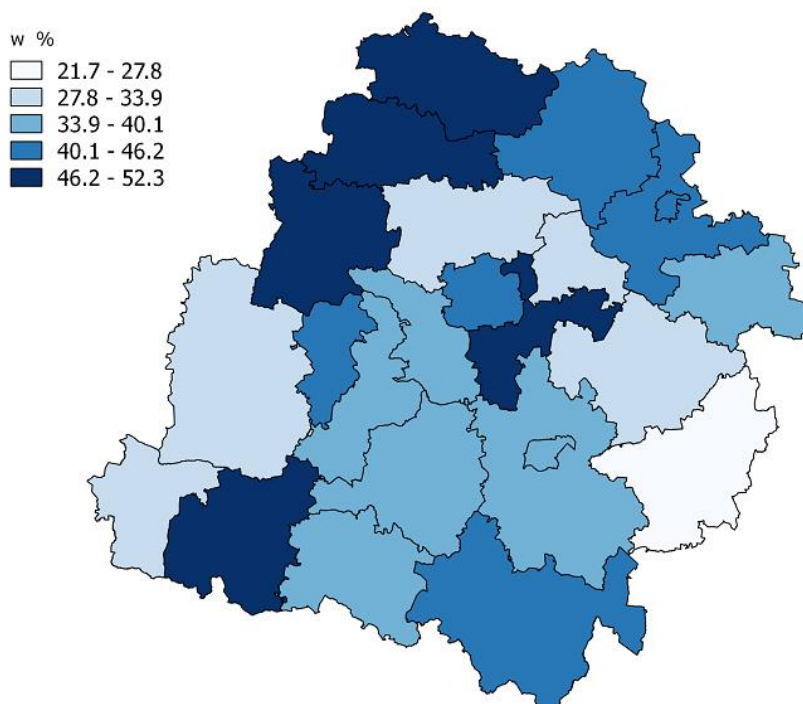
Rysunek 17. Struktura (w %) bezrobotnych w przekroju wykształcenia i płci w województwie łódzkim w 2018 roku

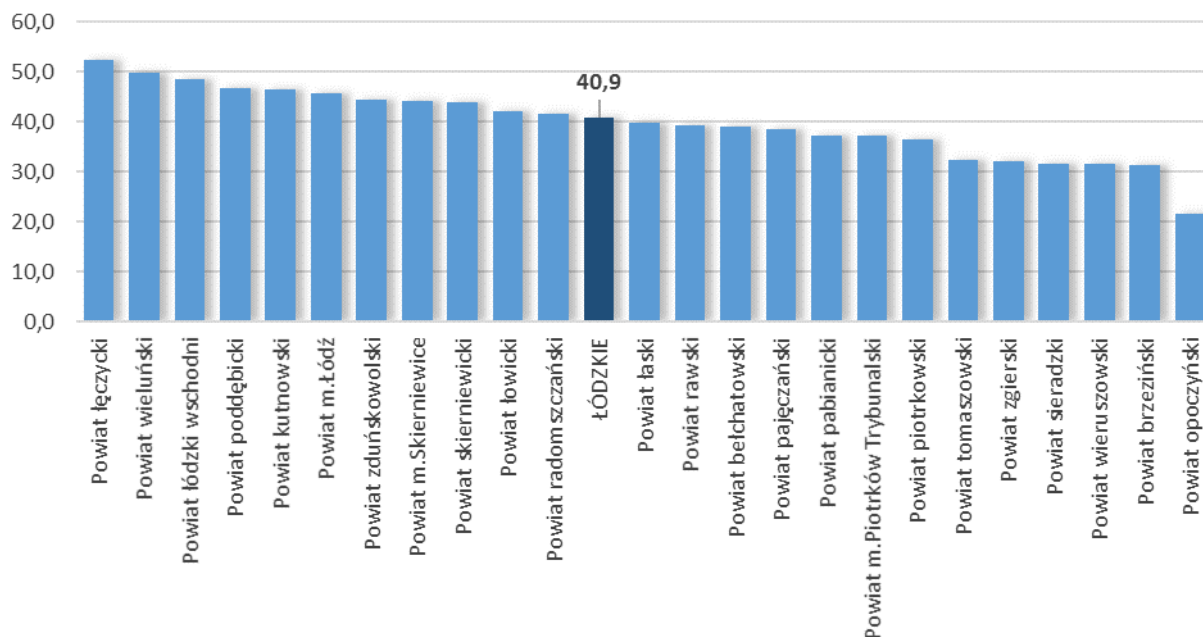

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Warto również przyjrzeć się bliżej liczbie bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż rok. Najbardziej niepokojącą sytuację pod tym względem w województwie łódzkim zauważyć można w powiecie łęczyckim, gdzie ponad połowa wszystkich bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne. Najlepiej sytuacja wygląda w powiecie opoczyńskim, gdzie odsetek osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w stosunku do ogółu osób bezrobotnych wynosi 21,7%. Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych przyjmuje w województwie łódzkim wartość 40,9%.

Rysunek 18. Udział bezrobotnych zarejestrowanych (w %) pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

3. Sytuacja społeczna w regionie

Wskaźniki ubóstwa w regionie

Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski. Największa różnica zauważalna jest dla wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym (mniej o 6,2 p. proc.).

Poziom minimum egzystencji wyznacza granicę ubóstwa skrajnego. Poniżej tej granicy pojawia się dla człowieka biologiczne zagrożenie życia oraz jego psychicznego i fizycznego rozwoju¹². Zgodnie z danymi GUS za 2017 rok¹³, w województwie łódzkim 2,1% mieszkańców żyje w skrajnym ubóstwie. Wartość ta spadła w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,6 p. proc. I jest najniższa w ostatnich 9 latach.

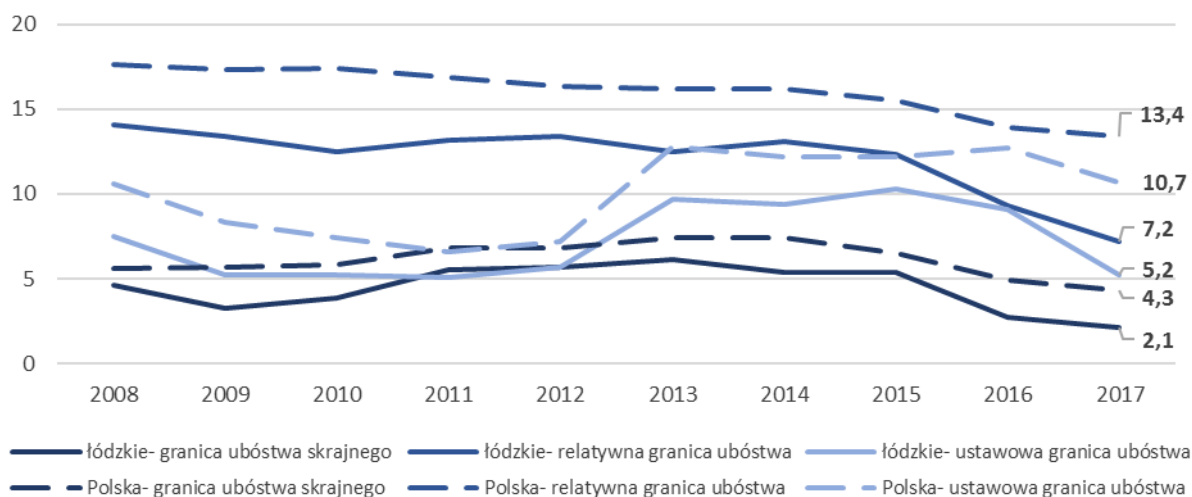
W latach 2008-2017 liczba mieszkańców województwa łódzkiego zagrożona ubóstwem relatywnym wykazywała tendencję spadkową. Poniżej relatywnej granicy ubóstwa w 2017 roku żyło 7,2% mieszkańców województwa łódzkiego.

Odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa wzrósł wyraźnie po 2012 roku i ustabilizował się na względnie stałym poziomie. W 2017 r. uległ on natomiast ponownemu spadkowi do poziomu sprzed 2012 roku. Według danych GUS, w 2017 roku 5,2% mieszkańców województwa żyło poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Rysunek 19. Odsetek (w %) osób żyjących w gospodarstwach domowych poniżej granic ubóstwa w województwie łódzkim i Polsce w latach 2007-2017

¹² GUS: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3214,pojecie.html?pdf=1> (02.05.2019).

¹³ Brak danych za 2018 rok.

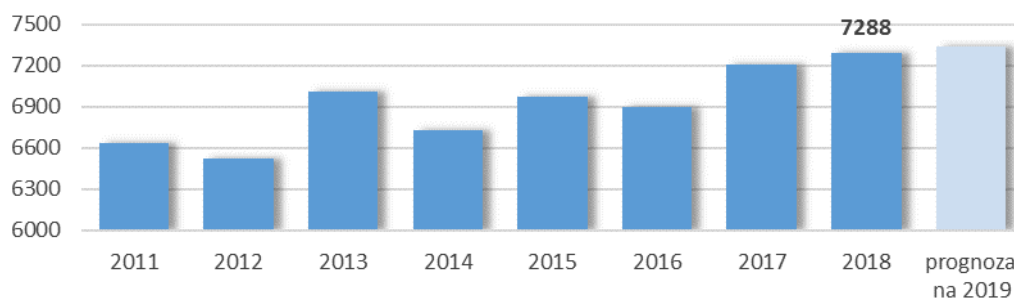

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS.

Infrastruktura społeczna

W 2018 roku w województwie łódzkim istniało ok. 72,8 tys. mieszkań komunalnych będących w zasobach gmin. Mieszkania socjalne stanowiły około 9% spośród mieszkań komunalnych w województwie łódzkim, przy czym od roku 2011 zasób mieszkań socjalnych powiększył się o ok. 10%.

Rysunek 20. Liczba mieszkań socjalnych (lokali) w województwie łódzkim w latach 2011-2018 oraz prognoza na rok 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych GUS (lata 2011-2016) oraz danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok (lata 2017 – 2019).

Na mieszkanie socjalne oczekiwało w 2018 roku ok. 8 tys. osób. Liczba ta zmalała w porównaniu z rokiem poprzednim o 2%. Przewidywania na rok 2019 wskazują, że liczba lokali socjalnych powinna zwiększyć się o kolejne 52 mieszkania w stosunku do stanu z roku 2018.

Liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim wzrosła w latach 2012-2018 ponad dwukrotnie. W 2018 roku w województwie działało 196 placówek tego typu.

Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów systematycznie wzrasta. W 2018 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 235 placówek tego typu, co stanowi wzrost o ponad 26% (49 jednostek) w stosunku do roku 2015 (186 jednostek) oraz o 12% (25 jednostek)

w stosunku do roku 2017. Największa liczba miejsc spotkań dla seniorów w 2018 roku występowała w Łodzi (80), a także w powiatach: tomaszowskim (21), bełchatowskim (18), łódzkim wschodnim (15). Powiat łask dysponował zaledwie jednym takim miejscem, natomiast w Piotrkowie Trybunalskim oraz w powiecie poddębickim nie odnotowano żadnego klubu dla seniorów. W 2019 roku przewidywany jest dalszy wzrost liczby miejsc spotkań dla seniorów o kolejne 20 jednostek.

W 2018 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 15 hospicjów. W dziewięciu powiatach funkcjonowało po jednej takiej placówce, tj. w powiecie kutnowskim, poddębickim, rawskim, sieradzkim, tomaszowskim, zgierskim oraz w Skierniewicach. W powiecie pabianickim i zduńskowolskim odnotowano dwa hospicja, natomiast w Łodzi – 4 takie placówki.

W województwie łódzkim istnieje jeden ośrodek dla cudzoziemców. Mieści się on w Grotnikach koło Łodzi¹⁴.

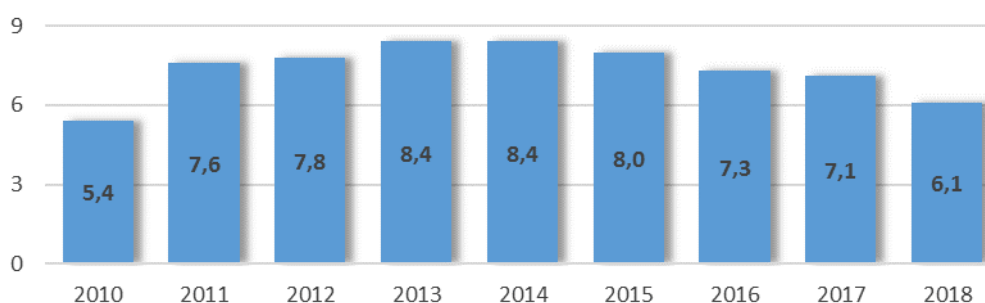
¹⁴ Opracowano na podstawie: <https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (27.05.2019).

III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Obok wsparcia udzielanego na podstawie decyzji administracyjnej udzielają one wsparcia bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2018 roku z **pomocy i wsparcia** oferowanego przez OPS i PCPR, przyznawanego zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji¹⁵, **skorzystało łącznie 151 625 osób¹⁶**, co stanowi niewiele ponad **6,1% ogółu ludności województwa łódzkiego**. Jednocześnie w roku 2018 po raz kolejny (podobnie, jak dwa lata wcześniej) zaobserwowano spadek udziału korzystających z pomocy społecznej (o ponad 1,2 p. proc. w stosunku do roku 2016).

Rysunek 21. Udział (w %) korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności województwa łódzkiego w latach 2010-2018

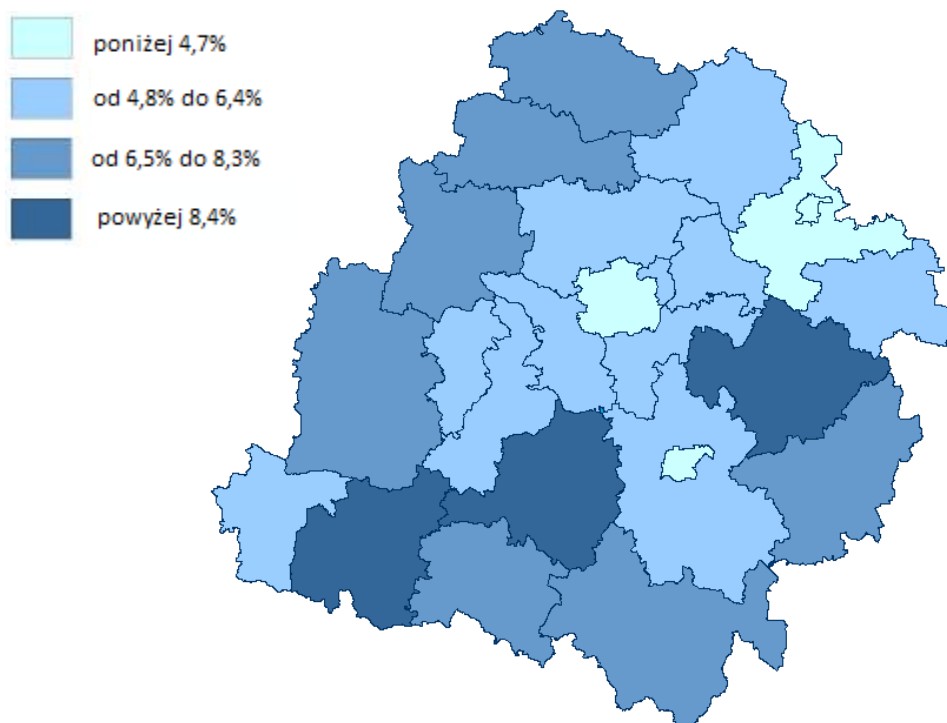
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Skala korzystania z pomocy społecznej różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem w 2018 roku miała miejsce (podobnie, jak rok wcześniej) w Skierniewicach, gdzie osoby objęte wsparciem z pomocy społecznej stanowiły zaledwie 3,7% mieszkańców, a także w Piotrkowie Trybunalskim (3,8%) Łodzi (4,0%) oraz powiecie skierniewickim (4,3%). Zdecydowanie najmniej korzystną sytuację obserwowano w powiecie bełchatowskim oraz tomaszowskim, w których w 2018 roku pomocą społeczną objętych było niewiele około 10% ogółu mieszkańców, a także w powiecie wieluńskim (9,1%). W zdecydowanej większości powiatów odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej obniżył się w stosunku do roku poprzedniego lub pozostał na zbliżonym poziomie. Nieznaczne wzrosty udziału osób otrzymujących pomoc i wsparcie (rzędu około 1 p. proc.) odnotowano w powiatach: zgierskim, łódzkim wschodnim, wierszowskim oraz w Skierniewicach.

¹⁵ Ujęte zostały również osoby objęte wyłącznie pracą socjalną, poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane do domów pomocy społecznej, osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych, a także osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (np. niepełnosprawni, dzieci z rodzin zastępczych, usamodzielniani wychowankowie).

¹⁶ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz innych przepisów.

Rysunek 22. Udział osób korzystających z pomocy i wsparcia w ogólnej ludności powiatów w województwie łódzkim w 2018 roku

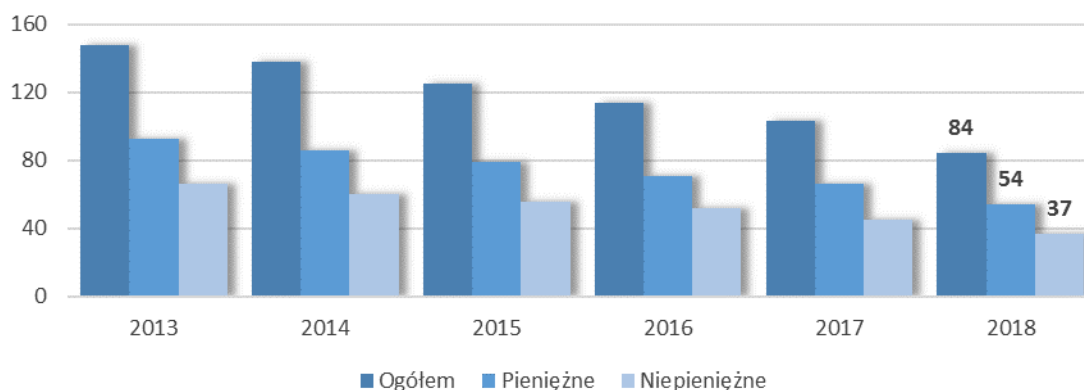

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Jednocześnie w 2018 roku pomocą w formie świadczeń¹⁷ objęto blisko 62,2 tys. rodzin (o około 10 tys. rodzin mniej niż w roku poprzednim) liczących łącznie 127,3 tys. osób. Łączna liczba osób, którym w 2018 roku przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej wyniosła w województwie łódzkim blisko 84,4 tys. osób, co stanowi 55,6% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia. Należy podkreślić, że liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu zmniejszeniu – w roku 2018 liczba osób z przyznanym świadczeniem zmniejszyła się o 18,6 tys. osób w stosunku do stanu z roku poprzedniego, natomiast porównaniu z rokiem 2013 liczba ta uległa zmniejszeniu łącznie o około 64 tys. osób.

Rysunek 23. Liczba osób (w tys.), którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej w latach 2013-2018

¹⁷ Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

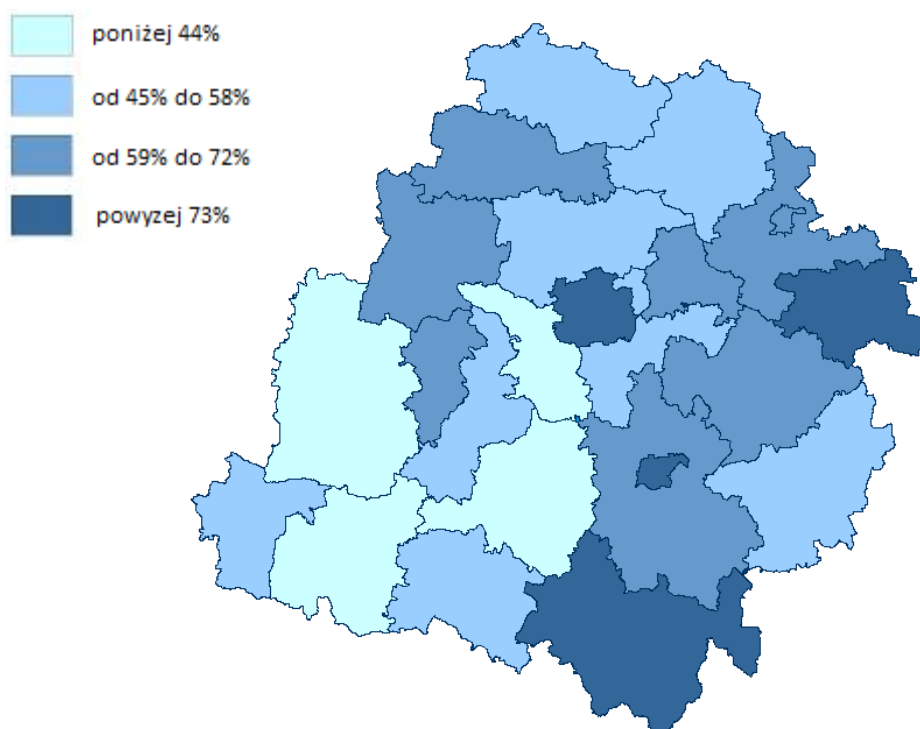

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Dominującą formą wsparcia w województwie łódzkim, zarówno w roku oceny, jak i w latach poprzednich, były **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły **63,7% ogółu osób, którym przyznano świadczenie** (podobnie, jak w roku 2017). Jednocześnie pobieranie świadczenia w formie pieniężnej nie wyklucza jednoczesnego korzystania ze wsparcia w innej (niepieniężnej) formie. Ze **świadczeń niepieniężnych** w 2018 roku korzystało niespełna **44%** wszystkich osób otrzymujących pomoc w formie świadczeń.

Osoby, którym przyznano decyzją świadczenia z pomocy społecznej stanowiły średnio około 59% ogółu mieszkańców, którym udzielono pomocy i wsparcia, przy czym w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego sytuacja w tym zakresie jest zróżnicowana. Największy odsetek osób objętych świadczeniami odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (86%), Łodzi (77%) oraz w powiecie radomszczańskim i rawskim (76%-77%), natomiast najmniejszy w powiecie pabianickim (36%) oraz wieluńskim (30%).

Rysunek 24. Udział osób, którym przyznano świadczenie w liczbie osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w powiatach w 2018 roku

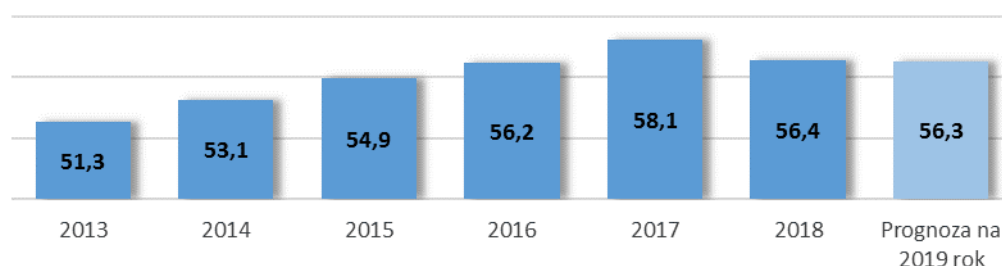

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Jednocześnie, stosunkowo największy odsetek świadczeniobiorców objętych świadczeniami pieniężnymi odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (81%), Skierniewicach (78%) oraz w powiecie zgierskim (74%), najniższy zaś w powiecie opoczyńskim (45%). Z kolei osób otrzymujących wsparcie w postaci świadczeń niepieniężnych najwięcej było w powiecie rawskim oraz opoczyńskim (60%), zaś najmniej – w Piotrkowie Trybunalskim (29%).

W 2018 roku zahamowaniu uległa niepokojąca tendencja obserwowana w strukturze osób korzystających z systemu pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach wcześniejszych, jaką jest **długotrwałe pozostawanie w systemie świadczeń**. W roku 2018 udział osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców wyniósł 56,4%, co stanowi spadek o 1,7 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego. W roku 2019 przewidywana jest względna stabilizacja tego udziału na poziomie zbliżonym do obserwowanego w roku oceny.

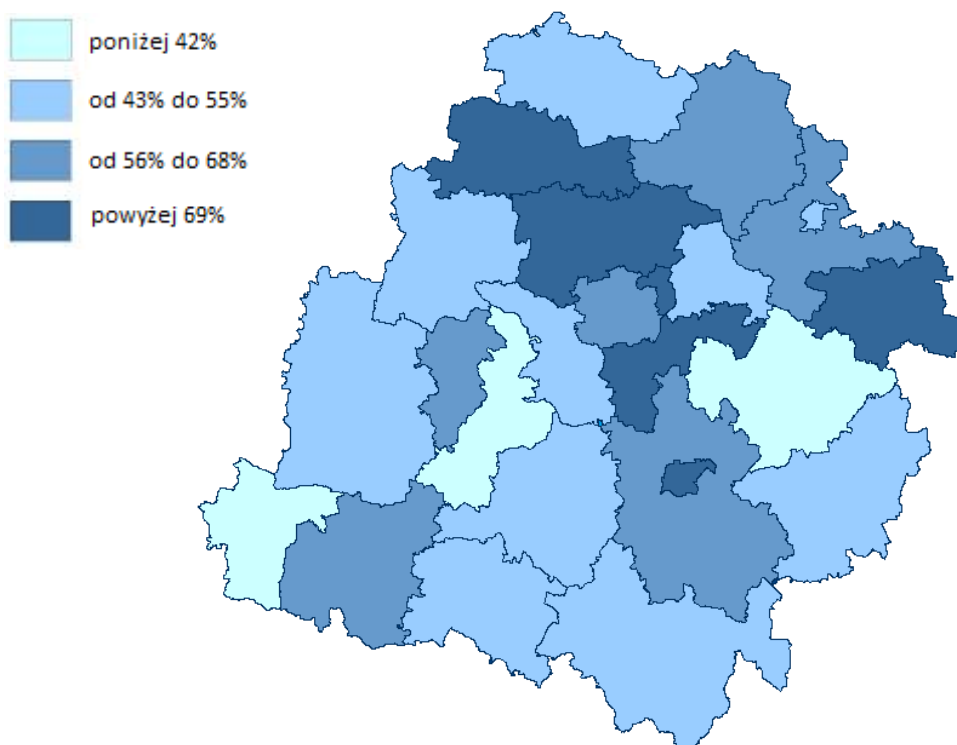
Rysunek 25. Udział (w %) osób długotrwałe korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2013-2018 oraz prognoza na rok 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Jednocześnie osoby długotrwale korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego nadal stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób odnotowano w powiecie zgierskim (76%), łęczyckim (73%), łódzkim wschodnim (72%) oraz w Piotrkowskie Trybunalskim (71%), natomiast najmniejszy udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej stanowili świadczeniobiorcy z powiatu tomaszowskiego (33%) oraz łaskiego (26%).

Rysunek 26. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Powody udzielenia pomocy i wsparcia

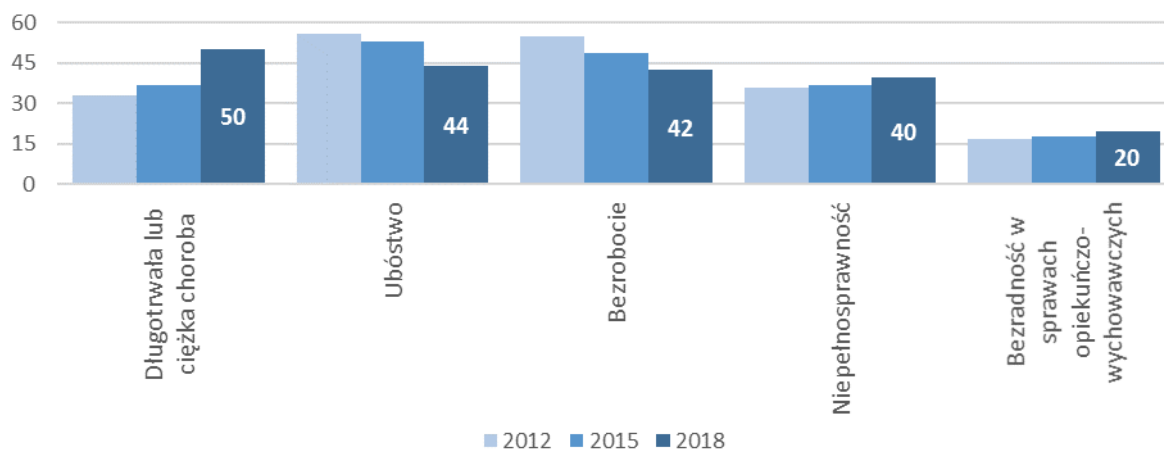
Do najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2018 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) należały: długotrwała lub ciężka choroba (pomocy udzielono 50,3% rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej¹⁸), ubóstwo (43,9%), bezrobocie (42,3%), niepełnosprawność (39,5%) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (19,5%). Inne, rzadziej występujące powody udzielania wsparcia to potrzeba ochrony macierzyństwa (około 10%), alkoholizm (8,6%), bezdomność (niespełna 3%) oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (1,7%).

Analiza zmian w zakresie powodów udzielenia pomocy i wsparcia wskazuje na spadek udziału rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na ubóstwo (o ponad 2 p. proc. w stosunku do roku 2017) oraz bezrobocie (spadek o 2,2 p. proc.). Wzrosły natomiast (po raz kolejny z rzędu)

¹⁸ Podane wartości nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jedna rodzina mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów.

odsetki rodzin wspieranych ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę (wzrost o 4,3 p. proc. w stosunku do roku 2017) oraz niepełnosprawność (wzrost o 0,5 p. proc.). W 2018 roku zwiększył się również udział rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (z 18% w roku 2017 do 19,5% w roku 2018).

Rysunek 27. Główne powody (w %) udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom w województwie łódzkim w roku 2012, 2015, 2018¹⁹

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok oraz danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego pod względem powodów udzielania pomocy społecznej była w 2018 bardzo zróżnicowana:

- długotrwała lub ciężka choroba stanowiła najczęstszy powód przyznawania świadczeń w powiecie bełchatowskim (67,4% rodzin objętych pomocą zostało wspartych z tego tytułu) oraz w Łodzi (niewiele ponad 63%) i w Piotrkowie Trybunalskim (61%), najrzadszy zaś w powiecie tomaszowskim (29%) i kutnowskim (28,4%);
- pomocy z powodu ubóstwa stosunkowo najczęściej udzielano rodzinom zamieszkującym powiat brzeziński (blisko 68% rodzin otrzymało pomoc i wsparcie z tego tytułu), łęczycki (około 65%) oraz Skierniewice (blisko 64% rodzin), natomiast najrzadziej – rodzinom zamieszkującym Łódź (32%) oraz powiat tomaszowski (24,4%);
- bezrobocie stanowiło jeden z najczęstszych powodów udzielenia pomocy i wsparcia w powiecie łęczyckim (58,6%) oraz w Łodzi (około 50% rodzin objętych pomocą). Relatywnie najrzadziej z pomocy z powodu bezrobocia korzystali mieszkańcy powiatu wieruszowskiego i rawskiego (między 27% a 28%);
- niepełnosprawność była jednym z najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia w powiecie tomaszowskim i piotrkowskim (odsetki rodzin korzystających z pomocy z tego tytułu wynosiły odpowiednio: 45% i 44%), natomiast powód ten najrzadziej odnotowywano wśród rodzin w powiecie łęczyckim (30%) i sieradzkim (27%);
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wsparcie najczęściej otrzymywały rodziny w powiecie

¹⁹ Kategorie na wykresie uporządkowane malejąco na podstawie wartości z roku 2017.

brzezińskim (51,5% rodzin objętych pomocą) oraz zgierskim (38%) i rawskim (29%), a najrzadziej – w powiecie kutnowskim (12%) i łęczyckim (11,3%).

Jednocześnie niektóre z problemów stanowiących relatywnie rzadkie powody udzielania wsparcia w skali całego województwa były wyraźnie zauważalne wśród korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach:

- pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa była udzielana stosunkowo dużej części rodzin objętych wsparciem w powiecie skierniewickim (niewiele ponad 22%), opoczyńskim (18,4%) oraz wieruszowskim (około 18%),
- zdecydowanie częściej niż w innych powiatach pomocy z powodu alkoholizmu udzielano w powiecie zduńskowolskim (wsparcia z tego tytułu udzielono 21,7% rodzin objętych pomocą), Skierniewicach (17,7%) oraz powiecie skierniewickim (14,8%);
- wsparcia z tytułu przemocy udzielono największej części rodzin objętych wsparciem w Skierniewicach (9,3%) oraz w powiecie opoczyńskim (8,4%);
- relatywnie częściej niż w innych powiatach wsparcia z powodu bezdomności udzielano w powiecie zduńskowolskim (4,4%) oraz łowickim i zgierskim (blisko 4%).

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego – ośrodki pomocy społecznej (gminne oraz miejskie), a także miejskie ośrodki pomocy rodzinie realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2018 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był zasiłek celowy²⁰ – objęto nim 63,6% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenie. Jednocześnie liczba osób, którym w 2018 roku przyznano zasiłek celowy (48,9 tys. osób) była mniejsza o około 2,4 tys. osób niż w roku 2017. Stosunkowo duży odsetek świadczeniobiorców w województwie łódzkim objęty został również zasiłkiem okresowym (24,7% świadczeniobiorców, 25,3 tys. osób; o blisko 4 tys. osób mniej niż w roku 2017). Świadczeniem udzielanym w najmniejszym stopniu był zasiłek stały, który przyznano niewiele ponad 13% świadczeniobiorców (15,2 tys. osób; o około 900 osób mniej niż w roku poprzednim).

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2018 roku

	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle świadczeniobiorców	Kwota świadczeń w tys. złotych
Zasiłek stały	15 215	13,2%	76 015
Zasiłek okresowy	25 305	24,7%	46 561
Zasiłek celowy	48 944	63,6%	50 563

*Odsetki nie sumują się do 100% z uwagi na fakt, iż świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

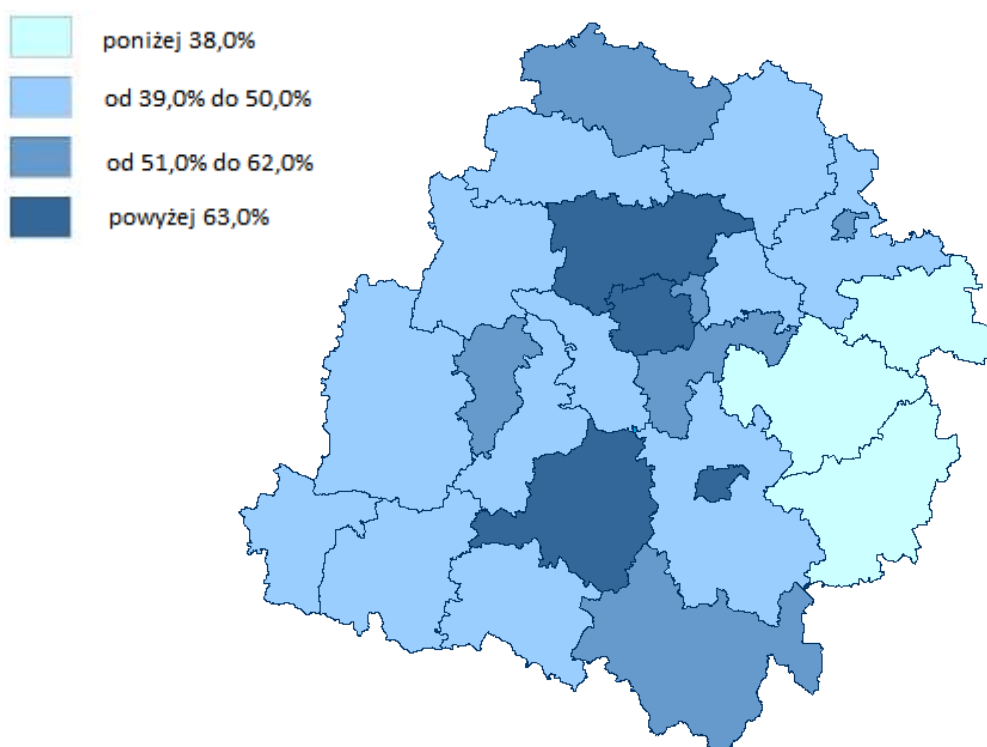
²⁰ Zasiłek celowy może być przyznany w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

W 2018 roku **zasiłek celowy** (przyznawany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej) przyznano niewiele ponad 48,9 tys. osób, a łączna kwota świadczeń wyniosła niespełna 51 mln zł. Znaczącą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, którymi objęto około 66% osób pobierających zasiłek celowy, i w ramach których udzielono świadczeń na łączną kwotę blisko 33,5 mln zł.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem celowym odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (76%), Łodzi (72%) oraz w powiecie zgierskim i bełchatowskim (odpowiednio 67% i 64%), natomiast najmniejszy – w powiecie rawskim (jedynie 26% świadczeniobiorców).

Rysunek 28. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

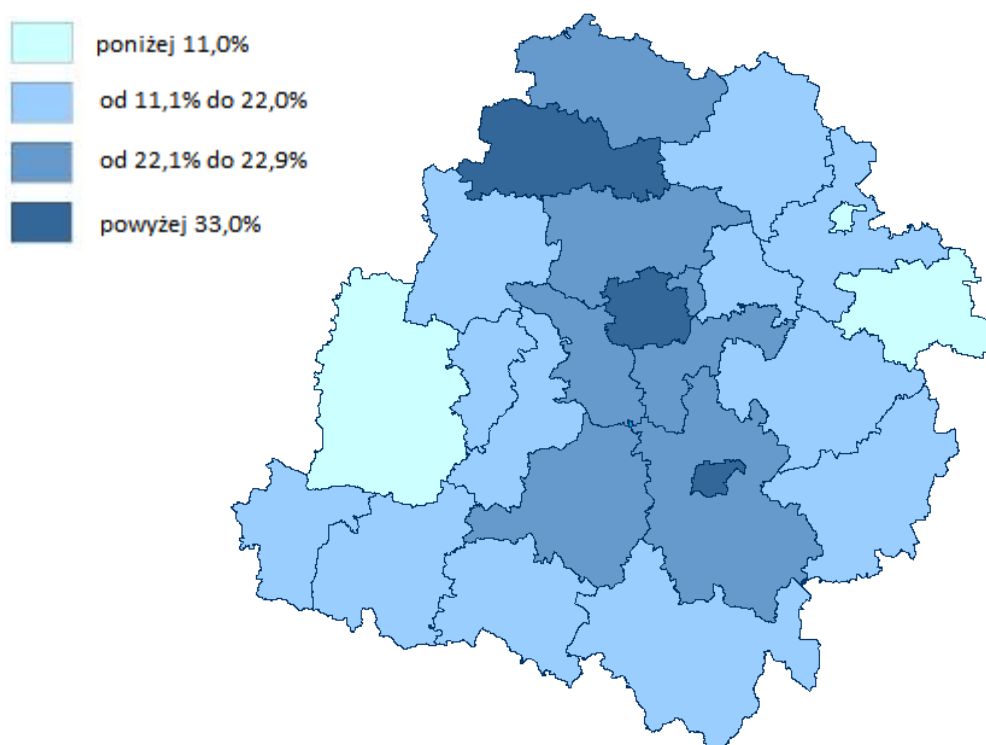
Średnia wysokość zasiłku celowego na osobę w 2018 roku w całym województwie łódzkim wyniosła 1 033 zł, przy czym najwyższe wartości odnotowano w gminie Kleszczów w powiecie bełchatowskim (ponad 2,0 tys. zł), w gminie Świnice Warckie w powiecie łęczyckim oraz w Piotrkowie Trybunalskim (2,2 tys. zł) oraz gminie Uniejów w powiecie poddębickim (blisko 2,6 tys. zł). Najniższe średnie wartości zasiłków celowych odnotowano w gminach: Głowno (powiat zgierski) – 298 zł oraz Będków (powiat tomaszowski) – 248 zł.

Liczba osób, którym w 2018 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła ponad 25,3 tys. osób, a łączna kwota świadczeń – blisko 46,6 mln zł. Zarówno w roku 2018, jak i w latach poprzednich, najczęściej zasiłki celowe w województwie łódzkim

przyznawane są z **tytułu bezrobocia** – świadczenia tego udzielono 17,2 tys. osób (blisko 68% osób otrzymujących zasiłek okresowy) na łączną kwotę ponad 35,3 mln zł. Zasiłek okresowy z **tytułu długotrwałej choroby** przyznano w 2018 roku blisko 5 tys. osób (blisko 20% osób pobierających zasiłek okresowy; łączna kwota świadczeń – 3,9 mln zł), natomiast zasiłek okresowy z **tytułu niepełnosprawności** przyznany został blisko 4,8 tys. osób (około 19% świadczeniobiorców objętych zasiłkiem okresowym; świadczenia na kwotę 3,1 mln zł).

W przekroju powiatowym zasiłki okresowe relatywnie najczęściej wypłacane były świadczeniobiorcom z Piotrkowa Trybunalskiego (51%), Łodzi (50%) oraz z powiatu łęczyckiego (33%), najrzadziej zaś przyznawano je osobom objętym świadczeniami w powiecie rawskim, sieradzkim oraz w Skierniewicach (około 8%-9%).

Rysunek 29. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2018 roku

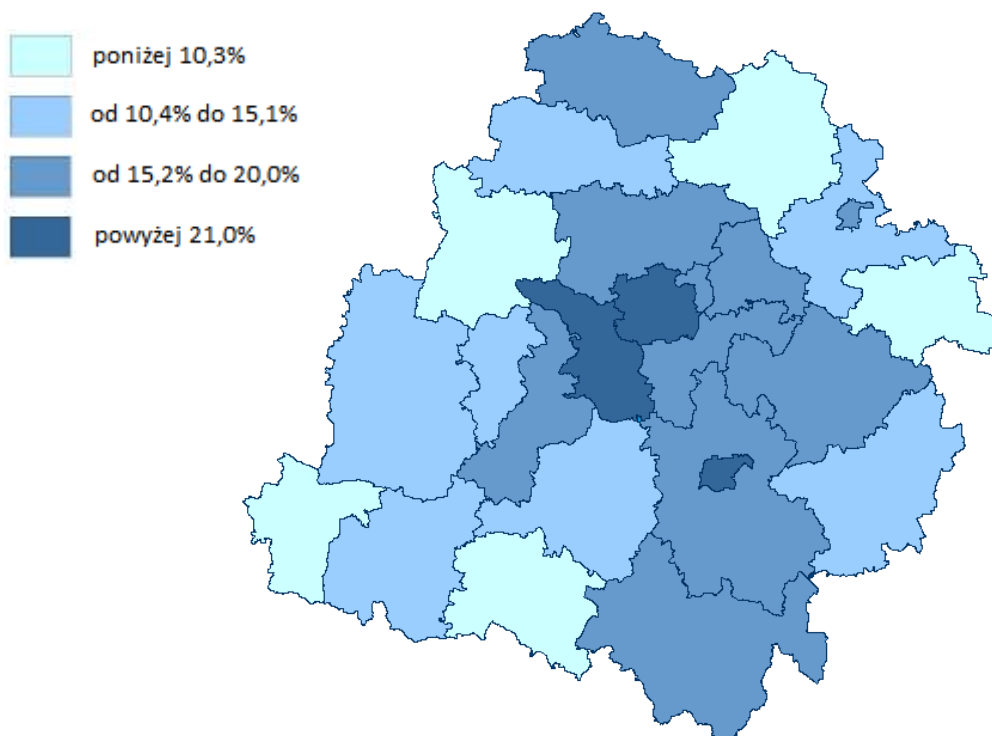

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Zasiłek stały przyznany został w 2018 roku 15,2 tys. klientów pomocy społecznej, a łączna kwota świadczeń wyniosła około 76 mln zł. W zdecydowanej większości (ponad 85%) zasiłki stałe w województwie łódzkim przyznawano osobom samotnie gospodarującym (13 tys. osób), podczas gdy zasiłkiem dla osoby w rodzinie objęto niewiele ponad 2,3 tys. osób.

Najwyższe odsetki świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek stały w ogóle osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej w 2018 roku odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim i w Łodzi (odpowiednio 26,7% i 24,0%) oraz w powiecie pabianickim (21,6%), najniższy zaś w powiecie rawskim (8,8%) oraz w powiatach łowickim, poddębickim, wierszowskim oraz pajęczańskim, w których zasiłek stały przyznano około 10,0% świadczeniobiorców.

Rysunek 30. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi)²¹

Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej oferowane przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego.

Istotną pozycją w ramach świadczeń niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im darmowego **posiłku**. Świadczenie to przyznawane jest głównie w ramach programu wieloletniego "Pomoc Państwa w zakresie dożywiania", którego celem jest udzielenie wsparcia gminom w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewnienia posiłku osobom jego pozbawionym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z terenów wiejskich i z obszarów objętych wysokim poziomem bezrobocia.

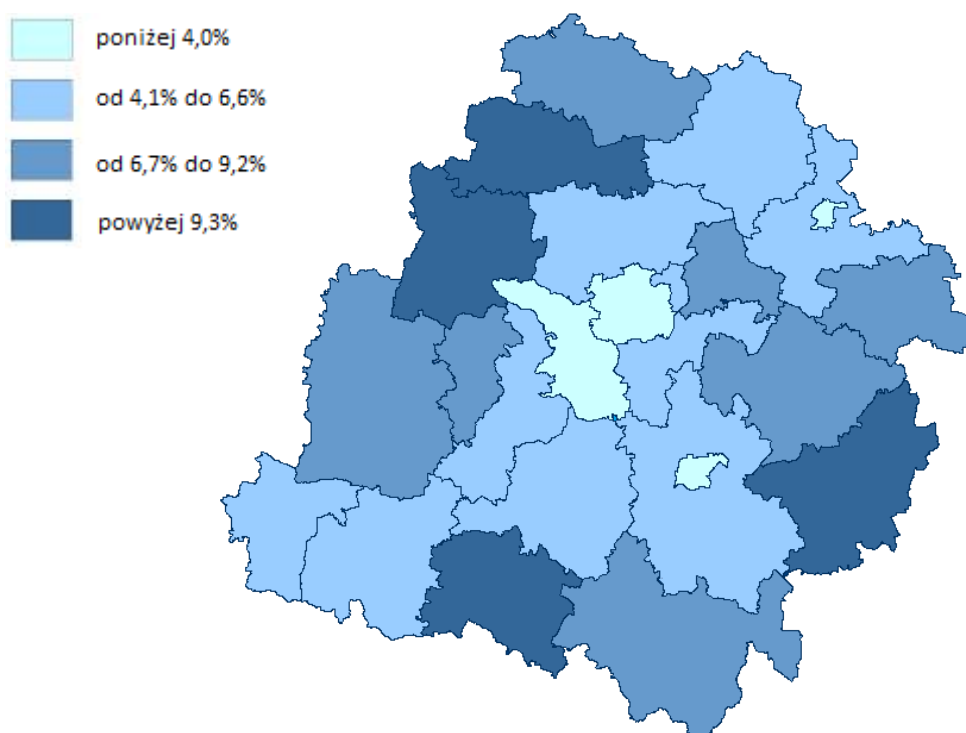
Z danych pozyskanych z ośrodków pomocy społecznej wynika, iż w województwie łódzkim w roku 2018 wsparciem w formie posiłku objęto 28,2 tys. osób (31,7% osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej), co stanowi liczbę o około 300 osób mniejszą niż w roku 2017. Kwota udzielonych świadczeń wyniosła blisko 16,7 mln zł. Jednocześnie największy odsetek osób korzystających z darmowego posiłku w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie opoczyńskim oraz sieradzkim (niewiele ponad połowa osób otrzymujących

²¹ Do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej należą również m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te zostały szerzej omówione w rozdziale 3. poświęconym różnym rodzajom usług z pomocy społecznej (podrozdział 3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze).

świadczenia), natomiast najniższe odsetki tych osób obserwowano w miastach powiatowych – Łodzi (23%), Skierniewicach (21%) oraz Piotrkowie Trybunalskim (13%).

Zdecydowanie największą grupą wśród osób otrzymujących pomoc w formie posiłku są dzieci – w 2018 roku wsparciem w tej formie objęto blisko 24,5 tys. dzieci (około 87% wszystkich osób, którym zapewniono darmowy posiłek). Należy jednocześnie zauważyć, iż **dzieci objęte wsparciem w postaci posiłku** stanowiły niewiele **5,8% ogółu osób w wieku poniżej 18 lat** zamieszkujących województwo łódzkie (spadek o niespełna 1 p. proc. w stosunku do tego udziału odnotowanego w roku 2017), przy czym widoczne jest wyraźne zróżnicowanie tego odsetka w poszczególnych powiatach województwa. W 2018 roku relatywnie najrzadziej z darmowych posiłków korzystały dzieci z terenu miast na prawach powiatu oraz z powiatów zlokalizowanych w centralnej części województwa, częściej zaś pomocą w tej formie obejmowano dzieci zamieszkujące powiaty ościenne (w szczególności poddębicki, opoczyński, pączękański oraz łęczycki).

Rysunek 31. Udział (w %) dzieci korzystających z darmowego posiłku w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat w powiatach w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z terenu której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej, a jej wysokość stanowi różnicę między średnim kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2018 roku w województwie łódzkim powyższe świadczenie przyznane zostało 5 tys. osób (5,6% wszystkich świadczeniobiorców), co stanowi liczbę o około 230 osób mniejszą niż w roku 2017. Łączna kwota świadczeń wyniosła blisko 115 mln zł. W przekroju powiatowym największy odsetek osób, którym samorządy opłaciły

pobyt w domu pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (11%) oraz w Skierniewicach (10%), najniższy zaś w powiatach opoczyńskim, rawskim oraz skierniewickim (poniżej 3%).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienie ubrania oraz sprawienie pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko.

Z pomocy w formie **schronienia** w województwie łódzkim w 2018 roku skorzystały łącznie **826 osoby** (o 114 osób więcej niż w roku 2017), a łączna kwota świadczeń wyniosła blisko 2,9 mln zł. Z tej formy wsparcia w największym stopniu w 2018 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) korzystali świadczeniobiorcy w powiecie kutnowskim (6%; 279 osób), Piotrkowie Trybunalskim (2,8%; 68 osób) oraz w powiecie zduńskowolskim (2,2% świadczeniobiorców; 48 osób), zaś w najmniejszym – w powiatach: bełchatowskim, łowickim, rawskim oraz wieluńskim. Wsparcia w formie schronienia w 2018 roku nie udzielano jedynie w dwóch miastach na prawie powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach.

Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została 370 osobom, przy czym wsparciem tym objęto głównie świadczeniobiorców z Łodzi (216 osób), natomiast z pomocy w formie **zapewnienia ubrania** skorzystało w województwie łódzkim jedynie 10 osób (większość w powiecie zgierskim).

Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy (OPS) i miasta na prawach powiatu (MOPR), a w przypadku świadczenia integracyjnego dla uczestników CIS – również powiaty (PCPR), oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się m.in.:

- świadczenie wychowawcze,
- zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych, w tym jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia się dziecka,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego.

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie w wysokości 500 zł miesięcznie przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie (lub również pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin o niskich dochodach)²², a także rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (tzw. dodatek wychowawczy) oraz prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia.

²² Szczegółowe objaśnienia zamieszczono w słowniczku na końcu dokumentu.

Tabela 2. Świadczenie wychowawcze i jego odpowiednik w rodzinnej pieczy zastępczej (dodatek wychowawczy) w województwie łódzkim w 2018 roku

	Liczba rodzin / dzieci w pieczy uprawnionych do otrzymywania świadczenia	Kwota świadczeń w tys. złotych
Świadczenie wychowawcze	149 705	2 855 891
Dodatek wychowawczy (rodzina piecza zastępcza), w tym:	3 204	19 134
dla rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	1 913	11 387
dla rodzin zastępczych niezawodowych	783	4 702
dla rodzin zastępczych zawodowych	300	1 783
dla prowadzących rodzinne domy dziecka	208	1 262

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2018 roku w województwie łódzkim na wypłatę świadczeń wychowawczych oraz dodatku wychowawczego w wysokości świadczenia wychowawczego w rodzinnej pieczy zastępczej przeznaczono łącznie około 2,9 mld zł. Wsparciem w tej postaci objęto blisko 150 tys. rodzin z terenu województwa łódzkiego, a łączna kwota świadczeń wyniosła niespełna 2 856 mln zł. Do otrzymywania dodatku wychowawczego uprawnionych było średnio łącznie 3,2 tys. dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej, w tym: 1,9 tys. dzieci w rodzinach spokrewnionych z dzieckiem (blisko 11,4 mln zł), 783 dzieci umieszczonych w rodzinach niezawodowych (4,7 mln zł), 300 dzieci z rodzin zawodowych (blisko 1,8 mln zł) i 208 dzieci przebywających w rodzinnych domach dziecka (niespełna 1,3 mln zł).

Innymi świadczeniami kierowanymi do rodzin, które są przyznawane stosunkowo często, są **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych** przysługujące rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się, które mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu (spełniania tzw. kryterium dochodowego). **Zasiłek rodzinny** przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 674 zł lub kwoty 764 zł, gdy członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne. Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie²³:

- 1) 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia;
- 3) 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

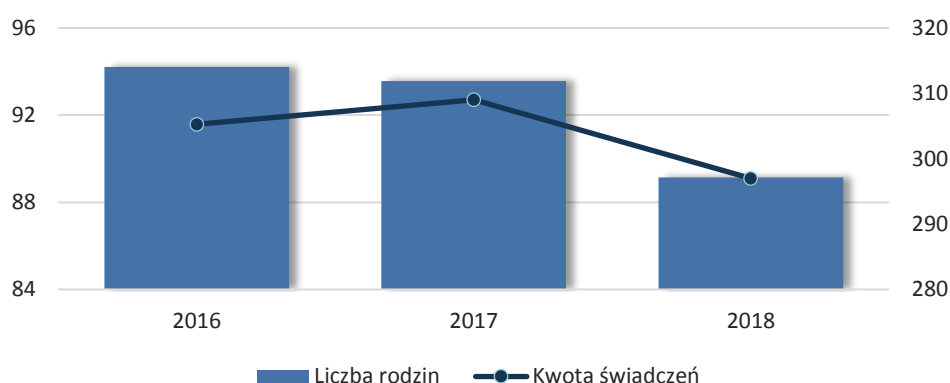
Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki, m.in. z tytułu urodzenia dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

²³ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5, 9, 11a, 12a, 13, 15; <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny> (29.05.2019).

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka²⁴ w wysokości 1000 zł na jedno dziecko przysługuje natomiast matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 1922 zł²⁵.

W 2018 roku w województwie łódzkim z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka skorzystało około 89 tys. rodzin²⁶. Łączna kwota przeznaczona w roku oceny na wypłacenie zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz jednorazowej zapomogi w województwie łódzkim wyniosła ponad 287 mln zł.

Rysunek 32. Liczba rodzin (w tys.; lewa oś) korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka oraz kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

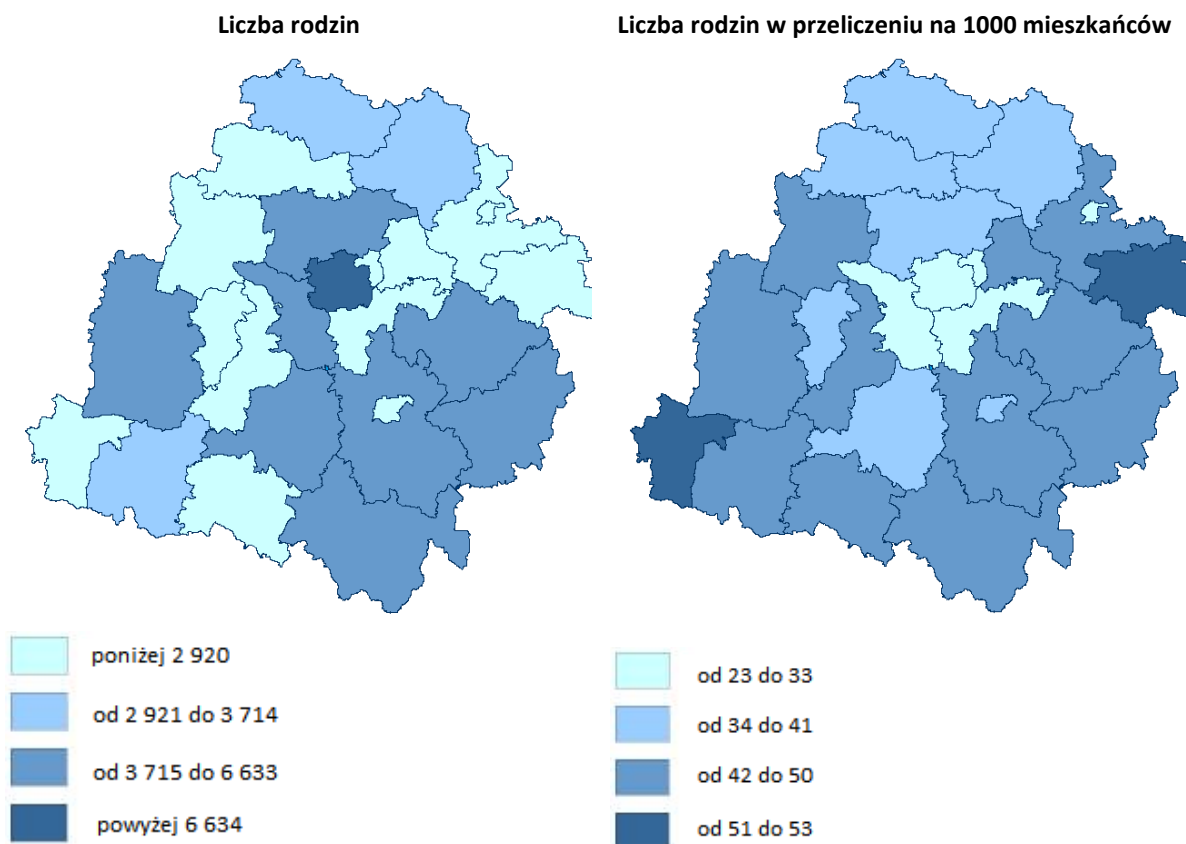
Największą liczbę rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka w 2018 roku odnotowano w Łodzi – ponad 15,9 tys. rodzin, a także w powiatach sieradzkim (ponad 5,7 tys. rodzin), zgierskim (5,6 tys. rodzin) oraz radomszczańskim i tomaszowskim (5,2 tys. rodzin). Najmniejsza liczba rodzin pobierających zasiłki rodzinne oraz korzystających z jednorazowej zapomogi występowała natomiast w Skierniewicach (niespełna 1,2 tys. rodzin) oraz w powiecie skierniewickim (ponad 1,6 tys. rodzin) i brzezińskim (1,5 tys. rodzin). Porównanie skali korzystania z tego rodzaju wsparcia przez mieszkańców poszczególnych powiatów województwa łódzkiego wskazuje natomiast, że w największym stopniu ze świadczeń w postaci zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka korzystały rodziny zamieszkujące powiat rawski (świadczeniami objęto średnio 53 rodziny na 1000 mieszkańców powiatu) oraz wieruszowski (średnio 52 rodziny), w najmniejszym zaś rodziny z terenu Łodzi oraz Skierniewic (średnio 23-24 rodziny).

²⁴ Świadczenie to jest niezależne od zasiłku rodzinnego, tzn. nie jest tożsame z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka.

²⁵ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 15b.

²⁶ Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz łączna liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka w roku. Dane z aplikacji CeSAR MRPiPS.

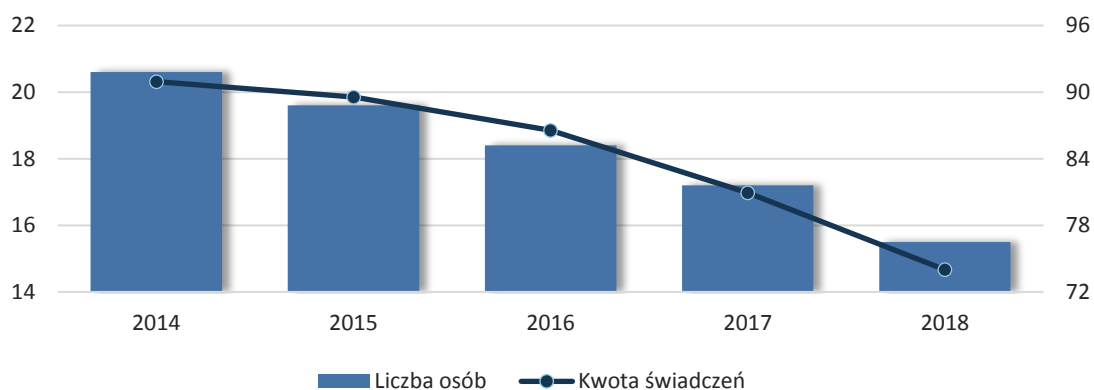
Rysunek 33. Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka w ujęciu bezwzględnym (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (prawa mapa) w powiatach w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. W 2018 roku w województwie łódzkim świadczenie z funduszu alimentacyjnego przyznano około 15,5 tys. osób (o 1,7 tys. osób mniej niż w roku 2017), a kwota świadczeń osiągnęła wartość 74 mln złotych (blisko 7 mln mniej niż w roku poprzednim). Jednocześnie od 2014 roku obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób objętych tym świadczeniem.

Rysunek 34. Liczba osób (w tys.) objętych świadczeniem alimentacyjnym (lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia **kierowane do osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów**, tj.:

- Świadczenia opiekuńcze:
 - zasiłek pielęgnacyjny,
 - specjalny zasiłek opiekuńczy,
 - świadczenie pielęgnacyjne,
- Zasiłek dla opiekuna,
- Świadczenie integracyjne dla uczestników CIS.

Najczęściej udzielanym w województwie łódzkim świadczeniem spośród wymienionych powyżej w 2018 roku (podobnie, jak w latach poprzednich) był **zasiłek pielęgnacyjny** przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego od stycznia do końca października 2018 roku wynosiła 153 zł miesięcznie, natomiast od 1 listopada kwota ta wzrosła do 184,42 zł. Od 1 listopada 2019 roku zapowiadana jest kolejna podwyżka kwoty zasiłku pielęgnacyjnego do poziomu 215,84 zł miesięcznie²⁷.

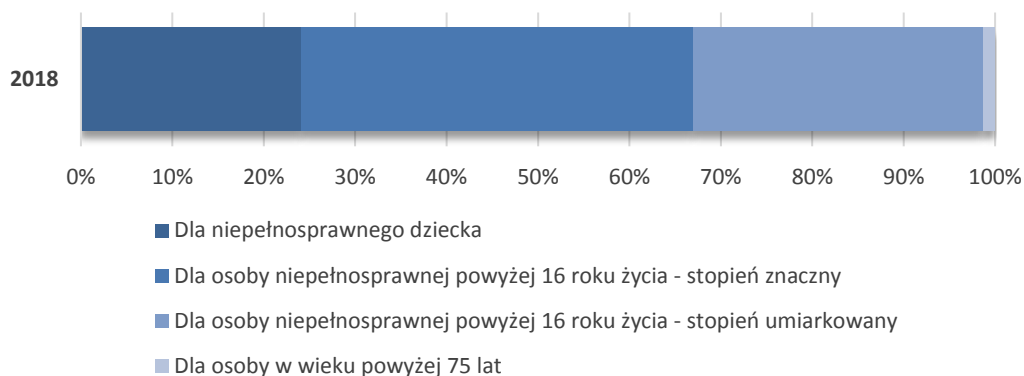
Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej²⁸, w 2018 roku w całym województwie łódzkim udzielono niewiele ponad 622,4 tys. świadczeń w formie zasiłku pielęgnacyjnego (jedynie o 333 więcej niż w roku 2017) na łączną kwotę około 98,3 mln zł (3,2 mln zł więcej niż w roku poprzednim).

W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznawanych w 2018 roku w województwie łódzkim dominowały zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym (podobnie, jak w poprzednich latach) udzielono blisko 43% ogółu zasiłków pielęgnacyjnych. Niespełna 32% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia, kolejne 24% – niepełnosprawnym dzieciom, natomiast do osób w wieku powyżej 75 lat trafiło 1,3% wszystkich zasiłków pielęgnacyjnych (spadek o 0,1 p. proc. w porównaniu z rokiem 2017).

²⁷ <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-pielegnacyjny> (29.05.2019).

²⁸ Dane z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Rysunek 35. Struktura zasiłków pielęgnacyjnych przyznanych w województwie łódzkim w 2018 roku według odbiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejne ze świadczeń – **świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

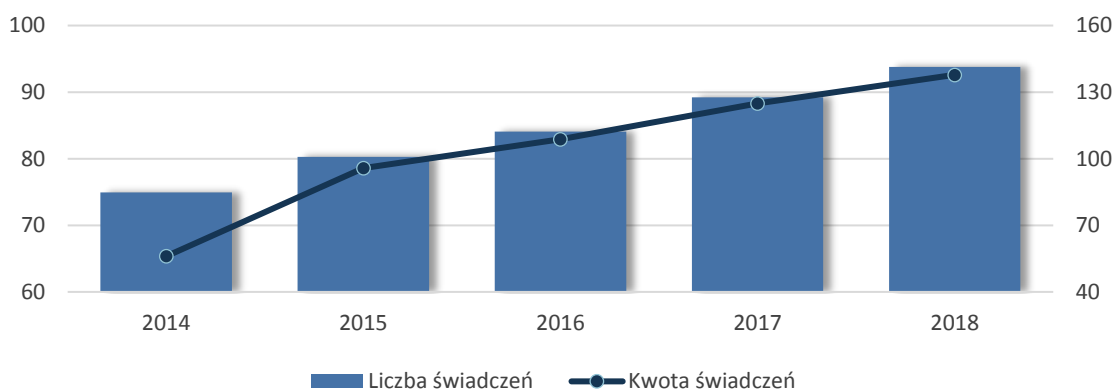
Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny, a jego kwota podlega regularnej waloryzacji. Od 2014 roku jego wartość wzrosła z 620 zł miesięcznie (styczeń – kwiecień 2014 roku) do 1300 zł miesięcznie w roku 2016. W 2017 roku kwota świadczenia została podwyższona do 1406 zł netto, a począwszy od 1 stycznia 2018 roku jego wysokość wzrosła do 1477 zł²⁹.

W 2018 roku w województwie łódzkim udzielono 93,8 tys. świadczeń pielęgnacyjnych na łączną kwotę blisko 137,8 mln zł. Jednocześnie liczba udzielonych świadczeń była wyższa o blisko 4,6 tysiąca, a ich kwota o 12,9 mln zł w porównaniu z rokiem 2017 oraz o 18,8 tysięcy świadczeń i blisko 82 mln zł w porównaniu z rokiem 2014. W roku 2018 nastąpił zatem dalszy wzrost liczby przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych po znacznym spadku tej liczby obserwowanym w roku 2014, jaki związany był ze zmianą kryteriów przyznawania świadczenia opiekunom osób niepełnosprawnych, wprowadzonych znowelizowaną w 2013 roku ustawą o świadczeniach rodzinnych³⁰.

Rysunek 36. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln złotych; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2018

²⁹ Opracowano na podstawie <http://www.infor.pl> (29.05.2019); <https://www.gov.pl/web/rodzina/wiadczenie-pielagnacyjne> (29.05.2019).

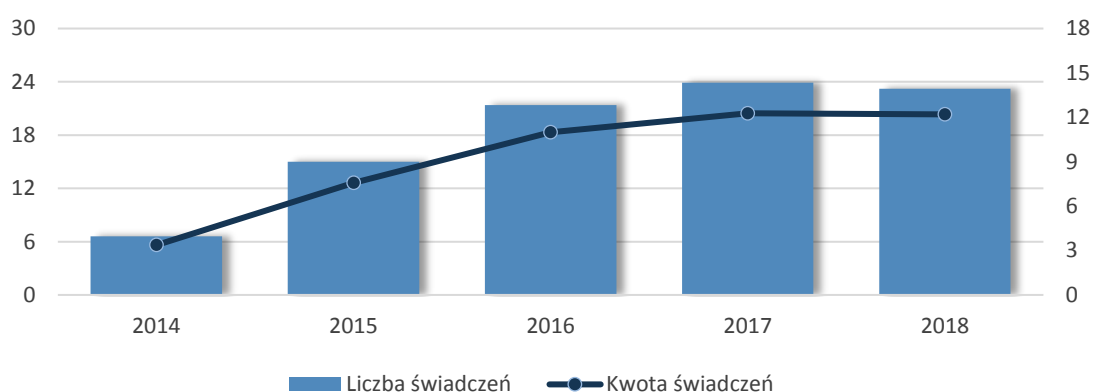
³⁰ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255); Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2013 poz. 1456).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy** funkcjonujący od 1 stycznia 2013 roku, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie świadczenia zależne jest od dochodu. Od 1 listopada 2015 roku wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosiła 520 zł miesięcznie, natomiast od 1 listopada 2018 roku jego wysokość wzrosła do 620 zł.³¹ Po okresie wzrostów obserwowanych w latach ubiegłych, w 2018 roku w województwie łódzkim odnotowano względną stabilizację udzielanych zasiłków opiekuńczych na poziomie około 23,2 tysięcy (o około 700 świadczeń mniej niż w roku 2017) na łączną kwotę 12,2 mln zł (12,3 mln zł w roku).

Rysunek 37. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln złotych; prawa oś) specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

³¹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy> (29.05.2019).

3. Usługi pomocy społecznej

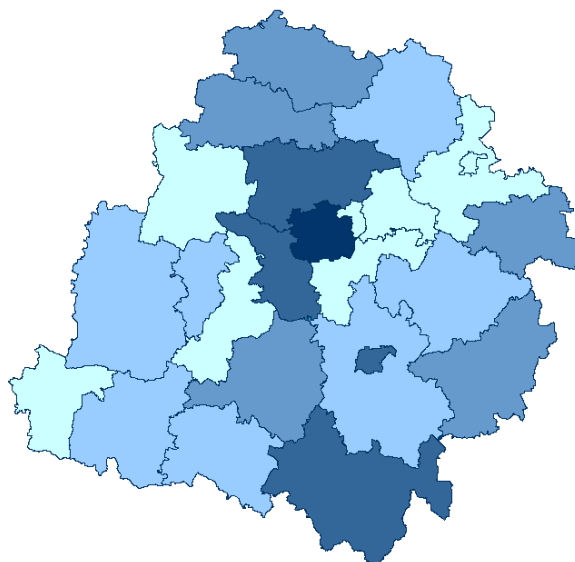
3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze

Wśród wsparcia, jakie oferują mieszkańcom ośrodki pomocy społecznej znajdują się **usługi opiekuńcze**, w tym **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gminy) stanowiące świadczenia niepieniężne kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn. W 2018 roku z tego rodzaju usług skorzystały łącznie **7 010 osób** (o 134 osób mniej niż w roku 2017), którym udzielono **ponad 1,7 mln świadczeń na łączną kwotę ponad 31,2 mln zł** (o 1,4 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Usługami opiekuńczymi objęto około 8,3% ogółu świadczeniobiorców.

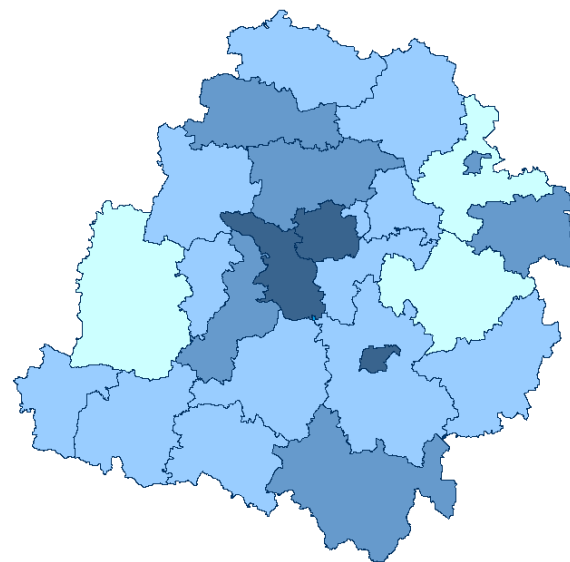
W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych w 2018 roku odnotowano w Łodzi (objęto nimi blisko 3,1 tys. osób; o około 400 osób mniej niż w roku 2017), a także w powiecie zgierskim (510 osób; o 51 osób więcej niż w roku 2017), radomszczańskim (400 osób; o 16 osób więcej), pabianickim (386; o 56 osób mniej), natomiast najmniej osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (21 osób; jak w roku poprzednim) oraz brzezińskim (49 osób). Jednocześnie w największym stopniu tym rodzajem wsparcia objęto świadczeniobiorców w Łodzi – z usług opiekuńczych korzystało tu 14,7% wszystkich osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej – oraz w powiecie pabianickim (13,2%) i w Piotrkowie Trybunalskim (około 12,6%). Stosunkowo najrzadziej z usług opiekuńczych korzystali świadczeniobiorcy z powiatu skierniewickiego (2,0%) oraz sieradzkiego i tomaszowskiego (między 2,7% a 2,9%).

Rysunek 38. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych oraz ich udział w ogóle świadczeniobiorców województwie łódzkim w 2018 roku

Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych

Udział osób korzystających z usług opiekuńczych w ogóle świadczeniobiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zdecydowanie mniej osób skorzystało ze **specjalistycznych usług opiekuńczych** – w 2018 roku objęto nimi zaledwie 155 mieszkańców województwa łódzkiego (o zaledwie 4 osoby więcej niż w roku 2017), którym udzielono ponad **16,8 tys. świadczeń na łączną kwotę 440,5 tys. zł.** Usługi te świadczone na terenie ośmiu powiatów (podczas gdy w 2017 roku były to zaledwie trzy powiaty), w tym sześciu ziemskich: bełchatowskiego (70 osób), kutnowskiego (22 osoby), opoczyńskiego (21 osoby), pączęzańskiego (3 osoby) oraz rawskiego i sieradzkiego (po 1 osobie), a także w dwóch miastach na prawach powiatu: Łodzi (36 osób) oraz Piotrkowie Trybunalskim (1 osoba).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi**, których organizacja i świadczenie w miejscu zamieszkania należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychiatryczne), upośledzonych umysłowo oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

W 2018 roku z tej formy pomocy skorzystało w województwie łódzkim łącznie **160 osób** (o 21 osób mniej niż w roku 2017) z 2 miast na prawach powiatu oraz 11 powiatów. Najczęściej z omawianych usług (podobnie, jak przed rokiem) korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego i Łodzi (odpowiednio: 52 i 50 osób) oraz Piotrkowa Trybunalskiego (17 osób), natomiast usługi te nie były świadczone w 2018 roku w gminach powiatów: łaskiego, łęczyckiego, łódzkiego wschodniego, pabianickiego, rawskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, wierszowskiego, zduńskowolskiego, zgierskiego oraz w Skierniewicach.

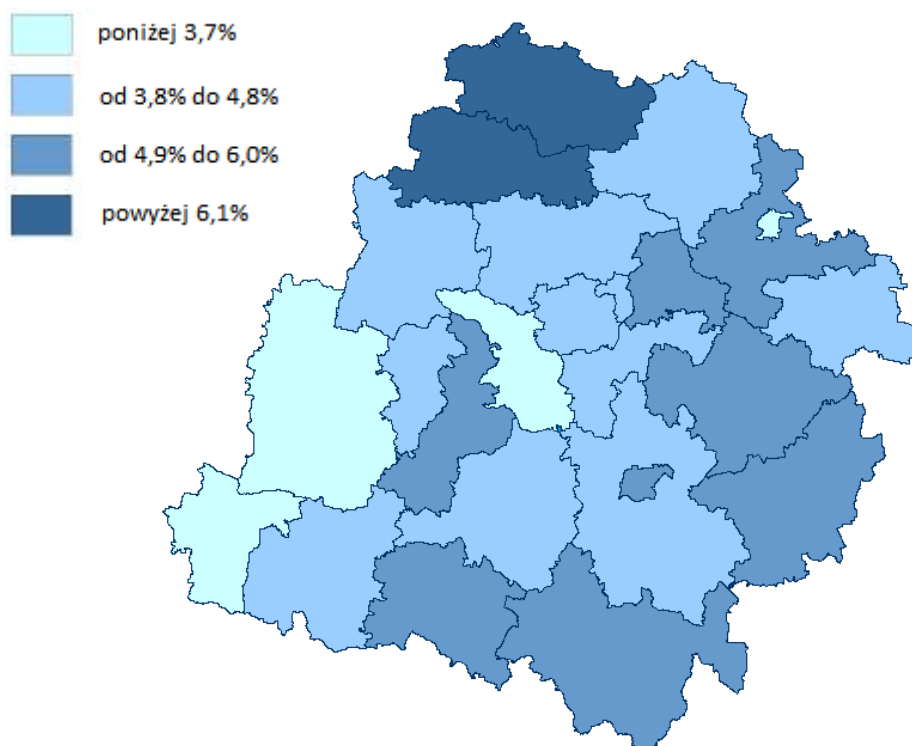
3.2. Praca socjalna

Praca socjalna stanowi podstawową formę wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym m.in. bezrobotnym, bezdomnym, osobom przeżywającym trudności oraz cudzoziemcom. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

W 2018 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto **60 tys. rodzin i blisko 115,5 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi blisko **4,7% ludności województwa łódzkiego**. Jednocześnie w roku 2018 odnotowano spadek liczby mieszkańców województwa objętych tą formą wsparcia w porównaniu do roku 2017 o około 4,4 tys. rodzin i 12,3 tys. osób. W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną odnotowano w powiatach łęczyckim i kutnowskim (w każdym powiecie było to 7,1%

mieszkańców), natomiast najmniejszy w powiecie sieradzkim (2,5%) oraz wierszowskim i pabianickim (odpowiednio 3,0% i 3,1%).

Rysunek 39. Odsetek liczby osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**. W 2018 roku w województwie łódzkim realizowano 2,3 tys. kontraktów socjalnych³², przy czym ich liczba była mniejsza o 691 w porównaniu z rokiem 2017 i o 817 w porównaniu do roku 2016. Jednocześnie łączna liczba osób objętych kontraktami socjalnymi w ciągu całego 2018 roku wyniosła 2,65 tys. osób³³ (o blisko 800 osób mniej niż w roku 2017), co stanowiło 3,15% wszystkich świadczeniobiorców.

Tabela 3. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w latach 2016-2018

Wyszczególnienie	2016	2017	2018
Liczba realizowanych kontraktów socjalnych	3 119	2 993	2 302
Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	3 790	3 449	2 654

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

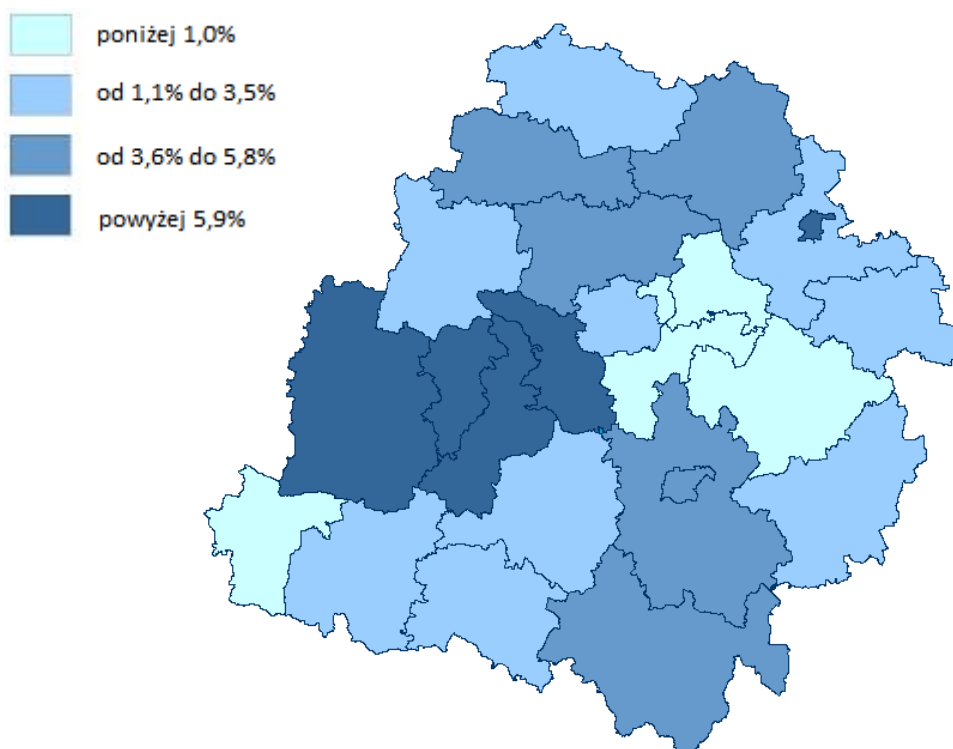
³² Liczba realizowanych kontraktów socjalnych odnosi się do faktu prowadzenia z daną osobą/rodziną pracy socjalnej w oparciu o kontrakt. Wszystkie pisemne umowy zawarte z daną osobą/rodziną zawartych w ciągu roku wykazane zostały jako jeden kontrakt socjalny.

³³ Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów z uwagi na fakt, iż jeden kontrakt socjalny może zostać zawarty z więcej niż jedną osobą (np. z kilkoma członkami rodziny).

Od 2017 roku wprowadzono podział kontraktów socjalnych na dwie kategorie: kontrakty zawierane w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin (część A) oraz kontrakty zawierane z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy (część B)³⁴. Uwzględniając powyższy podział należy wskazać, iż kontrakty socjalne zawierane w województwie łódzkim w zdecydowanej większości dotyczą rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej, przy czym w roku 2018 ich udział w ogólnej liczbie kontraktów socjalnych był niższy niż w roku 2017 (67,2% w roku 2018 w stosunku do 74,3% w roku 2017).

Największy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktami socjalnymi odnotowano w powiecie sieradzkim (9,7% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenia), zduńskowolskim (7,5%), pabianickim (6,1%), łaskim (5,9%) oraz w Skierniewicach (6,0%), natomiast najmniejszą część osób otrzymujących świadczenia objęto kontraktami w powiatach: łódzkim wschodnim (0,2%), tomaszowskim (0,4%) oraz brzezińskim (0,8%) i wierszowskim (niespełna 1,0%).

Rysunek 40. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie świadczeniobiorców w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Innym narzędziem pracy pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **projekt socjalny**, stanowiący zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych skierowanych do osób, rodzin i konkretnych grup, mających na celu poprawę ich sytuacji życiowej. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

³⁴ Zgodnie z art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

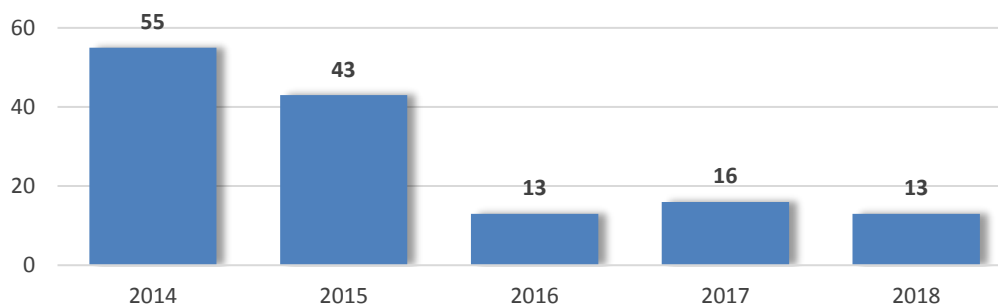
W 2018 roku województwie łódzkim realizowano 285 projektów socjalnych, którymi objęto 1 166 osób³⁵. Najwięcej projektów realizowanych było w Łodzi (235), a także w powiecie pabianickim (24) i wierzuszowskim (17). Największą liczbę osób objętych kontraktami projektów odnotowano w powiatach: zduńskowolskim (598 osób uczestniczących w 5 projektach), Łodzi (239 osób w 235 projektach) oraz w powiecie wierzuszowskim (197 osób w 17 projektach). Projekt obejmujący relatywnie dużą liczbę uczestników realizowany był również w powiecie pączęzańskim (45 uczestników jednego projektu).

Kolejnym narzędziem, stanowiącym odmianę kontraktu socjalnego, są **indywidualne programy** pracy z klientem, tj.:

- indywidualny program zatrudnienia socjalnego (realizowany na poziomie gminy i powiatu);
- indywidualny program wychodzenia z bezdomności (realizowany na poziomie gminy);
- indywidualny program integracji cudzoziemców (realizowany na poziomie powiatu);
- indywidualny program usamodzielniania (realizowany na poziomie powiatu)³⁶;
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (realizowany na poziomie powiatu)³⁸.

Indywidualnym programem integracji cudzoziemców objęto w województwie łódzkim w 2018 roku zaledwie 13 osób. Od roku 2014 obserwowana jest wyraźna tendencja spadkowa liczby osób korzystających z tej formy pracy socjalnej.

Rysunek 41. Liczba osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców w województwie łódzkim w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2018 roku usługi w tej formie realizowane były przez powiatowe centrum pomocy rodzinie w powiecie zgierskim i bełchatowskim (w obu przypadkach programami objęto 1 osobę) oraz miejski ośrodek pomocy rodzinie w Łodzi (11 osób objętych programem).

³⁵ Sposób wyznaczenia liczby projektów socjalnych oraz liczby osób objętych projektami socjalnymi jest analogiczny jak w przypadku kontraktów socjalnych.

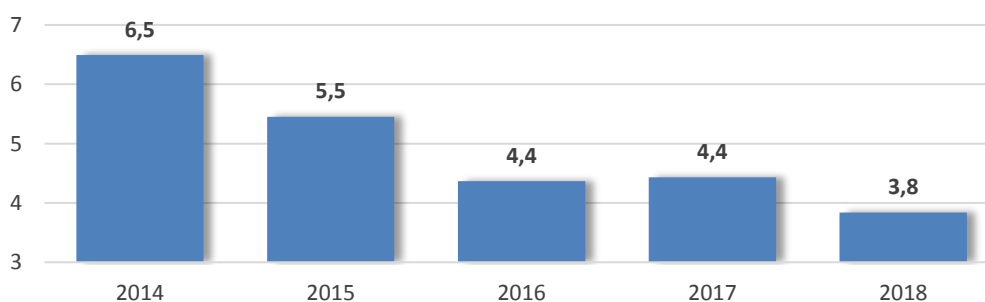
³⁶ Programy omówione w kolejnych częściach niniejszego raportu dotyczących odpowiednio: wspierania rodziny przeżywającej trudności i usamodzielniania.

3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek prowadzenia działań z zakresu wspierania rodziny spoczywa głównie na samorządach gminnych, ale także i powiatowych. Na szczeblu gminy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych władze samorządowe zapewniają wsparcie prowadzone w formie pracy z rodziną lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina może otrzymać wsparcie poprzez działania instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny (np. ośrodków poradnictwa specjalistycznego), placówek wsparcia dziennego, rodzin wspierających czy asystentów rodziny. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńczych i specjalistycznych), a także „grup wsparcia” i pomocy prawnej. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin) w 2018 roku tego rodzaju wsparcie udzielono ponad **3 836 rodzinom liczącym łącznie 8 400 osób**, co stanowi **6,2% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej**³⁷ i niewiele ponad 0,3% ogółu mieszkańców województwa. Liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w województwie łódzkim wykazuje wyraźną tendencję spadkową. W 2018 roku ich liczba była mniejsza o blisko 600 osób w porównaniu z rokiem 2017.

Rysunek 42. Liczba rodzin (w tys.) korzystających z poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w latach 2014-2018

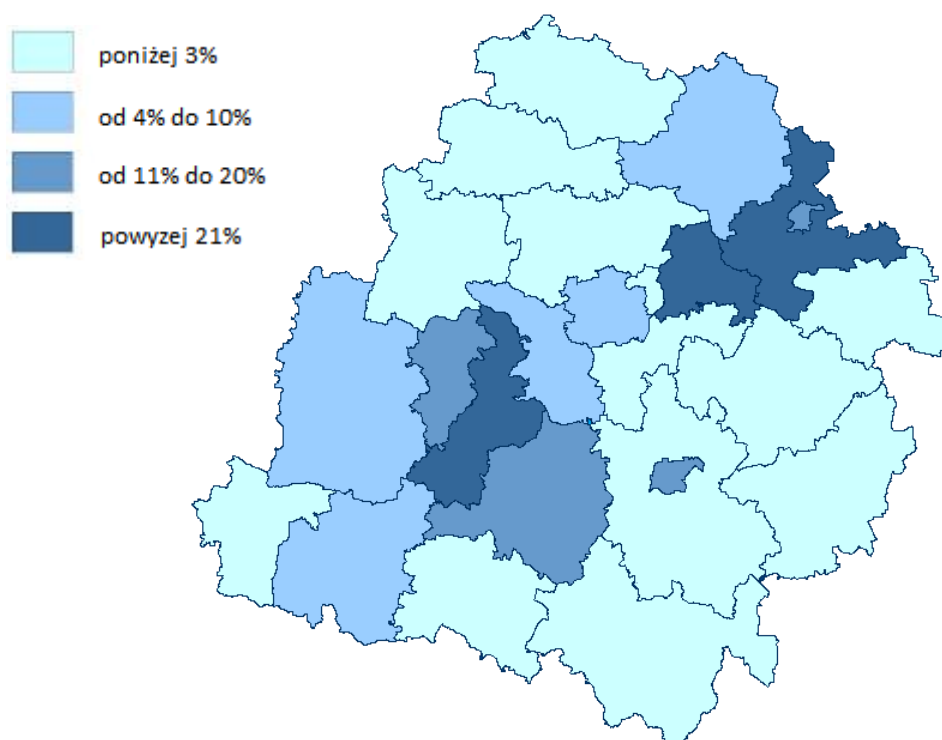
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2018 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego najczęściej udzielane było rodzinom w powiecie brzezińskim (aż 26,3% ogółu rodzin, które objęto pomocą w formie świadczeń), łaskim (25,0 %) oraz skierniewickim (21,8%), a także w Piotrkowie Trybunalskim (20,0%) i Skierniewicach (16,7%). Stosunkowo mało rodzin skorzystało z takiego wsparcia w powiecie łęczyckim, opoczyńskim (w obu powiatach 0,1%) i wieruszowskim (0,3%) oraz

³⁷ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

tomaszowskim (0,5%). Jednocześnie w powiatach o najwyższym udziale rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego, osoby z tych rodzin stanowiły relatywnie największy odsetek ogółu mieszkańców powiatów (od 1,6% w powiecie brzezińskim i Piotrkowie Trybunalskim, przez 1,3% w powiecie łaskim po 1,0% w Skierniewicach i 0,9% w powiecie skierniewickim i zduńskowolskim).

Rysunek 43. Udział rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

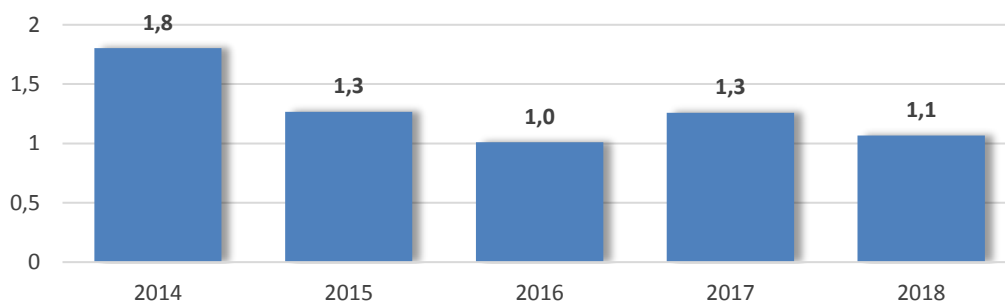
Wsparcie klientów pomocy społecznej w postaci poradnictwa specjalistycznego może być również udzielane przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne. Jak wynika z danych zgromadzonych w sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej, z usług jednostek poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim skorzystało nieco ponad 3,3 tys. osób³⁸.

Natychmiastową specjalistyczną pomocą w postaci **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin) w 2018 roku łącznie **1 068 rodzin liczących łącznie 2 464 osoby**, co stanowi odpowiednio 1,7% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej³⁹ i 0,1% mieszkańców województwa. Jednocześnie w roku 2018 wsparciem w tej formie objęto o 190 rodzin mniej niż w roku 2017 i ponad 730 rodzin mniej niż w roku 2014.

³⁸ Jednostki specjalistycznego poradnictwa zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

³⁹ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

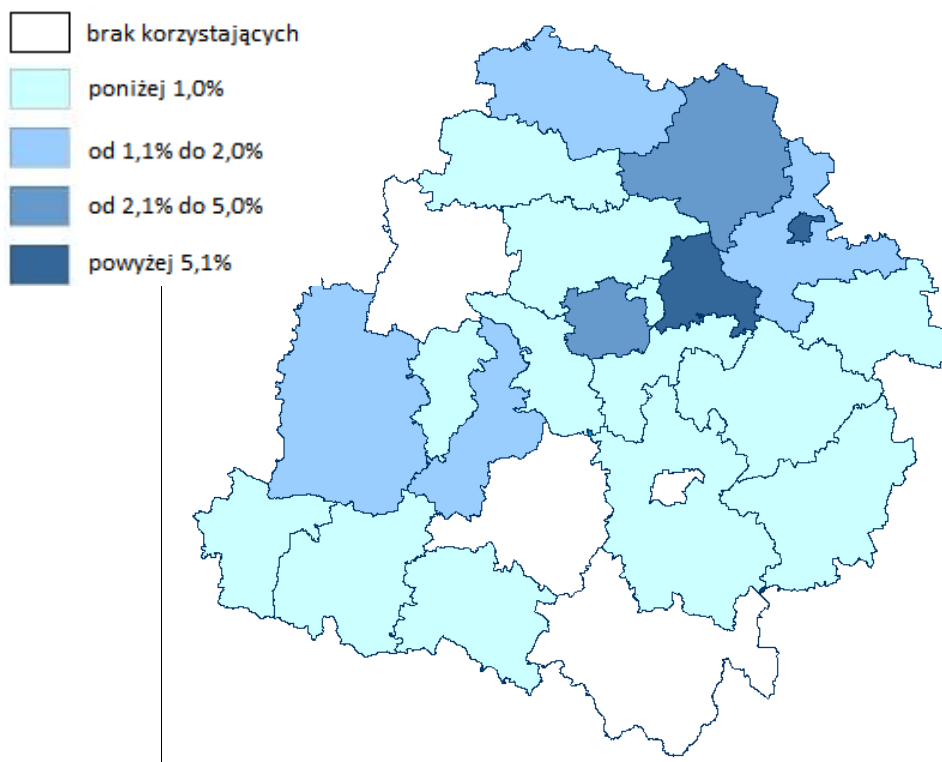
Rysunek 44. Liczba rodzin (w tys.) korzystających z interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w latach 2014-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Wsparciem w formie interwencji kryzysowej objęto głównie rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w Skierniewicach (5,4%; 48 rodzin) oraz w Łodzi (4,1%; 704 rodziny), a także w powiecie brzezińskim (5,6%; 46 rodzin), łowickim (5,0%; 68 rodzin), łaskim (2,2%; 23 rodziny), sieradzkim (2,0%; 51 rodziny) i kutnowskim (1,4%; 53 rodziny). Świadczeń tego rodzaju nie udzielono natomiast w 2018 roku żadnej rodzinie w powiatach bełchatowskim, poddębickim, radomszczańskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim.

Rysunek 45. Udział rodzin objętych interwencją kryzysową w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Oprócz wsparcia klientów poprzez interwencję kryzysową w ramach ośrodków pomocy społecznej, pomoc tego typu oferowana jest również przez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych z oceny zasobów pomocy społecznej, w 2018 roku ze wsparcia

oferowanego przez jednostki interwencji kryzysowej w województwie łódzkim skorzystało blisko 5 tys. osób⁴⁰.

Rodziny, u których pojawiają się problemy opiekuńczo-wychowawcze, mogą zostać objęte wsparciem **asystenta rodziny**, które udzielane jest na wniosek pracownika socjalnego. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym, a obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże rodzinę do pracy z asystentem na podstawie art. 109 § 2 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

W 2018 roku w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało 238 asystentów rodziny, którzy swoim wsparciem objęli nieco ponad 2,7 tys. rodzin, które stanowiły 3,3% ogółu rodzin objętych pomocą w formie świadczeń⁴¹. Wśród rodzin korzystających z usług asystentów rodziny 12% stanowią rodziny zobowiązane do takiej pracy przez sąd.

Liczba asystentów rodziny, po chwilowej stagnacji zaobserwowanej w 2017 roku znowu odnotowała tendencję wzrostową (w stosunku do 2017 roku przybyło 4 asystentów rodziny). Zdecydowana większość asystentów rodziny zatrudnianych jest na podstawie umowy o pracę (86%), a tylko 14% pracuje w oparciu o umowę o świadczenie usług.

Blisko połowa (47%) rodzin z którymi asystenci zakończyli pracę w 2018 roku (było to 431 rodzin) zakończyła ją z powodu osiągnięcia celów, a 7% z powodu zmiany metody pracy. W przypadku 30% rodzin powodem było zaprzestanie współpracy przez rodzinę, natomiast brak efektów stanowił powód zaprzestania pracy w przypadku 14% rodzin.

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez **rodziny wspierające**, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. W 2018 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 5 rodzin wspierających, przy czym występowały one jedynie w dwóch powiatach – rawskim (4 rodzin) i sieradzkim (1 rodzina).

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2018 roku programami tymi objęto łącznie 206 osób – o 64 osoby mniej niż w roku 2017 – z terenu 9 łódzkich powiatów (w 2017 roku było to 11 powiatów). Najwięcej osób objętych programem w 2018 roku odnotowano w Łodzi (146 osób; o 14 mniej niż w roku 2017), a także w powiecie bełchatowskim (13 osób; o 28 osób mniej niż rok wcześniej), a także w powiecie łowickim (11 osób; o 1 osobę więcej niż w roku 2017). Pracy w oparciu o program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych nie realizowano natomiast w następujących powiatach: brzezińskim, łaskim, łęczyckim, łódzkim wschodnim, opoczyńskim, pabianickim, pajęczańskim, poddębickim, radomszczańskim, rawskim, sieradzkim, skierniewickim, wieluńskim, wierzbowski, zduńskowolskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim.

⁴⁰ Ośrodki interwencji kryzysowej zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

⁴¹ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

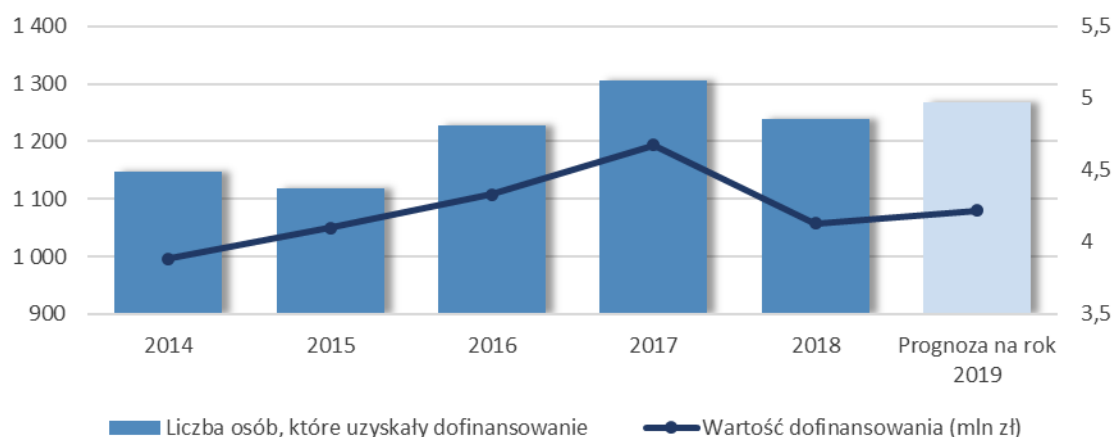
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest dofinansowywana **ze środków PFRON** oraz środków własnych powiatów. W 2018 roku kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim ok. 53,9 mln zł i była wyższa niż w roku poprzednim o nieco ponad 3 mln złotych.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) wskazuje, że likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji przyczynia się do umożliwienia osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Liczba osób, które w 2018 roku w województwie łódzkim otrzymały **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** wyniosła ponad 1,2 tys. Zarówno liczba osób otrzymujących dofinansowanie na likwidację barier, jak i jego pieniężna wielkość systematycznie wzrastała od 2014 roku do 2017 roku. W 2018 r. nastąpił spadek zarówno liczby beneficjentów jak i wartości dofinansowania.

Rysunek 46. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w latach 2014-2018 oraz prognoza na rok 2019

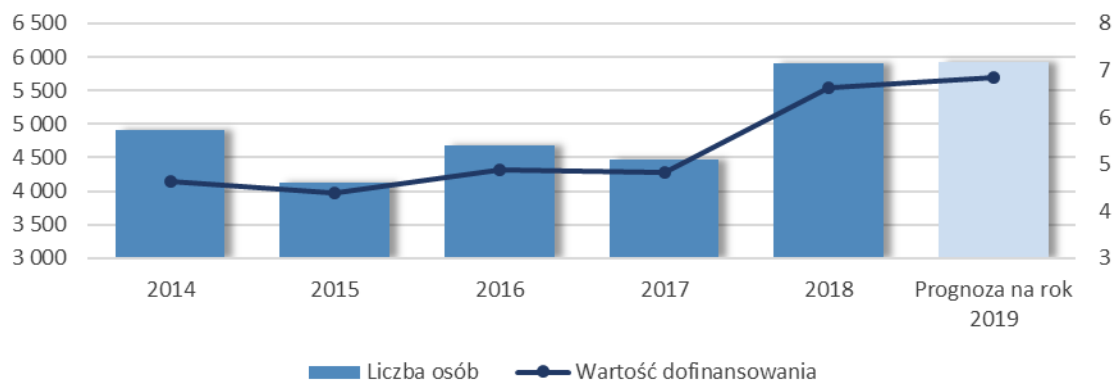
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Wartość dofinansowania likwidacji barier w powiatach województwa łódzkiego wyniosła łącznie w 2018 roku nieco ponad 4,1 mln zł, z czego ok 43% łącznej sumy dofinansowań udzielono w Łodzi. Najmniejszą kwotą dofinansowania dysponował powiat brzeziński – 15 tys. zł (niecałe 0,4% całkowitej kwoty dofinansowania). W dwóch powiatach wcale nie dofinansowano likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się. Były to powiaty: łódzki wschodni oraz pajęczański.

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych, połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**. Wartość dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w 2018 roku wyniosła ok. 6,6 mln zł

i była wyższa niż w roku poprzednim o ponad 1,8 mln zł. Zgodnie z przewidywaniami, wartość ta może wzrosnąć o ok. 3% (o ponad 225 tys. zł) w roku 2019.

Rysunek 47. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2018 oraz prognoza na rok 2019

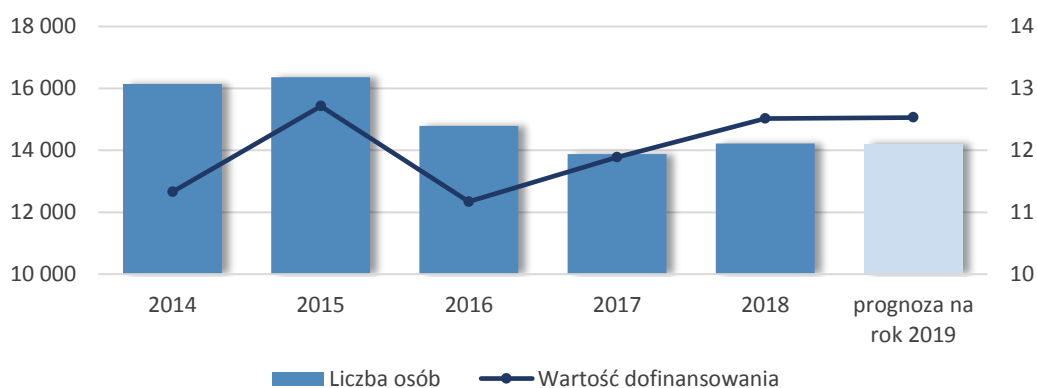

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Liczba osób, które uzyskały pomoc z tytułu dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych przekroczyła w 2018 roku 5,9 tysiąca. Według szacunków ilość ta w kolejnym roku minimalnie wzrośnie. Najwięcej osób uzyskało pomoc w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim i powiecie kutnowskim, natomiast najmniejszej liczbie osób przyznano pomoc z tytułu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w ramach turnusów rehabilitacyjnych w 2018 roku w powiecie tomaszowskim. W powiecie pączęzańskim nikomu nie przyznano pomocy z tego tytułu.

Kolejną składową rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami mogącą uzyskać dofinansowanie jest **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**. W 2018 roku wartość tego dofinansowania wyniosła nieco ponad 12,5 mln zł, a skorzystało z niego ponad 14 tys. osób. Wartość dofinansowania wzrosła o 5%, a liczba osób, które uzyskały dofinansowanie o 2% w porównaniu z rokiem 2017.

Rysunek 48. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w latach 2014-2018 oraz prognoza na rok 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Wsparcie w zakresie likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością przewidziano również w ramach pilotażowego **programu „Aktywny samorząd”** finansowanego ze środków PFRON, który realizowany jest przez poszczególne samorządy powiatowe. W 2018 roku w ramach programu przewidziano wsparcie na realizację dwóch typów działań:

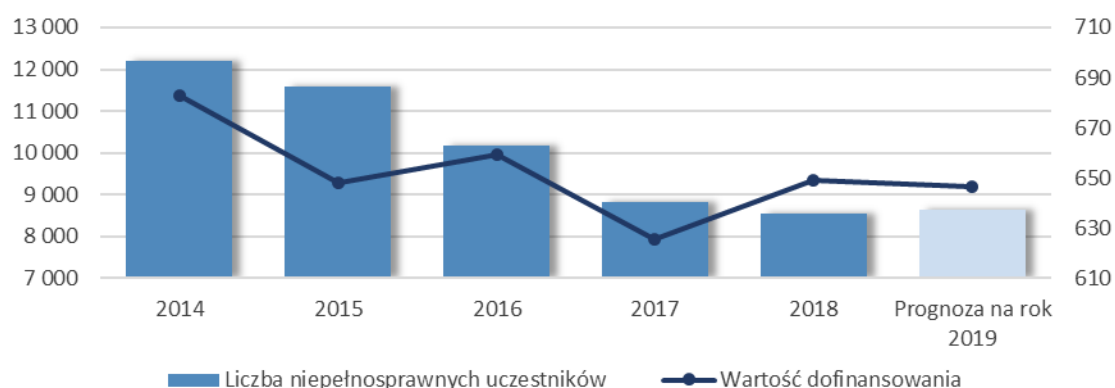
- 1) likwidację barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową (w szczególności: transportowej, w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym oraz w poruszaniu się), m.in. poprzez: pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B, pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania, pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości, pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, (co najmniej na III poziomie jakości),
- 2) pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym⁴².

W województwie łódzkim w 2018 roku dofinansowano niecałe 2 tys. działań w ramach tego programu na łączną kwotę ok. 5,6 mln zł. Kwota ta jest wyższa w porównaniu do 2017 roku o ok. 10%. Przewiduje się, że w roku 2019 wartość ta wzrośnie do poziomu 6,4 mln zł.

Kolejną formą wsparcia w ramach rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych jest **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki**. Najwięcej wydarzeń tego typu dofinansowano w 2018 roku w powiecie sieradzkim (30 imprez) i mieście Łodzi (29 imprez). W 7 powiatach nie dofinansowano żadnych imprez tego typu. Łącznie dofinansowano 173 imprezy, w których uczestniczyło 8,5 tys. niepełnosprawnych uczestników. Wartość dofinansowania w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w 2018 roku wyniosła prawie 649 tys. zł. Było to o 4% więcej niż w roku wcześniejszym. Według przewidywań wartość dofinansowania w 2019 roku pozostanie na podobnym poziomie co w roku obecnym.

⁴² Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2018 roku – Załącznik do uchwały nr 5/2018 Zarządu PFRON z dnia 31 stycznia 2018 r.

Rysunek 49. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w tys. zł; prawa oś) w dziedzinie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w województwie łódzkim w latach 2014-2018 oraz prognoza na rok 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika z PFRON ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2018 roku w województwie łódzkim dofinansowano takie usługi jedynie w dwóch powiatach: miasto Łódź i miasto Piotrków Trybunalski. Wysokość dofinansowania wyniosła nieco ponad 8,4 tys. zł i była o ponad połowę niższa niż w roku poprzednim.

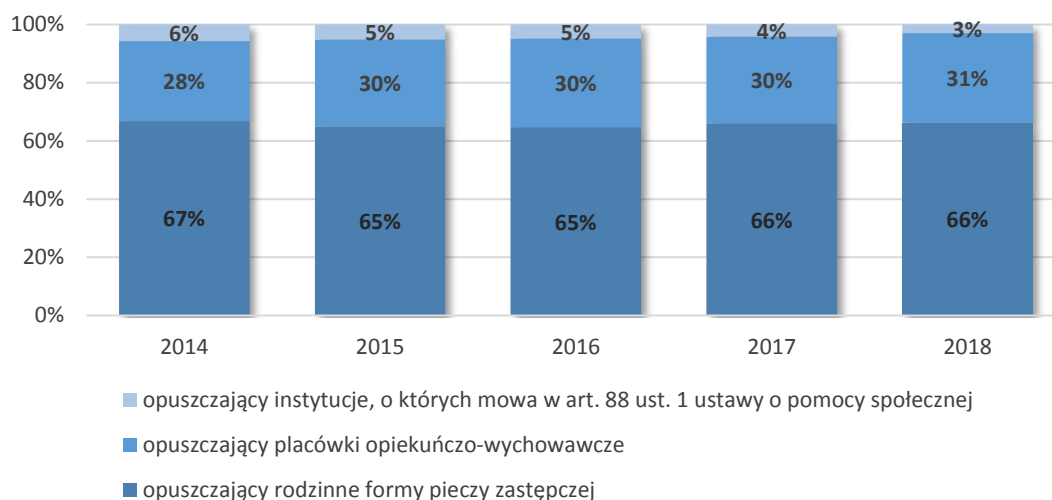
5. Usamodzielnienie

Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2018 roku wyniosła blisko 9 mln zł. Było to o prawie 500 tys. (ok. 4%) mniej niż w roku ubiegłym. W stosunku do 2017 roku kwota ta zmniejszyła się o blisko 1 mln zł. Można więc zaobserwować utrzymującą się tendencję spadkową.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnianie, największy odsetek w 2018 roku stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (66%), a najmniejszy udział (3%) miały świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje. Można zauważyć, że rozkład kwot świadczeń od 2014 roku do 2018 roku włącznie był na względnie stałym poziomie, z niewielką tendencją spadkową w przypadku udziału kwoty świadczeń przeznaczonych na usamodzielnienie osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 50. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim w latach 2014-2018

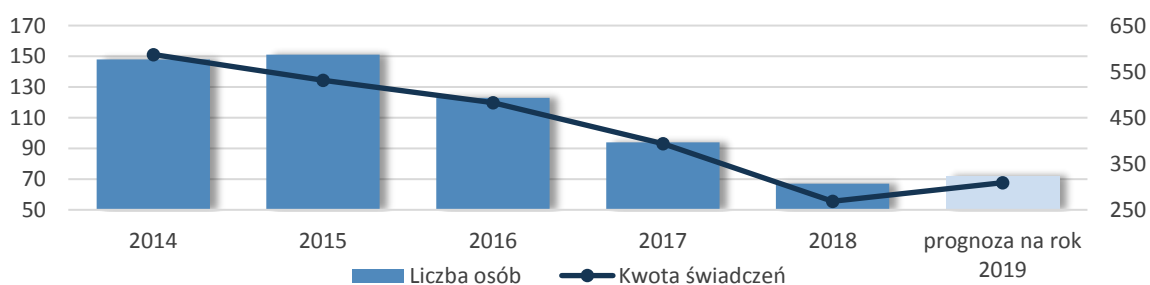

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok i danych z systemu CeSAR MRPiPS.

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

Liczba pełnoletnich osób opuszczających instytucje o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, które w 2018 roku otrzymały pomoc na usamodzielnienie wyniosła 67 osób. Liczba ta spadła w porównaniu do roku poprzedniego o ok. 29%. Kwota świadczeń jaka została przyznana wspomnianym osobom wyniosła nieco ponad 268 tys. zł. Według prognoz wartość ta ma wzrosnąć o ok. 40,6 tys. (tj. o 15%) w roku 2019.

Rysunek 51. Liczba osób pełnoletnich opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2018 oraz prognoza na rok 2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Pomoc pieniężną na usamodzielnienie w łącznej wysokości nieco ponad 29 tys. zł otrzymało w 2018 roku 9 pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. 56 osób otrzymało pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki o łącznej wysokości prawie 216 tys. zł, a 12 osób otrzymało łącznie ok. 23,5 tys. zł na zagospodarowanie. Kwota przekazana na pomoc w usamodzielnieniu spadła o ok. 70%, pomoc

pieniężna na kontynuowanie nauki zmniejszyła się o ok. 19%, a kwota na zagospodarowanie zmalała o ok. 22% w porównaniu z rokiem wcześniejszym.

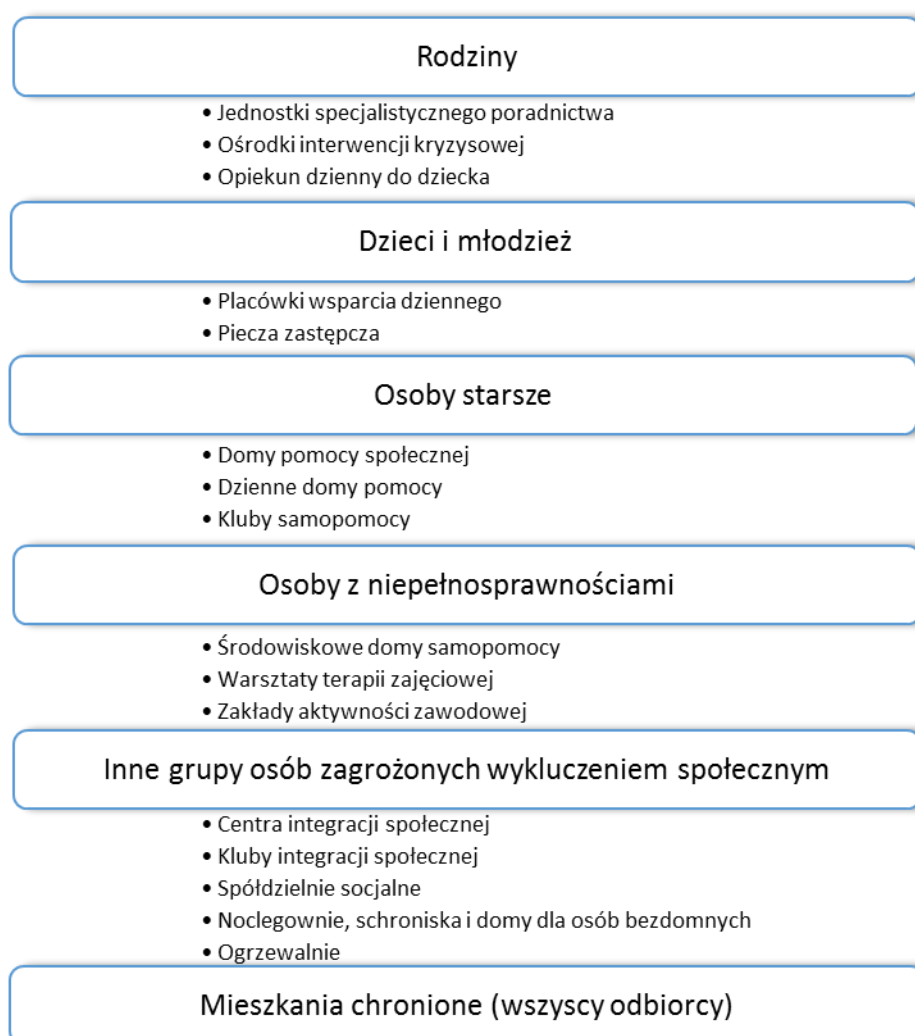
Indywidualny program pomocy

Indywidualnym programem pomocy objętych było w 2018 r. 206 osób. Liczba ta spadła prawie o 1/5 w porównaniu z rokiem ubiegłym. Z takiego programu można było skorzystać w 9 powiatach województwa łódzkiego. Najwięcej, bo 146 osób objęto tym programem w mieście Łódź. W dalszej kolejności dużą liczbę korzystających odnotowano w powiecie bełchatowskim (13 osób), łowickim (11 osób) i skierniewickim (10 osób).

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano dane dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie⁴³, ich potencjału (miejsc dostępnych dla beneficjentów), a także efektywności (liczby osób, które korzystały z pomocy oferowanej przez prezentowane rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów z 2017 roku oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2019. Dane pochodzą ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Rysunek 52. Podział infrastruktury pomocy i wsparcia według odbiorców

Źródło: opracowanie własne.

⁴³ Informacja o liczbie jednostek/placówek została podana w zależności od dostępności danych.

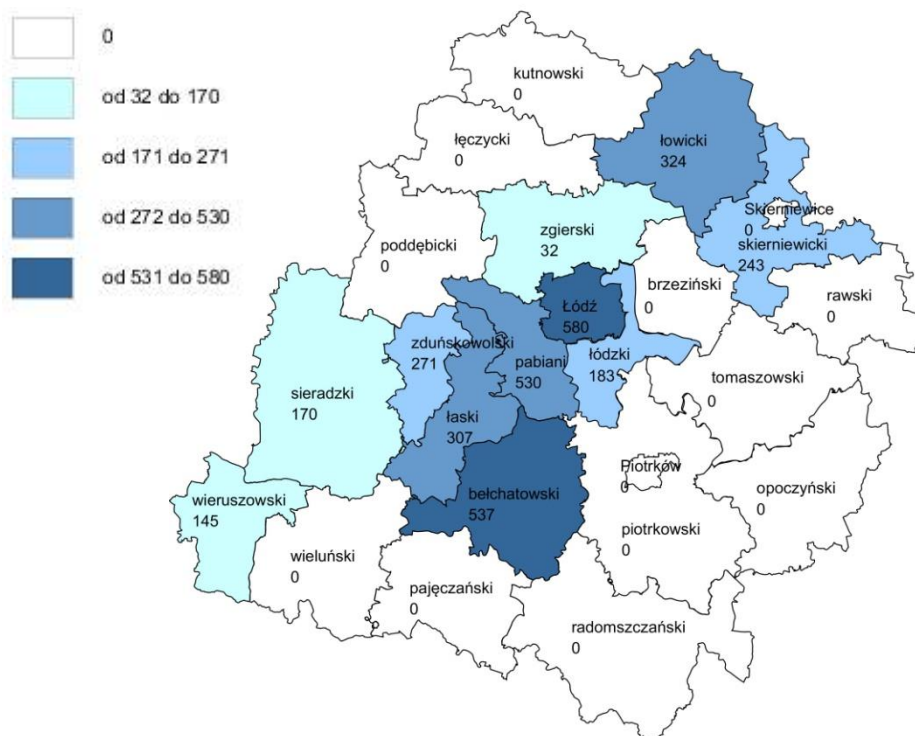
1. Rodziny

Mieszkańcom oraz ich rodzinom będącym w stanie kryzysu gminy i powiaty udzielają wsparcia m. in. poprzez poradnictwo specjalistyczne i interwencję kryzysową.

Jednostki specjalistycznego poradnictwa

Według danych wykazanych w sprawozdaniu OZPS, w 2018 roku ze wsparcia oferowanego przez jednostki specjalistycznego poradnictwa w województwie łódzkim⁴⁴ skorzystało **łącznie niewiele ponad 3,3 tys. osób**. Porównanie danych z roku 2017 wskazuje na **spadek liczby osób** korzystających ze wsparcia w jednostkach tego typu o około 15% (blisko 600 osób). W roku 2019 przewidywany jest nieznaczny wzrost tej liczby o około 3% (niespełna 100 osób).

Rysunek 53. Liczba osób korzystających ze wsparcia jednostek poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Największa liczba osób z pomocy oferowanej przez jednostki specjalistycznego poradnictwa skorzystała w Łodzi (580 osób) oraz w powiecie bełchatowskim (537 osób) i pabianickim (530 osób). Wsparciem jednostek tego typu nie objęto natomiast mieszkańców 13 łódzkich powiatów.

Analiza dokonana na podstawie danych pochodzących z oceny zasobów pomocy społecznej nie daje pełnego obrazu oferty specjalistycznego poradnictwa regionu. Zgodnie z „Rejestrem jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego

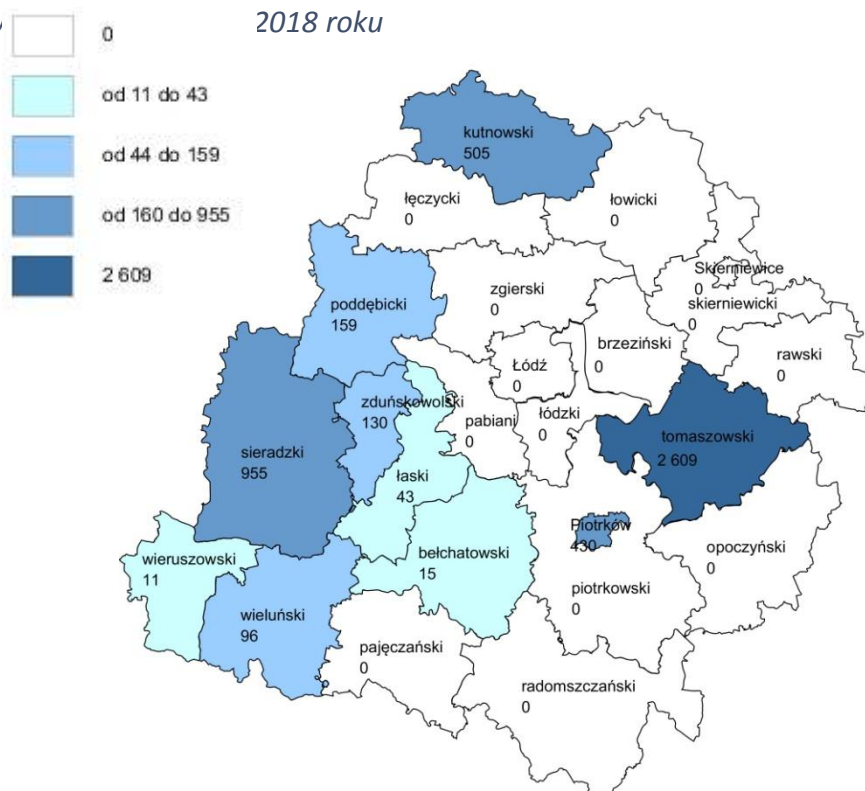
⁴⁴ Brak dostępnych aktualnych danych dotyczących liczby jednostek specjalistycznego poradnictwa w województwie łódzkim w 2018 roku.

w 2018 roku⁴⁵, prowadzonym przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, na terenie województwa funkcjonowało 99 publicznych i niepublicznych jednostek świadczących poradnictwo specjalistyczne, w tym rodzinne, prowadzonych m.in. w formie: punktów informacyjno-konsultacyjnych, punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ofiar przemocy w rodzinie, punktów konsultacyjnych dla osób i rodzin dotkniętych narkomanią punktów profilaktyczno-interwencyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców czy poradni psychologiczno-pedagogicznych i punktów nieodpłatnej pomocy prawnej.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Kolejnym typem placówek, w których rodzinom udzielona może zostać pomoc, są **ośrodki interwencji kryzysowej**. Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w 2018 roku na terenie dziesięciu powiatów województwa łódzkiego funkcjonowało **10 ośrodków interwencji kryzysowej**. Większość z nich prowadzona była przez powiatowe centra pomocy rodzinie (9 ośrodków), a tylko jeden przez ośrodek pomocy społecznej (miasto Sieradz). W 2018 roku w województwie łódzkim dostępu do usług ośrodków interwencji kryzysowej na swoim terenie nie posiadali mieszkańcy 14 powiatów: brzezińskiego, łęczyckiego, łowickiego, łódzkiego wschodniego, kutnowskiego, opoczyńskiego, pajęczańskiego, piotrkowskiego, radomszczańskiego, skierniewickiego, wieruszowskiego i zgierskiego oraz miast: Łodzi i Skierniewic.

Rysunek 54. Liczba osób korzystających z usług ośrodków interwencji kryzysowej w wojew 2018 roku

⁴⁵ Obwieszczenie nr 19/2018 Wojewody Łódzkiego z dnia 11 lipca 2018 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2018 roku: <http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/akt.pdf> (24.05.2019 r.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Zgodnie z danymi ze sprawozdania z Oceny zasobów pomocy społecznej, ośrodki interwencji kryzysowej dysponowały łącznie **28 miejscami pobytu**, a ze wszystkich oferowanych przez nie form pomocy skorzystało w 2018 roku **niespełna 5 tys. osób** (przy czym najwięcej w powiecie tomaszowskim i sieradzkim). W stosunku do roku 2017 odnotowano spadek liczby osób korzystających ze wsparcia ośrodków interwencji kryzysowej (o 66 osób) przy jednoczesnym stałym poziomie liczby oferowanych miejsc pobytu. W kolejnym roku (2019) przewidywany jest wzrost liczby osób korzystających z usług omawianych jednostek (o ponad 100 osób).

2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według danych ze sprawozdania WRiSPZ-G1⁴⁶ w województwie łódzkim w 2018 roku funkcjonowało **96 placówek wsparcia dziennego** (o 15 mniej niż w roku 2017) o łącznej liczbie **2 783 miejsc**. Średnia liczba umieszczonych dzieci w placówkach (obliczana jako suma liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki) wyniosła w 2018 roku 2094 dzieci. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi, 54 placówki wsparcia dziennego prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego, a pozostałe 42 – przez inne podmioty.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (29), Skierniewicach (12) i w Piotrkowie Trybunalskim (9). **Wśród 177 gmin** województwa łódzkiego tylko **26 posiada** na swoim terenie **placówkę wsparcia dziennego**. Oznacza to, że aż **151 gmin nie organizuje na swoim terenie tego rodzaju wsparcia**. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym zlokalizowane są tylko w jednym powiecie – tomaszowskim gdzie funkcjonują aż 2 tego typu podmioty oferujące 75 miejsc.

Ponad połowa placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego prowadzona była w formie opiekuńczej (64), natomiast w formie specjalistycznej prowadzonych było 30 placówek. Na koniec 2018 roku funkcjonowały tylko 2 placówki prowadzone w formie pracy podwórkowej przez wychowawcę. Łącznie nieco ponad połowę placówek (54) prowadziły powiaty (2) lub gminy (52), natomiast 42 placówki prowadzone były przez inne podmioty (niż gmina czy powiat).

Jak wynika z badań prowadzonych przez RCPS w Łodzi w 2016 roku większość placówek z terenu województwa łódzkiego (85%) to placówki czynne we wszystkie dni robocze, najczęściej w godzinach od 14 do 18 lub od 15 do 19, większość jest czynna (2/3) również w czasie wakacji. W województwie łódzkim przeważają średniej wielkości placówki, do których uczęszcza od 21. do 40. dzieci. Niemal we wszystkich placówkach w zajęciach uczestniczyła podobna liczba chłopców i dziewcząt. Grupy były bardzo zróżnicowane wiekowo, z przewagą placówek dla dzieci młodszych (tj. uczęszczających do szkół podstawowych).

⁴⁶ *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, II kwartał, źródło: aplikacja CeSAR MRPiPS.*

łącznie w 2018 roku gminy i powiaty na wydatki bieżące placówek wsparcia dziennego przeznaczyły **8 mln zł** wliczając w to wydatki z innych niż budżet gminy czy powiatu źródeł ale pozyskane przez gminę (np. środki z UE lub budżetu państwa). Oznacza to, iż utrzymanie jednego miejsca w placówce wsparcia dziennego wymaga średnio **rocznie** wydatków na poziomie **2,9 tys. zł** (na miejsce).

Pieczą zastępczą

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Pieczę zastępczą sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

Rysunek 55. Schemat pieczy zastępczej

Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2018 roku w województwie łódzkim, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowało **70 placówek opiekuńczo-wychowawczych** oferujących łącznie **1 259 miejsc**.

Przeciętna liczba dzieci umieszczonych w placówkach wyniosła 1172⁴⁷. Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (48 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 20 prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

Rysunek 56. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS

Nie wszystkie powiaty posiadają na swoim terenie placówki opiekuńczo-wychowawcze – takiej placówki nie posiada powiat: brzeziński, łowicki, łódzki wschodni, poddębicki oraz radomszczański. Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych było **w Łodzi (29)**, co stanowi 43% wszystkich placówek funkcjonujących na terenie województwa. W pozostałych powiatach posiadających na swoim obszarze placówkę opiekuńczo-wychowawczą funkcjonowało między 1 a 5 placówek.

Wyróżnia się 4 typy placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne. Z danych pochodzących z RCPS w Łodzi oraz

⁴⁷ Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym.

z aplikacji CeSAR MRPiPS wynika, iż liczebność poszczególnych placówek pod koniec 2018 roku przedstawiała się następująco:

- 42 placówki typu socjalizacyjnego, oferujących 958 miejsc;
- 21 placówek typu rodzinnego, oferujących 171 miejsc;
- 5 placówek typu interwencyjnego, oferujących 115 miejsc;
- 2 placówki typu specjalistyczno-terapeutycznego, oferujące 15 miejsc.

Na terenie Województwa łódzkiego funkcjonuje 1 Interwencyjny ośrodek preadopcyjny (Tuli-Luli), którego prowadzenie 22 czerwca 2016 roku Województwo łódzkie powierzyło Fundacji Gajusz, posiada 20 miejsc rotacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Rysunek 57. Ośrodek preadopcyjny Tuli-Luli

Źródło: <https://gajusz.org.pl/dla-potrzebujacych/tuli-luli/>

Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

W województwie łódzkim w 2018 roku nie funkcjonował regionalny ośrodek opiekuńczo-terapeutyczny.

W województwie łódzkim na koniec 2018 roku funkcjonowało łącznie **2 842 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**, w tym:

- 1 855 spokrewnionych rodzin zastępczych (65% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej), w których przebywało co najmniej 2 444 dzieci;

- 858 rodzin zastępczych niezawodowych (30%), w których przebywało co najmniej 1 058 dzieci;
- 87 rodzin zastępczych zawodowych (3%), w których przebywało co najmniej 353 dzieci, w tym:
 - 33 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, w których przebywało co najmniej 78 dzieci;
 - 23 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych, w których przebywało co najmniej 35 dzieci;
- 42 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka, w których przebywało co najmniej 243 dzieci.

Pierwsze dwa typy rodzin zastępczych funkcjonowały w 2018 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (658 rodzin), w powiecie pabianickim (98 rodzin), oraz w powiecie radomszczańskim (98), natomiast najmniej w powiecie brzezińskim (16 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (242 rodzin), a najmniej w powiecie wieruszowskim (10). Najwięcej rodzin zastępczych zawodowych także było w Łodzi (24). W aż sześciu powiatach na koniec roku 2018 nie funkcjonowała żadna zawodowa rodzina zastępcza.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2018 roku (podobnie, jak i w poprzednim) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie rodzinny dom dziecka posiadało 14 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2018 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadają 6 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (21), natomiast pozostałe powiaty posiadające na swoim terenie tego rodzaju instytucję prowadziło od 1 do maksymalnie 3 rodzinnych domów dziecka.

Od momentu wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej rokrocznie (do 2017 roku) zwiększała się liczba **koordynatorów pieczy zastępczej**, aż do osiągnięcia względnej stabilizacji w roku 2015. Według danych pozyskanych z aplikacji CeSAR za 2018 rok, w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej zmalała, aż o trzynastie osób w stosunku do roku ubiegłego. Spadek ten odnotowano w drugim kwartale 2018 roku (na koniec pierwszego kwartału zatrudnionych było 111 koordynatorów). Obecnie w województwie łódzkim zatrudnionych jest **98 koordynatorów pieczy zastępczej**.

3. Osoby starsze

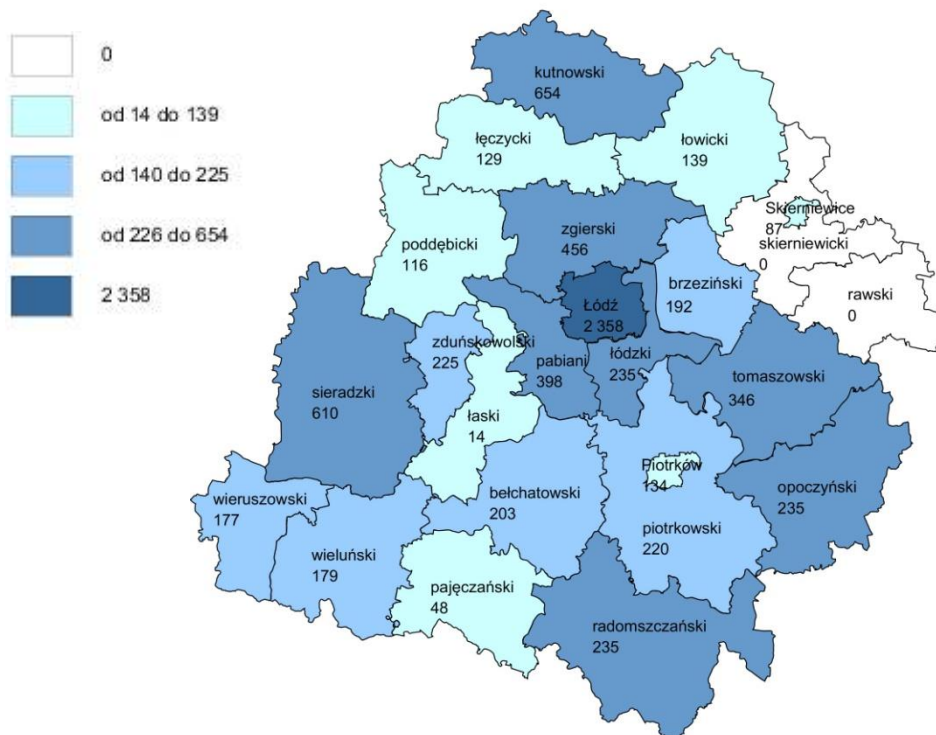
Domy pomocy społecznej

Na terenie województwa łódzkiego, w roku oceny ogółem znajdowało się **56 domów pomocy społecznej** (spadek o 1 placówkę w stosunku do 2017 roku). Wśród nich 48 jednostek prowadzonych było przez jednostkę samorządu terytorialnego (powiat), natomiast 8 przez inne podmioty. Łącznie w całym województwie domy pomocy społecznej oferowały w 2018 roku **6 305 miejsc**, z których skorzystały w ciągu całego roku **7 390 osoby**. Średnio w 2018 roku na jeden dom pomocy społecznej przypadało około 113 miejsc.

Największa liczba domów pomocy społecznej znajduje się w stolicy województwa (15) oraz w powiecie kutnowskim (6). Pozostałe powiaty posiadające dom pomocy społecznej na swoim

terenie dysponują maksymalnie 4 jednostkami tego typu (najczęściej jest to jedna jednostka). Powiaty rawski i skierniewicki nie mają na swoim terenie domów pomocy społecznej.

Rysunek 58. Liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Liczba korzystających z domów pomocy społecznej w całym 2018 roku wyniosła 7 390 osoby (na 6 305 miejsc), a liczba osób umieszczonych – 1 302. Prognozy na kolejny rok wykazują spadek wskaźnika liczby korzystających z domów pomocy społecznej o 0,6 % (46 osób), a osób w nich umieszczonych – o ok. 4,5% (58 osób). Liczbę osób korzystających z domów pomocy społecznej w poszczególnych powiatach przedstawia powyższy rysunek.

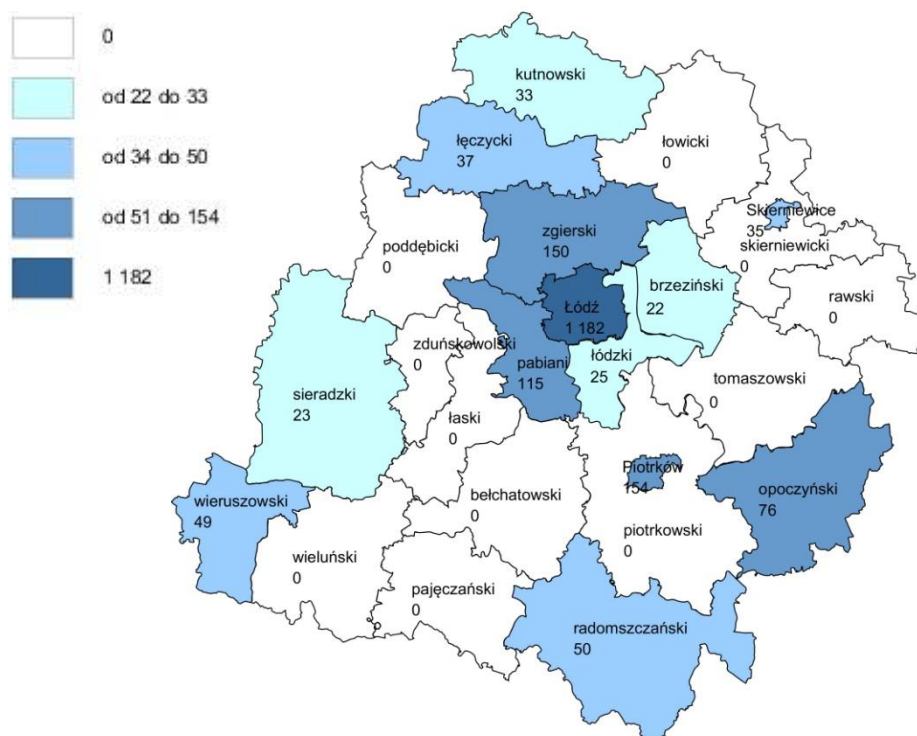
Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w domu pomocy społecznej, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 61%, co oznacza, iż w 2018 roku 39% osób wymagających umieszczenia w domach pomocy społecznej nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach. Należy zaznaczyć, że sytuacja w tym zakresie uległa poprawie - w 2017 roku wartość wskaźnika wynosiła 58% (42% miejsc mniej w stosunku do potrzeb). W roku 2019 przewidywany jest powtórny spadek wskaźnika zaspokojenia miejsc w domach pomocy społecznej do 59%.

Dzienne domy pomocy

Liczba **dziennych domów pomocy**, będących ośrodkami wsparcia przeznaczonymi głównie dla osób starszych, zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, w 2018 roku w całym województwie funkcjonowało **37 tego typu jednostek** (o 2 więcej niż w roku ubiegłym), w tym

35 z nich prowadzonych było przez samorząd terytorialny, a prowadzenie pozostałych 2 zostało zlecone zewnętrznym podmiotom. Placówki tego typu funkcjonowały jedynie w 10 powiatach i 3 miastach na prawach powiatu, przy czym najwięcej w Łodzi (22). Dzielne domy pomocy dysponowały łącznie **1 703 miejscami**, z których skorzystało w 2018 roku **1 951 osób**.

Rysunek 59. Liczba osób korzystających z dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w 2018 roku

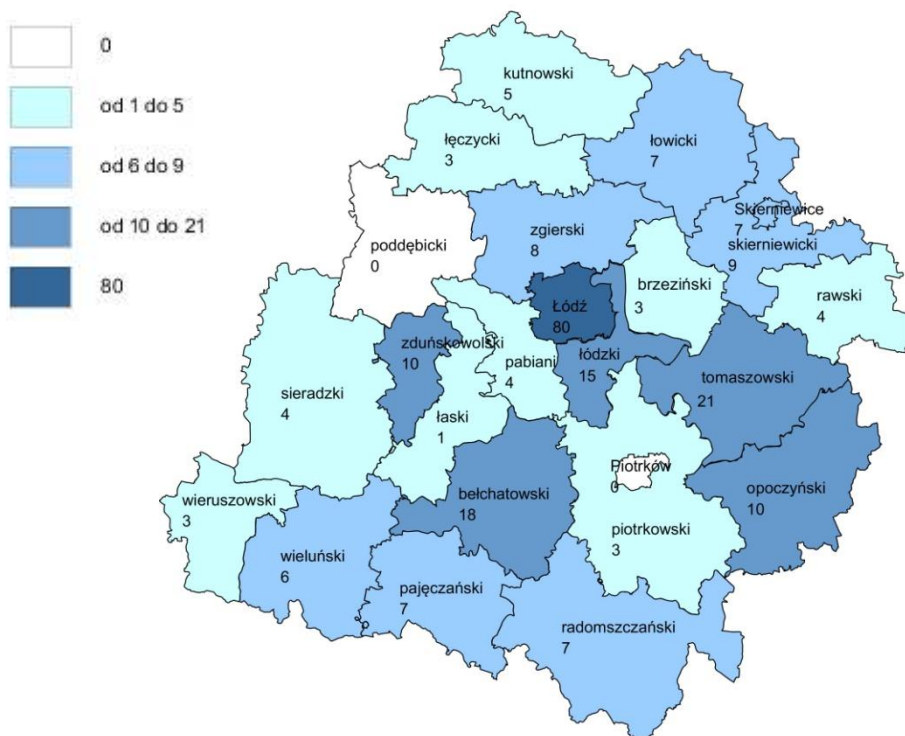

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Dzielne domy pomocy wspierane są w ramach projektu Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej Senior-WIGOR, w ramach którego samorządy mogą ubiegać się o środki na rozwój na ich terenie sieci Dziennych Domów „Senior–WIGOR”, ze szczególnym uwzględnieniem jednostek samorządu charakteryzujących się niskimi dochodami lub wysokim odsetkiem seniorów w populacji ogółem lub brakiem infrastruktury pomocy społecznej służącej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania.

Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych, w województwie łódzkim w 2018 roku funkcjonowało **235 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** (o 25 więcej niż w roku 2017). W przyszłym roku prognozowany jest dalszy wzrost liczby klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów o kolejne 20.

Rysunek 60. Liczba osób korzystających z klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Kluby samopomocy

Wspieraniem osób starszych zajmują się również ośrodki wsparcia, jakimi są **kluby samopomocy**. W 2018 roku kluby samopomocy w województwie łódzkim **oferowały łącznie 326 miejsc**, z których skorzystało **290 osób**. Najwięcej osób skorzystało z usług klubów samopomocy w Bełchatowie (150 osób) i Łodzi (82).

4. Osoby z niepełnosprawnościami

Środowiskowe domy samopomocy

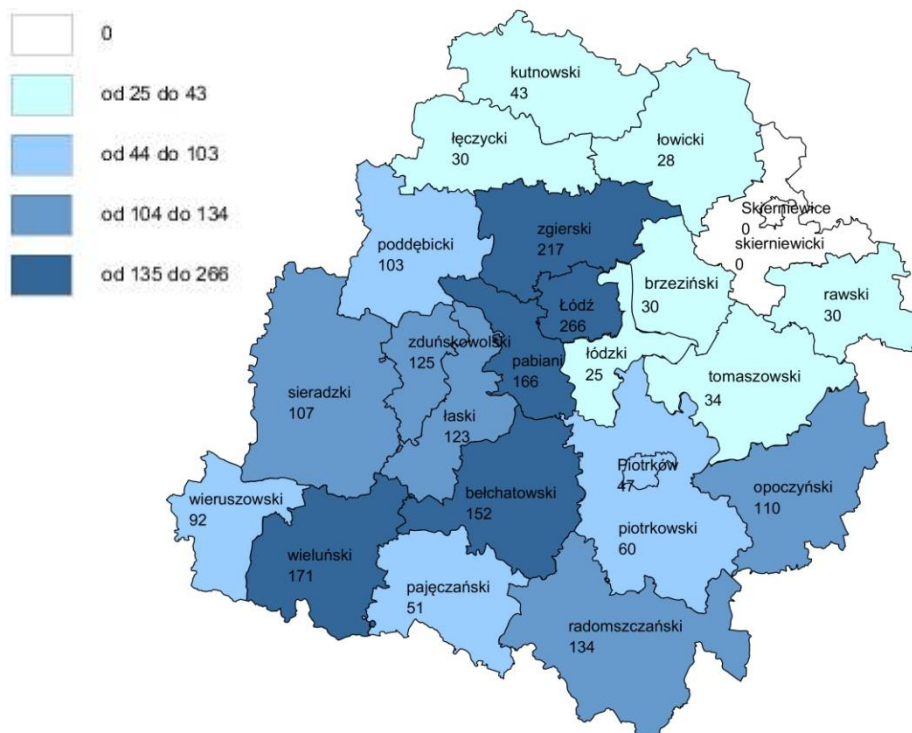
Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy**, zaliczane są do ośrodków wsparcia oferujących pomoc instytucjonalną w formie dziennej skierowaną do osób z zaburzeniami psychicznymi.

W województwie łódzkim w 2018 roku znajdowało się **47 takich placówek** (liczba ta jest na stałym poziomie od 2015 roku). Wśród wszystkich funkcjonujących obecnie tego typu ośrodków 32 prowadzą jednostki samorządu terytorialnego, natomiast prowadzenie pozostałych 15 zlecono innym podmiotom. Największa liczba środowiskowych domów samopomocy znajduje się na terenie powiatu zgierskiego (5) i miasta Łodzi (5). Pozostałe powiaty, na terenie których działają środowiskowe domy samopomocy, posiadają od 1 do 4 tego typu placówek. Na terenie powiatu skierniewickiego, oraz miasta Skierniewice w 2018 roku nie funkcjonował żaden środowiskowy dom samopomocy.

Liczba miejsc we wszystkich domach samopomocy w roku pomiaru wyniosła 1 922. Jednocześnie z usług domów skorzystały łącznie 2 144 osoby, a liczba osób w nich umieszczonych wyniosła 568. Obecnie obserwuje się podobną liczbę osób korzystających

z omawianego typu placówek co w roku ubiegłym. Na kolejny rok przewiduje się, że liczba osób korzystających oraz osób umieszczonych będzie zbliżona do obecnej.

Rysunek 61. Liczba osób korzystających ze środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Liczba osób oczekujących na miejsce w domu samopomocy w województwie łódzkim pod koniec 2018 roku wynosiła 189 osób. Jest to wartość niższa o 2,0% w stosunku do liczby oczekujących w 2017 roku. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w środowiskowych domach samopomocy (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w domach samopomocy, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 75%, co oznacza, iż w 2018 roku 25% osób wymagających umieszczenia w środowiskowych domach samopomocy nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach.

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z danymi Biura Pełnomocnika Rządu ds. osób niepełnosprawnych⁴⁸ (aktualizacja 02.2018) w województwie funkcjonowało **41** tego rodzaju jednostek.

Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu. Brak tego typu jednostki odnotowano w powiecie pajęczańskim oraz skierniewickim. Największa liczba

⁴⁸ Źródło: baza zamieszczona na stronie: www.niepelnospawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej-pjm

tego typu placówek znajduje się w Łodzi (9), natomiast pozostałe powiaty posiadają od 1 do 3 tego typu placówek na swoim terenie.

Zakłady aktywności zawodowej

Województwo łódzkie posiada zdecydowanie ubogą infrastrukturę wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym również osób dotkniętych niepełnosprawnością z powodu zaburzeń psychicznych) w postaci **zakładów aktywności zawodowej (ZAZ)**. W 2018 roku utworzono jeden zakład aktywności zawodowej i nie prognozuje się tworzenia kolejnych. Zgodnie z danymi RCPS w Łodzi w województwie łódzkim w 2018 roku działało w regionie **7 zakładów aktywności zawodowej**, z czego 5 zlokalizowane były na terenie Łodzi, 1 w powiecie wieruszowskim i 1 w powiecie rawskim.

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

W województwie łódzkim działają również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, np. osobom bezrobotnym, bezdomnym oraz cudzoziemcom.

Centra integracji społecznej

W województwie łódzkim w 2018 roku funkcjonowały **3 centra integracji społecznej** finansowane z budżetu samorządów. Znajdowały się one na terenie miast Łódź, Opoczno i Radomsko były prowadzone na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego przez inne podmioty.

Kluby integracji społecznej

Jednocześnie w 2018 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **8 klubów integracji społecznej**, a ich liczba zmniejszyła się o połowę w porównaniu do 2017 roku. Najwięcej klubów (3) funkcjonowało w powiecie miasto Łódź, dwa kluby integracji społecznej posiadał powiat zgierski, a po jednym powiaty: pabianicki, radomszczański i sieradzki. Wszystkie były prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego. W zajęciach klubów integracji społecznej w 2018 roku uczestniczyło **651 osób**, co oznacza spadek w stosunku do 2017 roku o 56%.

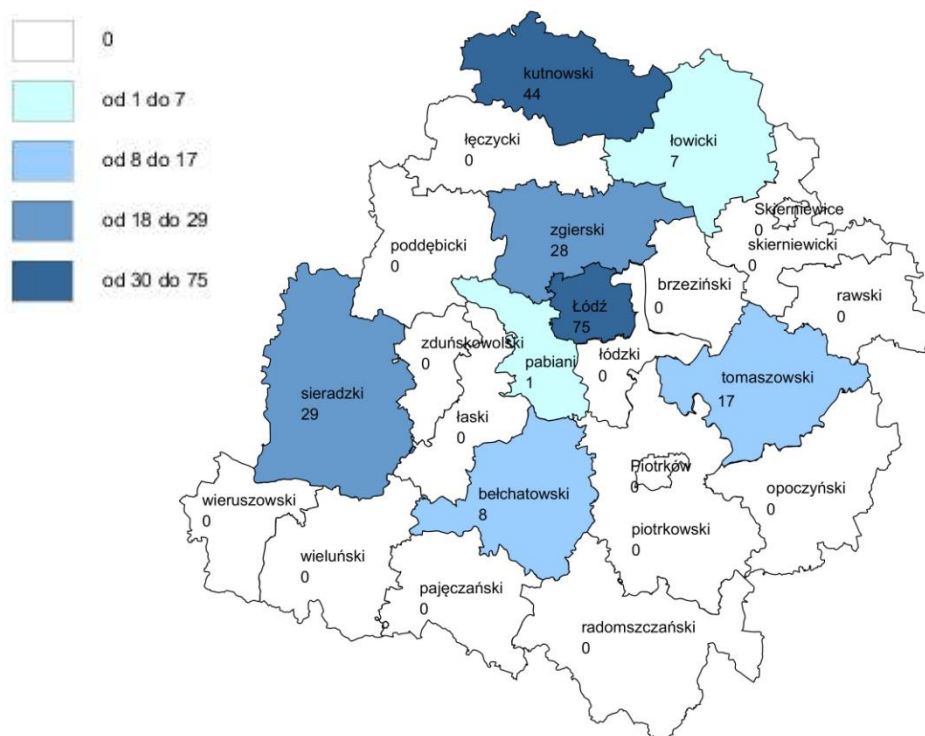
Noclegownie, schroniska, domy dla osób bezdomnych

W 2018 roku w województwie łódzkim dostępnych było 877 miejsc noclegowych dla osób bezdomnych (w noclegowniach i schroniskach dla osób bezdomnych), z których skorzystało łącznie **1 940 osób**. Zmiana liczby miejsc w omawianym typie placówek w stosunku do stanu z roku 2017 nie jest znaczna (spadek o 9%), a w roku 2019 przewiduje się zmniejszenie liczby miejsc o kolejne 2%. Zgodnie z aktualnymi danymi (za rok 2018), liczba osób korzystających z ośrodków wsparcia dla osób bezdomnych w województwie łódzkim zmniejszyła się o 18%. Jednocześnie w kolejnym roku nie przewiduje się zmian liczby beneficjentów omawianych form wsparcia.

Rysunek 62. Liczba osób korzystających z miejsc noclegowych dla osób bezdomnych w województwie łódzkim w 2018 roku

liczba mieszkań wahała się między 1 a 7. Wspomniane 32 mieszkania znajdują się w Kutnie i mieszczą się w Kompleksie Terapeutyczno-Integracyjnym „Wspólny dom”⁴⁹. Mieszkania te są przeznaczone dla osób starszych i niepełnosprawnych⁵⁰.

Rysunek 63. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Z mieszkań chronionych skorzystało w województwie, w roku analizy 209 osób, tj. o 11% mniej niż w 2017 roku. Liczba osób umieszczonych w mieszkaniu chronionym w województwie łódzkim pod koniec 2018 roku wyniosła 121 osób, natomiast liczba oczekujących na miejsce w mieszkaniu chronionym to zaledwie 15 osób. Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w mieszkaniach chronionych (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w mieszkaniach chronionych, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim wartość 89%, co oznacza, iż w 2018 roku jedynie 11% osób oczekujących na umieszczenie w mieszkaniu chronionym nie otrzymało miejsca w istniejącej placówce.

⁴⁹<http://kutno.naszemiasto.pl/artykul/kompleks-terapeutyczno-integracyjny-quotwspolny-domquot,1446665,art,t,id,tm.html> (24.05.2019 r.)

⁵⁰ http://www.bip173.lo.pl/?cid=229&bip_id=630 (24.05.2019 r.)

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

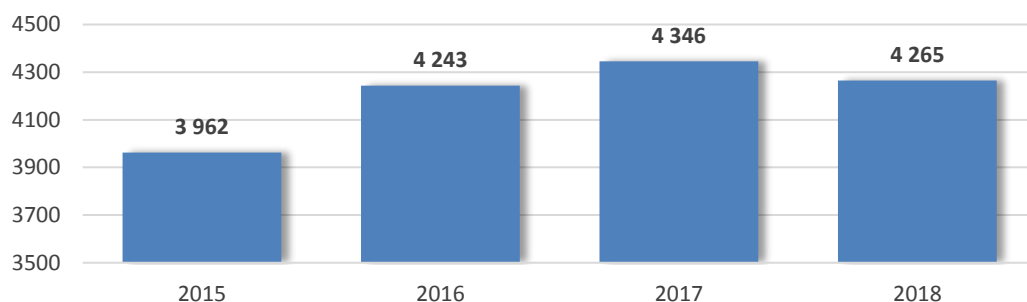
W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

- 1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej:
 - ośrodkach pomocy społecznej;
 - powiatowych centrach pomocy rodzinie;
 - miejskich ośrodkach pomocy rodzinie;
 - 2) zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:
 - domach pomocy społecznej,
 - placówkach specjalistycznego poradnictwa,
 - ośrodkach wsparcia:
 - środowiskowych domach samopomocy,
 - dziennych domach pomocy,
 - noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych,
 - klubach samopomocy;
 - 3) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:
 - placówkach wsparcia dziennego,
 - placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
 - 4) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami:
 - warsztatach terapii zajęciowej,
 - 5) jednostkach działających w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej:
 - klubach integracji społecznej;
- oraz w mieszkaniach chronionych, stanowiących świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie miejskie ośrodki pomocy rodzinie

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (szczebel gminny), powiatowych centrach pomocy rodzinie (szczebel powiatowy) oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym) na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków EFS. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2018 roku.

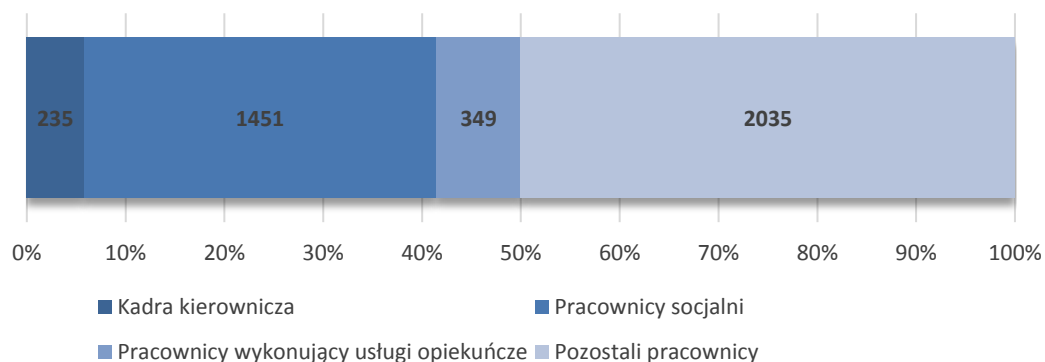
Rysunek 64. Liczba osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W roku oceny w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 265 pracowników**, z czego około 5,5% stanowiła kadra kierownicza (dyrektorzy, kierownicy i ich zastępcy), 34,0% pracownicy socjalni, 8,2% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej), a 47,7% – pozostali pracownicy. Łączna liczba osób zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej w województwie łódzkim zmniejszyła się w stosunku do roku 2017 o około 2,0% (81 osób). Spadek liczby pracujących odnotowano wśród pozostałych pracowników, natomiast liczba osób pełniących funkcje kierownicze oraz pracowników socjalnych uległa nieznacznemu zwiększeniu.

Rysunek 65. Struktura zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w roku 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Największa liczbowo kadra pomocy społecznej w roku oceny występowała w mieście Łodzi (766 osoby) oraz w powiatach radomszczańskim (346 osoby) i zgierskim (311 osób). Najmniej pracowników pomocy społecznej odnotowano w powiatach skierniewickim i brzezińskim – odpowiednio po 52 i 65 osób.

Tabela 4. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2017-2018

L.p.	Powiat	2017	2018
1	m. Łódź	759	766
2	radomszczański	387	346

3	zgierski	312	311
4	bełchatowski	279	299
5	tomaszowski	203	213
6	kutnowski	229	212
7	pabianicki	199	211
8	sieradzki	214	195
9	opoczyński	178	189
10	piotrkowski	180	183
11	m. Piotrków Trybunalski	130	130
12	rawski	133	125
13	łęczycki	128	123
14	wieluński	146	117
15	łowicki	106	111
16	zduńskowolski	104	109
17	pajęczański	101	102
18	łódzki wschodni	116	95
18	łaski	85	83
20	poddębicki	92	81
21	m. Skierniewice	72	76
22	wieruszowski	70	71
23	brzeziński	62	65
24	skierniewicki	61	52

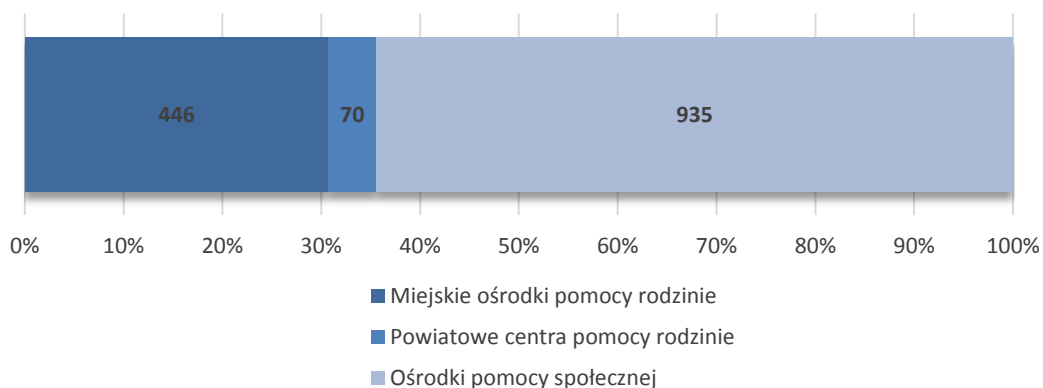
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2017 rok oraz z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 21 powiatowych centrach pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w roku 2018 zatrudnionych było 394 osoby. Najwięcej pracowników zatrudnionych było w powiatowych centrach pomocy rodzinie w powiecie: radomszczańskim (44 osoby), sieradzkim (33 osoby), kutnowskim (32 osoby) oraz bełchatowskim (31 osób). Najmniejszymi pod względem liczby pracowników były powiatowe centra w powiecie skierniewickim (5 osób) oraz pajęczańskim i łaskim (po 8 osób). Z kolei w trzech miejskich ośrodkach pomocy rodzinie w 2018 roku zatrudnione były łącznie 972 osoby, z czego najwięcej (766) w Łodzi., w Piotrkowie Trybunalskim było to 130 osób, a w Skierniewicach – 76.

W 2018 roku w 174 ośrodkach pomocy społecznej w roku oceny ogółem zatrudnionych było 2 899 osób. W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach: radomszczańskim (302 osoby), zgierskim (294 osoby) i bełchatowskim (268 osób), zaś najmniej w powiecie brzezińskim (51 osób).

W 2018 roku w województwie łódzkim zatrudnionych było **1 451 pracowników socjalnych**, tj. osób posiadających wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego, których kwalifikacje określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej. Jednocześnie 935 osób zatrudnionych było w ośrodkach pomocy społecznej, 70 osób w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a 446 osób w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim).

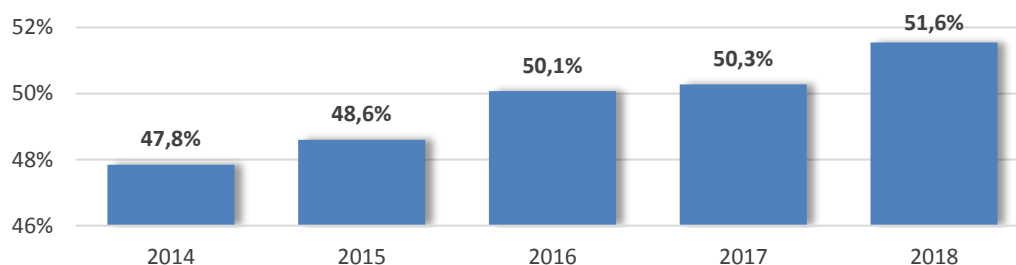
Rysunek 66. Struktura zatrudnienia pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, wskaźnik obrazujący stopień specjalizacji pracowników socjalnych wyniósł w województwie łódzkim w 2018 roku blisko 51,2%, a zatem ponad połowa pracowników posiadała specjalizację I lub II stopnia w zawodzie. Jednocześnie w województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny wzrost wartości omawianego wskaźnika.

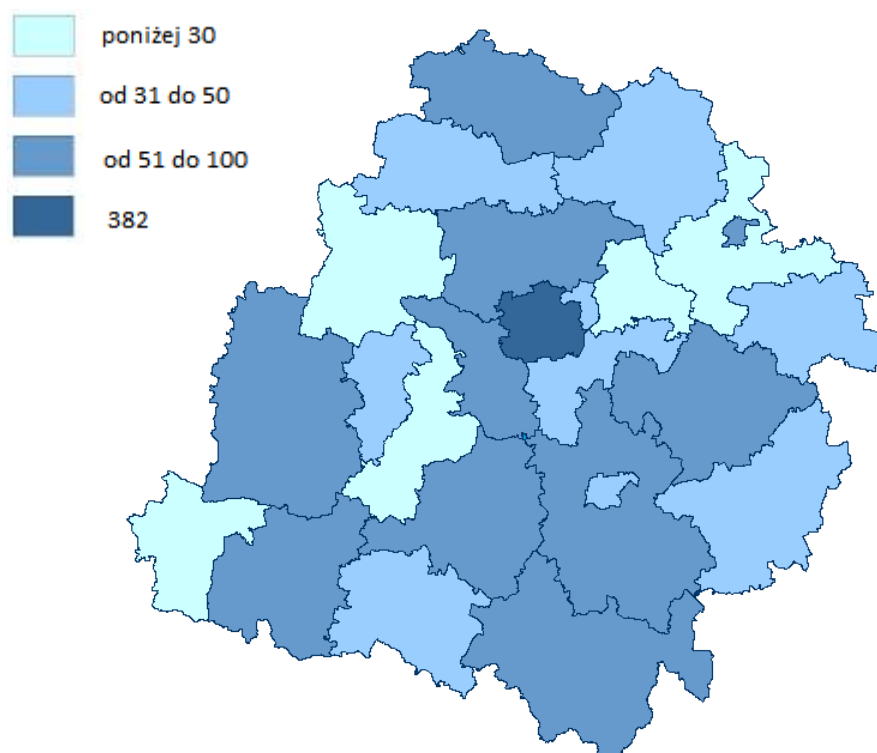
Rysunek 67. Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2018 roku stosunkowo najmniejsza liczba pracowników socjalnych zatrudniona była w następujących powiatach: wieruszowskim, łaskim, poddębickim, skierniewickim, brzezińskim oraz w Skierniewicach.

Rysunek 68. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie w 2018 roku w łódzkim ośrodkach pomocy społecznej zatrudnionych było 328 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze oraz 21 pracowników wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze. Najwięcej takich osób zatrudnionych było na terenie powiatu radomszczańskiego (78), a także rawskiego (32) i bełchatowskiego (28). Pracowników wykonujących usługi opiekuńcze nie odnotowano w 2018 roku w strukturze zatrudnienia ośrodków pomocy społecznej w powiecie brzezińskim oraz w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

W domach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2018 roku zatrudnione było 4 289 osób. Liczba ta minimalnie wzrosła w porównaniu z rokiem 2017 (o 1%). Najliczniejszą kadram odznaczają się domy pomocy społecznej podlegające pod MOPS w Łodzi (1338 osób), a najmniej liczną podlegające pod PCPR w powiecie łaskim – 12 osób. Brak danych dla 4 jednostek.

Placówki specjalistycznego poradnictwa

W jednostkach specjalistycznego poradnictwa zatrudnione było w 2018 roku 61 osób. Liczba ta od 2017 roku wzrosła o 33%. Placówki specjalistycznego poradnictwa podlegały tylko pod 7 OPS, 1 MOPR i 5 PCPR. Dla 5 ośrodków brakowało danych. Najwięcej osób zatrudnionych było w ramach jednostek specjalistycznego poradnictwa podlegających pod OPS gminy Pabianice – 11 osób.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Liczebność kadry ośrodków interwencji kryzysowej wynosi 40 osób. Wielkość ta jest na podobnym poziomie jak w roku poprzednim. Dla 4 jednostek nie podano danych. Na kolejny rok przewiduje się pozostanie liczby pracowników na tym samym poziomie. Najwięcej – po 8 osób zatrudnionych było w dwóch ośrodkach podlegających powiatowym centrum pomocy społecznej w Tomaszowie Mazowieckim i w Wieruszowie.

Ośrodki wsparcia

W ośrodkach wsparcia w województwie łódzkim pracowało 1306 osób. Liczba ta wzrosła w porównaniu do roku poprzedniego o 12%. Dane dotyczące ośrodków wsparcia obejmują 197 OPS i PCPR województwa łódzkiego. Brak danych na temat kadry dla jednego OPS (w gminie wiejskiej Rawa Mazowiecka).

Liczba pracowników zatrudnionych w **środowiskowych domach samopomocy** wyniosła w 2018 roku 636 osób i była wyższa niż w roku 2017 o 61 jednostek. Według prognoz, w 2019 roku liczba tak ma pozostać na podobnym poziomie co w roku bieżącym.

W 2018 roku wielkość zatrudnienia w **dziennych domach pomocy** wyniosła 327 osób. Liczba wzrosła o 6% (o 18 osób) w porównaniu z rokiem ubiegłym. Na kolejny rok przewiduje się wzrost zatrudnienia o kolejne 6% w stosunku do aktualnej liczebności kadry.

W **noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych** w województwie łódzkim pracowało w 2018 roku 97 osób. Liczba ta wzrosła o 2 osoby w porównaniu do roku poprzedniego. Natomiast potrzeby na rok 2019 wskazują na brak zmian w liczebności kadry w przyszłym roku.

Liczba pracowników zatrudnionych w **klubach samopomocy** wzrosła obecnie o 17 osób (o 81%) względem liczby z 2017 roku. W kolejnym roku również prognozowany jest wzrost (o 4 jednostki w stosunku do pomiarów z 2018 roku).

Liczba osób pracujących w **ogrzewalniach** w województwie łódzkim wzrosła z 3 do 10 osób w 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim. W roku kolejnym nie prognozuje się zmian w poziomie zatrudnienia tych jednostek.

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2018 roku pracowało 444 osób. Liczba ta wzrosła o 5 jednostek w porównaniu do roku poprzedniego. Według potrzeb na kolejny rok liczba pracowników placówek wzrośnie o 9 osób. Brak danych dla 4 placówek.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W 2018 roku wielkość zatrudnienia w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wyniosła 1 127 osób. Liczba ta wzrosła o 21 osób w porównaniu do roku 2017. Na kolejny rok przewiduje się wzrost poziomu zatrudnienia o 23 osoby.

Zasoby instytucjonalne zatrudnienia socjalnego

Liczba pracowników centów integracji społecznej wzrosła w 2017 roku o 2 osoby względem wartości z 2016 roku (z 28 na 30 osób). W kolejnym roku prognozowany jest powrót do liczby z 2016 roku.

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

W 2018 roku w WTZ zatrudnione było ogółem 665 osób i oznacza to wzrost liczebności kadry warsztatów terapii zajęciowej w stosunku do 2017 roku o 24 pracowników. W kolejnym – 2019 roku, prognozuje się spadek zatrudnienia o 2 osoby. Brak danych dla 4 jednostek.

Jednostki działające w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej

Kluby Integracji Społecznej

W Klubach Integracji Społecznej pracowało w województwie łódzkim 20 osób, przy czym najwięcej w mieście Łodzi – 13 osób. Ilość pracowników nieznacznie zmalała (o 1 osobę) w porównaniu z rokiem poprzednim.

Mieszkania chronione

W mieszkaniach chronionych zatrudnionych było w 2018 roku 35 osób. Liczba ta spadła w porównaniu z rokiem poprzednim o ok. 15% (o 6 osób). Według potrzeb na rok 2019 liczba ta wzrośnie o kolejne 12 osób, a więc o 34% w stosunku do roku 2018. Brak danych dla 4 placówek.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

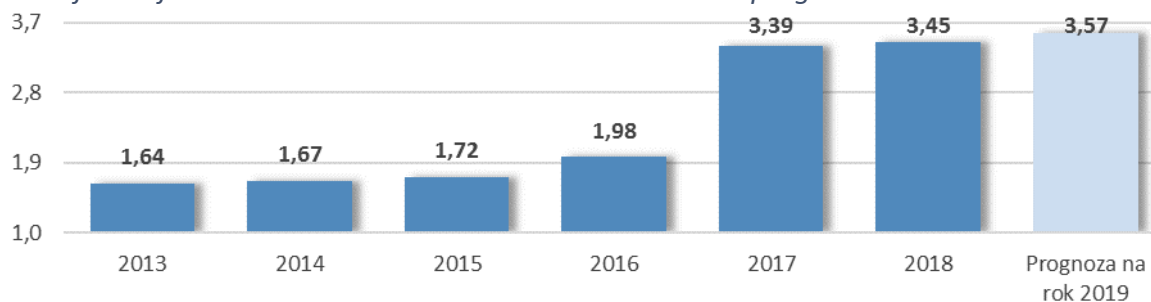
W niniejszym rozdziale zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, na wydatki w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są w następujących pozycjach klasyfikacji budżetowej⁵¹:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza,
- dział 855 – Rodzina.

Kwota wydatków poniesionych na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej w województwie łódzkim wyniosła w 2018 roku około 3,4 mld zł. Kwota ta wzrosła w porównaniu do roku 2017 o ok. 1.6%. i jest wyraźnie wyższa od wydatków obserwowanych w latach wcześniejszych, co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego. Jednocześnie w kolejnym roku przewiduje się niewielki wzrost kwoty wydatków związanych z polityką społeczną (o około 3,6%). Kwota wydatków, która znalazła się w 2018 roku w budżetach OPS i PCPR wyniosła około 2,4 mld zł, co stanowi 69% wielkości wszystkich wydatków jednostek samorządowych województwa poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej.

Rysunek 69. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2013-2018 oraz prognoza na rok 2019

⁵¹ W sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej za 2018 rok, w części dotyczącej środków finansowych na zadania pomocy społecznej uwzględniono pozycje klasyfikacji budżetowej zgodnej ze zmianami wprowadzonymi z dniem 1 stycznia 2017 roku Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121). Rozdziały uchylone oraz zmienione ww. rozporządzeniem nie są prezentowane w sprawozdaniu począwszy od 2017 roku, a dane dotyczące tych rozdziałów za lata poprzednie są dostępne w sprawozdaniach OZPS za lata poprzednie. Również w przypadku rozdziałów zmienionych ww. rozporządzeniem dane za lata poprzednie nie są prezentowane w formularzu sprawozdania począwszy od roku 2017, przy czym są dostępne w sprawozdaniach OZPS za lata poprzednie. W związku z powyższym, ze względu na brak porównywalności danych, w sprawozdaniu za rok 2018 nie są zaprezentowane sumy wydatków w ramach poszczególnych działów za lata poprzednie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Struktura wydatków ponoszonych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wygląda następująco: najwięcej (około 70%) stanowiły wydatki przeznaczone na rodzinę (dział 855) – 2 419,6 mln zł, 27% to wydatki na pomoc społeczną (dział 852) – 915,5 mln zł, natomiast wydatki na ochronę zdrowia (dział 851), na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) ukształtowały się łącznie na poziomie około 3% i wyniosły odpowiednio: 39,7 mln zł, 50,7 mln zł i 20 mln zł.

Tabela 5. Wydatki (w mln zł) według typów ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w roku 2018 oraz prognoza na rok 2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Ochrona zdrowia (dział 851)	38,8	39,7	42,2
Pomoc społeczna (dział 852)	868,3	915,5	965,3
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	45,2	50,7	52,2
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	21,9	20,0	20,4
Rodzina (855)	2 417,4	2 419,6	2 489,6

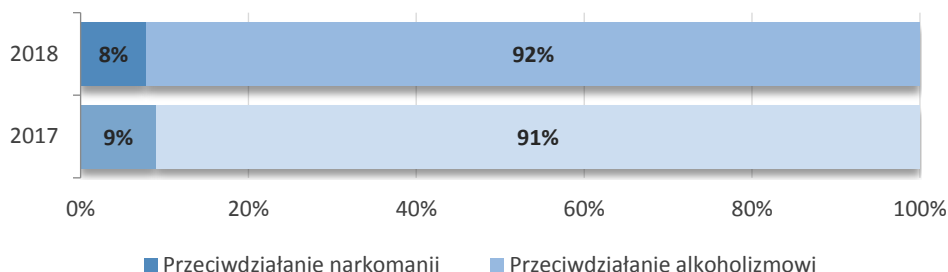
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Przewidywana wysokość wydatków na ochronę zdrowia w roku 2019 w województwie łódzkim to około 42,2 mln zł (ok. 2,5 mln więcej niż w roku analizy). W kolejnym roku przewidywany jest również wzrost kwoty wydatków ponoszonych na pomoc społeczną – do 965,3 mln zł. W kolejnym roku przewidywany jest wzrost wydatków ponoszonych w ramach działu 853 do poziomu około 52,2 mln zł (o około 1,5 mln zł w porównaniu z 2018 r.). W kolejnym roku przewidywany jest również nieznaczny wzrost wielkości środków przeznaczanych na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie do poziomu około 20,4 mln zł. Prognozy wskazują na ok. 3% wzrost (o ok. 70,1 mln zł) kwoty wydatków na rodzinę w 2019 r.

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (ponad 92%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2018 roku wyniosła ok. 36,6 mln zł. Pozostała kwota – nieco ponad 3 mln zł – stanowiła wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii. W porównaniu z rokiem ubiegłym wydatki te, w przypadku przeciwdziałania narkomanii zmalały o 7%, a w przypadku przeciwdziałania alkoholizmowi wzrosły o 3%.

Rysunek 70. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w 2017 i 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Jednostki samorządowe planują w przyszłym roku niewielki wzrost wydatków w obu omawianych działach: o ok. 13% na przeciwdziałanie narkomanii oraz o ok. 6% na przeciwdziałanie alkoholizmowi.

Ze struktury wydatków przeznaczonych na ochronę zdrowia w budżetach OPS i PCPR wynika, że ośrodki te praktycznie całkowicie kładą nacisk na przeciwdziałanie alkoholizmowi, przeznaczając na ten cel 97% swoich wydatków (ponad 5,2 mln zł), pozostawiając tym samym 3% pieniędzy na walkę z narkomanią (ok. 182 tys. zł).

Pomoc społeczna (dział 852)

W 2018 roku w województwie łódzkim najwyższe wydatki w ramach pomocy społecznej poniesiono na domy pomocy społecznej zawarte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wynosiły 310,6 mln zł, co stanowi niecałe 34% wszystkich wydatków w ramach pomocy społecznej. Wartość wydatków na ten dział wzrosła w porównaniu z rokiem 2017 o ok. 28,1 mln zł, tj. o ok. 10%.

Drugie pod względem wielkości były wydatki przeznaczone na ośrodki pomocy społecznej (dział 85219). Wyniosły one 181,6 mln zł. Stanowi to prawie 1/5 wszystkich wydatków w dziale 852. Wydatki na ośrodki pomocy społecznej były wyższe w 2018 r. o 9% w porównaniu z wartością z roku poprzedniego.

Stosunkowo wysokie w 2018 roku były również wydatki ponoszone w rozdziale 85214 - Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz w dziale 85216 - Zasiłki stałe. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań w ramach powyższych rozdziałów wynosiła odpowiednio: 82,7 mln zł oraz 76,2 mln zł. W odniesieniu do poziomu wydatków na te działy w roku ubiegłym, obie te wartości zmalały o odpowiednio: 8% i 5%.

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim ponoszono natomiast na Centra Integracji Społecznej (ok. 131 tys. zł), usuwanie skutków klęsk żywiołowych (ok. 194 tys. zł) oraz pomoc dla cudzoziemców (ok. 200 tys. zł). Wielkość środków wydatkowanych na Centra Integracji Społecznej w 2018 r. była niższa niż w roku 2017 o 83%,

a przeznaczonych na usuwanie skutków klęsk żywiołowych o 88%, natomiast wielkość środków wydatkowanych na pomoc dla cudzoziemców wzrosła o 57%.

Tabela 6. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w 2017 i 2018 roku

Wyszczególnienie	Wartość w 2017 r. (w mln zł)	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną w 2018 r. (w %)
Domy pomocy społecznej	282,5	310,6	33,9%
Ośrodek Pomocy Społecznej	167,3	181,6	19,8%
Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	89,7	82,7	9,0%
Zasiłki stałe	79,8	76,2	8,3%
Ośrodki Wsparcia	51,3	58,6	6,4%
Dodatki mieszkaniowe	51,1	46,4	5,1%
Pomoc w zakresie dożywiania	48,0	46,2	5,0%
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	39,9	41,7	4,6%
Pozostała działalność	22,9	35,6	3,9%
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	17,0	18,4	2,0%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	11,8	12,2	1,3%
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	2,4	2,6	0,3%
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,0	2,3	0,2%
Pomoc dla cudzoziemców	0,1	0,2	0,02%
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	1,7	0,2	0,02%
Centra Integracji Społecznej	0,8	0,1	0,01%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

Zgodnie z przewidywaniami, największy wzrost wydatków w przyszłym roku w stosunku do roku obecnego prognozowany jest w dziale 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych (wzrost o ok. 20%). Natomiast największe zmniejszenie wydatków przewiduje się w dziale 85232 - Centra Integracji Społecznej (spadek o ok. 99%).

OPS i PCPR w województwie największą pulę pieniędzy w dziale pomoc społeczna przeznaczają na działalność OPS (ok. 33% wydatków). W dalszej kolejności pieniądze wydatkowane są na działy 85214 - Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz 85216 - Zasiłki stałe (odpowiednio po 15% i 14%).

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W roku 2018 w województwie łódzkim najwięcej środków na realizację pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) przeznaczono na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – 25,3 mln zł (50% wszystkich wydatków w dziale 853). Wysokość tych wydatków była o 10% wyższa niż w roku ubiegłym.

Kolejnym najbardziej kosztochłonnym działem jest pozostała działalność w zakresie polityki społecznej – 10,5 mln zł, natomiast ok. 2,11 mln zł mniej przeznaczono na pracę Zespołów orzekania o niepełnosprawności. Wydatki na te działy wzrosły w odniesieniu do roku ubiegłego o odpowiednio: 23% i 15%.

Najniższe wydatki w 2018 roku poniesiono w województwie łódzkim na Rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych – 6,5 mln zł (13% wydatków z działu 853). Wydatki te wzrosły w porównaniu z poziomem z roku poprzedniego o 10%.

Tabela 7. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w 2018 roku

Wyszczególnienie	Wartość w 2017 r. (w mln zł)	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania w 2018 r. (w %)
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	23,5	25,3	50%
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	8,5	10,5	21%
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	7,2	8,4	16%
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	6,0	6,5	13%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

W 2019 roku przewiduje się nieznaczny wzrost wydatków na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz na Pozostałą działalność w zakresie polityki społecznej (po 6%). Mniejsze wydatki mają natomiast objąć Rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych (spadek o 2%) oraz Zespoły orzekania o niepełnosprawności (wydatki niższe o 7% w porównaniu z rokiem bieżącym).

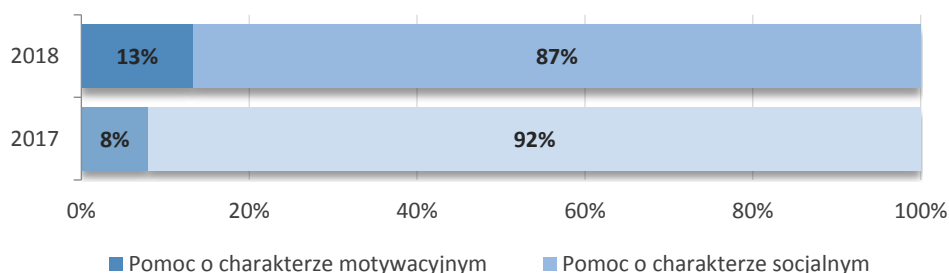
Największe wydatki uwzględnione w budżecie OPS/PCPR objęły w 2018 r. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wyniosły one 10,4 mln zł i stanowiły 37% ogółu wydatków na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej. Nieco ponad ¼ wydatków stanowiły wydatki związane z pozostałą działalnością w zakresie polityki społecznej (7,1 mln zł). Około 1,3 mln zł mniej przeznaczono na dział 85321 - Zespoły orzekania o niepełnosprawności (21% wydatków). Najmniej pieniędzy jednostki wydały na Rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych – 4,5 mln zł.

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Całość wydatków poniesionych w 2018 roku w województwie łódzkim w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczona została na pomoc materialną dla uczniów. Większość, 87% wydatków, została poniesiona na pomoc o charakterze socjalnym – 17,3 mln zł. Natomiast pozostałe 13% wydatków (2,6 mln zł) stanowiła pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym. Zauważa się spadek wysokości wydatkowania przeznaczonego

na pomoc o charakterze socjalnym o 14% oraz wzrost wydatkowania o charakterze motywacyjnym o 60% w porównaniu z rokiem ubiegłym.

Rysunek 71. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej (dział 854) w województwie łódzkim w 2017 i 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

W 2019 roku planowany jest nieznaczny wzrost wydatków na pomoc o charakterze socjalnym (o 1%) oraz wzrost kosztów pomocy o charakterze motywacyjnym o 9%.

W budżecie OPS i PCPR, w dziale 854, 99% stanowią wydatki na pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym. Pomoc o charakterze motywacyjnym to pozostały 1% wydatków.

Rodzina (dział 855)

Największe wydatki w dziale 855 - rodzina w województwie łódzkim, w 2018 roku odnotowano dla świadczeń wychowawczych (dział 85501). Stanowiły one nieco ponad 56% wszystkich wydatków. Ich łączna wartość wyniosła 1,37 mld zł. Wartość ta jest o ponad 79 mln zł niższa niż w roku 2017 (spadek o 5,5%).

Drugą, dużą grupę wydatków stanowiły Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego (dział 85502) – kwota ok. 734,4 mln zł. Ich udział w wydatkach wyniósł ok. 30%. W tym przypadku nastąpił niewielki spadek wysokości wydatków w porównaniu z rokiem poprzednim, tj. o ok. 1%.

Najmniejszy udział w wydatkach (0,003%) stanowi dział 85507 – dzienni opiekunowie. Jego wartość to ok. 73 tys. zł. Wydatki w tym dziale również zmalały w odniesieniu do roku poprzedzającego analizę (spadek o 4%).

Tabela 8. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach rodzin (dział 855) w województwie łódzkim w 2018 roku

Wyszczególnienie	Wartość w 2017 r. (w mln zł)	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania w 2018 r. (w %)
Świadczenie wychowawcze	1445,2	1366,1	56,5%

Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	739,9	734,4	30,4%
Rodziny zastępcze	91,9	95,5	3,9%
Wspieranie rodziny	10,1	86,9	3,6%
Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	76,5	81,1	3,3%
Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	53,2	54,5	2,3%
Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	0,59	0,96	0,04%
Dzienni opiekunowie	0,08	0,07	0,003%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2018 rok.

W 2019 roku w większości działów planowany jest wzrost wydatków. Największy wzrost przewiduje się w dziale 85507 - Dzienni opiekunowie (o 54% w porównaniu z 2018 rokiem). Niewielkie redukcje wydatków planuje się natomiast w jednym dziale: 85504 - Wspieranie rodziny (spadek o 20%).

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie najwięcej, bo ok. 57% budżetu przeznaczają na świadczenia wychowawcze, a 31% ich wydatków stanowią świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego. Natomiast jednostki te wcale nie ponoszą kosztów w zakresie działów: 85506 - Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych oraz 85507 - Dzienni opiekunowie.

VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z ważnych elementów kompleksowości wsparcia jest współpraca z podmiotami z otoczenia publicznej pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi. W sprawozdaniu Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego gminy i powiaty mogą w dowolnej formie opisać współpracę z organizacjami pozarządowymi. Dzięki temu jednostki mogą wykazać wszystkie formy takiej współpracy, nawet te najbardziej nieszablonowe. Ma to też niestety negatywne skutki dotyczące głównie braku danych - w 2018 roku 45 jednostek pominęło ten dział w swoim sprawozdaniu co nie koniecznie musi być równoznaczne z brakiem współpracy z NGO. Z informacji przekazanych przez JST wynika, iż tylko **79 gmin i powiatów** województwa łódzkiego podejmowało **współpracę z organizacjami pozarządowymi**. Najczęstszą formą takiej współpracy jest zlecenie zadań, które może obejmować m.in. realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Można zauważyć również, że małe gminy najczęściej podejmują współpracę z organizacjami pozarządowymi w celu realizowania wsparcia w zakresie dożywiania, w tym w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Większe gminy i powiaty prowadzą bardziej rozbudowaną i różnorodną współpracę z organizacjami pozarządowymi. Wynika to nie tylko z możliwości finansowych ale również z dostępności (oferty NGO na danym terenie). W przypadku większych gmin współpraca dotyczyła m.in. wsparcia osób bezdomnych w postaci prowadzenia schronisk i ogrzewalni, pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa, działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Niektóre gminy prowadzą również działania w zakresie ochrony i promocji zdrowia, w tym działalność leczniczą. Pomoc osobom z niepełnosprawnościami również stanowi przedmiot współpracy z NGO podobnie jak, działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym i osób z uzależnieniami. Często wymienianym powodem współpracy z organizacjami pozarządowymi jest również działalność na rzecz dzieci i młodzieży, realizowana m.in. poprzez organizację wypoczynku.

Z danych przekazanych w sprawozdaniu Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za rok 2018 wynika, iż **74 gminy nie podejmowały** w minionym roku współpracy z organizacjami pozarządowymi. Najczęstszym deklarowanym powodem takiej sytuacji był brak organizacji pozarządowych pracujących na terenie gminy. Spośród powiatów większość podejmowała współpracę z NGO (17) natomiast w przypadku 7 brakuje danych umożliwiających weryfikację podejmowanych działań.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny⁵²

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

⁵² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

Centrum integracji społecznej (CIS)⁵³

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiąganie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy⁵⁴

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek energetyczny⁵⁵

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013r. poz. 966 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

⁵³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395), art. 3.

⁵⁴ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objaśnienia 2016*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2017 r.

⁵⁵ Opracowano na podstawie: <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (27.04.2017).

Dodatek mieszkaniowy⁵⁶

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁵⁷

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁵⁸

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

⁵⁶ Opracowano na podstawie: <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (27.04.2017).

⁵⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

⁵⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁵⁹

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielniania stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁶⁰

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,
- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielniania i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

⁵⁹ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

⁶⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielnienia osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielnienia, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

2) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁶¹

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielnienia opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletności, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielniania określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielnienia ,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności⁶²

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka.

Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może

⁶¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

⁶² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego⁶³

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa⁶⁴

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny⁶⁵

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka

⁶³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

⁶⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

⁶⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej⁶⁶

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
 - a) domy pomocy społecznej,
 - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
 - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
 - d) ośrodki wsparcia:
 - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi)
 - dzienne domy pomocy,
 - domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
 - noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
 - kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej⁶⁷

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Klub integracji społecznej (KIS)⁶⁸

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

⁶⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

⁶⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

⁶⁸ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 18.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy⁶⁹

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy przeznaczone dla tej grupy osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne

Kontrakt socjalny⁷⁰

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub rodziny, co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- Indywidualny program usamodzielniania.

⁶⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

⁷⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej⁷¹

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkanie chronione⁷²

Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej (rodzaj świadczenia niepieniężnego) przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)⁷³

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom

⁷¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

⁷² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53.

⁷³ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/instytucje-pomocy-spoecznej/jednostki-organizacyjne/> (27.04.2017).

i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia⁷⁴

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczą zastępczą⁷⁵

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) rodziny zastępczej:
 - a) spokrewnionej,
 - b) niezawodowej,
 - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Instytucjonalna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczą zastępczą zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;

⁷⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

⁷⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)⁷⁶

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiającą wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówka wsparcia dziennego⁷⁷

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie

⁷⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

⁷⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną⁷⁸

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przewyżczenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne⁷⁹

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej)

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej⁸⁰

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;

⁷⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

⁷⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

⁸⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna⁸¹

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

Projekt socjalny

Projekt socjalny stanowi zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych mających na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób, rodzin i konkretnych grup oraz wzrost samoorganizacji i spójności środowisk lokalnych, a przez to zapobieganie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz podnoszenia jakości życia. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna⁸²

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-

⁸¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

⁸² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93,109.

wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa⁸³

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Rodzina wspierająca⁸⁴

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)⁸⁵

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

⁸³Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

⁸⁴Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

⁸⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy⁸⁶

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. Od 1 listopada 2016 prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego jest ustalane na podstawie dochodu z 2015 roku. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

Spółdzielnia socjalna (SS)⁸⁷

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

⁸⁶ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodzinnych-kryteria-uzyskania-/test-swadczenia-pielegnacyjne/test-specjalny-zasilek-opiekunczy/> (25.05.2017).

⁸⁷ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

Stypendium szkolne⁸⁸

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych lub kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;
- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków umożliwiających dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo w stopniu głębokim, a także dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, realizację odpowiednio - obowiązku szkolnego i obowiązku nauki - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegiów lub ośrodków.

Środowiskowy dom samopomocy⁸⁹

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększenia zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.

W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

⁸⁸ Opracowano na podstawie: http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

⁸⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)⁹⁰

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)⁹¹

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Świadczenie pielęgnacyjne⁹²

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczonym

⁹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

⁹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

⁹² Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

Świadczenie wychowawcze⁹³

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie to przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w rodzinie, przy czym:

- jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę przekracza kwotę 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością), świadczenie to przysługuje na drugie i każde kolejne dziecko;
- jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością), świadczenie przysługuje również na pierwsze oraz jedyne dziecko.

Świadczenie wychowawcze realizowane jest w gminach, przy czym postępowania w sprawie świadczenia mogą być prowadzone zarówno w urzędach gmin/miast lub w wyodrębnionych komórkach w ośrodkach pomocy społecznej lub w innych jednostkach organizacyjnych gmin (wybór optymalnych rozwiązań należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). W sprawach, w których zastosowanie mają unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Konfederacji Szwajcarskiej, decyzje w sprawach świadczenia wychowawczego wydaje właściwy wojewoda.

Dodatkowe wsparcie w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje również rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (dodatek wychowawczy w rodzinnej pieczy zastępczej), a także prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego⁹⁴

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,

⁹³ Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195), art. 4, 5, 10, 11; ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 80, 115.

⁹⁴ Opracowano na podstawie: <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/fundusz-alimentacyjny/swiadczenia-z-funduszu-alimentacyjnego/informacje-ogolne/> (25.05.2017).

- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego

Turnus rehabilitacyjny⁹⁵

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;
- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze⁹⁶

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

⁹⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10, 10c.

⁹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)⁹⁷

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zagrożenia ubóstwem⁹⁸

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zagrożenia ubóstwem, które są szacowane na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zagrożenia ubóstwem przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁹⁹ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji¹⁰⁰) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.
Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego, a następnie mnoży się tę wartość przez liczbę osób w gospodarstwie domowym.
- 2) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.
- 3) **Wskaźnik zagrożenia ubóstwem ustawowym** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

⁹⁷ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10-10b.

⁹⁸ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (27.04.2017).

⁹⁹ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

¹⁰⁰ W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

Wywiad środowiskowy¹⁰¹

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej¹⁰²

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)¹⁰³

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;

¹⁰¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

¹⁰² Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 2, 29.

¹⁰³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.), art. 2, 28.

- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek celowy¹⁰⁴

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Zasiłek okresowy¹⁰⁵

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny¹⁰⁶

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

¹⁰⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39.

¹⁰⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

Zasiłek rodzinny¹⁰⁷

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);
- 2) osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego. Wysokość dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiącego podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokość zasiłku rodzinnego i poszczególnych dodatków określa odpowiednie rozporządzenie Rady Ministrów.

Zasiłek stały¹⁰⁸

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

Zasiłek szkolny¹⁰⁹

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

¹⁰⁹ Opracowano na podstawie: http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienie zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne¹¹⁰

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

Zatrudnienie wspierane¹¹¹

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

¹¹⁰ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2.

¹¹¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Danych Lokalnych, GUS, <http://stat.gov.pl/> (25.05.2017).
2. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (27.04.2017).
3. Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (27.04.2017).
4. Czarnecki P. S., 2013, *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.
5. *Funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego z regionu łódzkiego. Bariery i potrzeby*, Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera w Łodzi na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w 2016 roku.
6. Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.), 2011, *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
7. Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa łódzkiego, GUS 2017 r.
8. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://rodzina.gov.pl/swiadczenia/swiadczenia-opiekuncze> (25.05.2017).
9. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/institucje-pomocy-spoecznej/jednostki-organizacyjne/> (27.04.2017).
10. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/swiadczenia-rodzinne/rodzaje-i-wysokosc-swadczen-rodzinnych-kryteria-uzyskania-test-swadczenia-pielegnacyjne/test-specjalny-zasilek-opiekunczy/> (25.05.2017).
11. Obwieszczenie nr 13/2016 Wojewody łódzkiego z dnia 20 czerwca 2016 roku: http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_nr_13_2016_w_sprawie_rej_es.pdf (25.05.2017).
12. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objąsnienia 2016*, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2017 r.
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2015 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2015, poz. 1238).
14. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
15. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395).
16. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
17. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
18. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
19. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.).
20. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.).
21. Urząd Miasta Łodzi, http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).
22. Urząd do Spraw Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (08.05.2017).

23. Urząd Miasta Łodzi, http://www.uml.lodz.pl/miasto/edukacja/stypendia/stypendia_i_zasilki_szkolne/ (20.04.2017).

ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2018 ROK

				2017	2018	
ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ¹	Liczba mieszkańców (w tys. osób)			2 476,3	2 466 322	
	Wskaźnik obciążenia demograficznego			38,5	39,9	
	Stopa bezrobocia			6,7	6,1	
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych			41,9	40,9	
	Wskaźniki ubóstwa	Minimum egzystencji (% mieszkańców)		2,1%	-	
Relatywna granica ubóstwa (% mieszkańców)		7,2%	-			
Ustawowa granica ubóstwa (% mieszkańców)		5,2%	-			
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY POMOCY I WSPARCIA	Mieszkania komunalne			79 720	78 810	
	w tym: mieszkania socjalne			7 191	7 288	
	Rodziny	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce		163	196	
		Ośrodki interwencji kryzysowej		12	10	
	Dzieci i młodzież	Placówki wsparcia dziennego		111	96	
		Placówki opiekuńczo-wychowawcze		67	70	
		Rodzina piecza zastępcza	Rodziny zastępcze	Liczba rodzin	3103	2 842
				Liczba dzieci	4205	4 098
			Rodzinne domy dziecka	Liczba domów	37	42
				Liczba dzieci	259	243
		Koordynatorzy pieczy zastępczej		111	98	
	Osoby starsze	Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów		210	235	
		Domy pomocy społecznej		57	56	
		Dzienne domy pomocy		35	37	
	Osoby niepełnosprawne	Środowiskowe domy samopomocy		47	47	
		Warsztaty terapii zajęciowej		46	41	
		Zakłady aktywności zawodowej		6	7	
	Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ¹	Centra integracji społecznej		3	3	
		Kluby integracji społecznej		16	8	
		Mieszkania chronione		58	62	
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Udział korzystających z pomocy społecznej ⁱⁱⁱ w ogólnej liczbie ludności			7,1%	6,1%	
	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^{iv}	Liczba osób		102 961	84 366	
		Liczba rodzin		72 312	62 178	
		Liczba osób w rodzinach		153 719	127 316	
	Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie			64,0%	63,7%	
	Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie			43,6%	43,7%	
	Struktura rodzin według powodów korzystania z pomocy społecznej	Ubóstwo		45,9%	43,9%	
		Długotrwała lub ciężka choroba		45,9%	50,3%	
		Bezrobocie		44,5%	42,3%	
		Niepełnosprawność		38,6%	39,5%	
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych		17,9%	19,5%			
Potrzeba ochrony macierzyństwa		9,2%	10,0%			
Alkoholizm		8,5%	8,6%			

			2017	2018	
ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	Pieniężne	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	65 877	53 757	
		Ustawa o pomocy społecznej ^v	Liczba osób pobierających zasiłek celowy	51 104	48 944
			Liczba osób pobierających zasiłek okresowy	29 232	25 305
			Liczba osób pobierających zasiłek stały	16 126	15 215
		Inne ustawy ^{vi}	Liczba rodzin otrzymujących świadczenie wychowawcze ^{vii}	159 090	149 705
			Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych, dodatków oraz jednorazowej zapomogi z tyt. urodzenia dziecka	93 566	89 142
			Liczba rodzin korzystających z funduszu alimentacyjnego	11 697	10 522
	Liczba udzielonych świadczeń opiekuńczych		735 257	739 384	
	Niepieniężne	Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą w postaci dodatku mieszkaniowego	31 687	27 075	
		Liczba osób, którym przyznano świadczenia	44 898	36 880	
Liczba osób objętych wsparciem w formie posiłku		27 899	28 208		
		Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia	6,7%	5,8%	
USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne	Liczba osób korzystających z usług	7 144	7 010	
		w tym: wyłącznie specjalistycznych	151	155	
		Liczba udzielonych świadczeń (w tys.)	1 759	1 760	
		Kwota świadczeń (w mln zł)	29,8	31,2	
	Praca socjalna	Liczba rodzin objętych pracą socjalną	64 423	59 958	
		Odsetek ludności objętej pracą socjalną ^{viii}	5,2%	4,7%	
		Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	3 449	2 654	
	Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego	4 430	3 836	
		Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową	1 258	1 068	
		Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2 595	2 755	
Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych		270	206		
REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)		50,8	53,9	
	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny	Liczba osób	13 884	14 221	
		Dofinansowanie (w mln zł)	11,9	12,5	
	Turnusy rehabilitacyjne	Liczba osób	4 474	5 911	
		Dofinansowanie (w mln zł)	4,8	6,6	
	Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się	Liczba osób	1 305	1 239	
		Dofinansowanie (w mln zł)	4,7	4,1	
	Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”	Liczba świadczeń	2 021	1 953	
Dofinansowanie (w mln zł)		5,1	5,6		

		2017	2018
KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej	4 346	4 265
	kadra kierownicza	229	235
	w tym: pracownicy socjalni	1 439	1 451
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze		349
	pozostali pracownicy	2 678	2 035
	Dostępność pracowników socjalnych ^{ix}		
	Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego	1822	1 700
	Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego	47	41
WYDATKI NA ZADANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ	Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)	38,8	39,7
	Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)	868,3	915,5
	w tym: domy pomocy społecznej	282,5	310,6
	zasiłki okresowe, celowe, pomoc w naturze oraz składki	89,7	82,7
	ośrodki wsparcia	51,3	58,6
	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)	45,2	50,7
	Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)	21,9	19,9
	Rodzina – dział 855 (w mln zł)	2 417,4	2 419,6
	w tym: świadczenie wychowawcze	1 445,2	1 366,1
	świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	739,9	734,4
rodziny zastępcze	91,9	95,5	
WSPÓŁPRACA Z NGO	Liczba OPS/PCPR które współpracują z organizacjami pozarządowymi	-	79

ⁱ Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

ⁱⁱ Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

ⁱⁱⁱ Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

^{iv} Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^v Dotyczy świadczeń udzielanych wyłącznie na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

^{vi} Dotyczy świadczeń udzielanych na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej, w szczególności na podstawie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a także innych ustaw, tj.: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawy z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, a także ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne.

^{vii} Bez rodzinnej pieczy zastępczej.

^{viii} Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

^{ix} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.